Mosty k rodine

Zborník z regionálnych konferencií 2013

Editori:
prof. MUDr. Jozef Mikloško, PhD., Mgr. Emília Bezáková, PhD.,
PhDr. Peter Papšo, PhD., PhDr. Michaela Šavrnochová, PhD.

Recenzenti:
prof. PaedDr. Schavel Milan, PhD., prof. PhDr. Ing. Vincent Kovačič, CsC.

Vydavateľ:
Inštitút ochrany práv dieťaťa a rodiny pri Fakulte zdravotníctva a sociálnej práce Trnavskej univerzity v spolupráci s Spoločnosť priateľov detí z detských domovov Úsmev ako dar

Úsmev ako dar
...aby každé dieťa malo rodinu

Trnava 2013

Názov: Mosty k rodine 2013: Zborník príspevkov z regionálnych konferencií

Editori: prof. MUDr. Jozef Mikloško, PhD., Mgr. Emília Bezáková, PhD., PhDr. Peter Papšo, PhD., PhDr. Michaela Šavrnochová, PhD.

Recenzenti: prof. PaedDr. Schavel Milan, PhD., prof. PhDr. Ing. Vincent Kovačič, CsC.

Vydavateľ: Inštitút ochrany práv dieťaťa a rodiny pri Fakulte zdravotníctva a sociálnej práce Trnavskej univerzity v spolupráci s SPDDD Úsmev ako dar

Rok vydania: 2013

ISBN **978-80-970879-4-4**

Za formálnu a obsahovú stránku príspevkov uverejnených v tomto zborníku zodpovedajú ich autori.

Zborník neprešiel jazykovou korektúrou.

OBSAH

ÚVOD 5

Stretnutia rodinného kruhu Využitie potenciálu širokej rodiny a prirodzenej podpornej siete pre dieťa v ohrození, Monika Miklošková 6

História Detského domova Žitavce a práca s "poruchami správania", Daniel Herda 13

NEFORMÁLNE VZDELÁVANIE, AKO NÁSTROJ NA POTLÁČANIE SOCIÁLNEJ INKLÚZIE, Katarína Hlavandová 15

Rodinná skupinová konferencia -Stretnutie rodinného kruhu, Soňa Hlaváčová 17

Základné špecifiká, odporúčania a orientácia preventívneho projektu „Virtuálna odvaha" Ľudmila HÚSKOVÁ 20

Rozvoj potenciálu ŤZP detí detského domova Košice, Hurbanova 42, Silvia Komorová 22

Obnova vzťahu medzi závislým rodičom a jeho dieťaťom v procese resocializácie, Eva Kubíková 27

Terénna sociálna práca v lokalitách Orechov Dvor a Dražovce Soňa Labovská, Alena Hudecová 30

Prínos vzťahov a starostlivosti zo strany dospelých pre dieťa vyrastajúce mimo vlastnej rodiny. Lenka Lipanová 33

TRESTNO-PRÁVNA ZODPOVEDNOSŤ MLÁDEŽE, Marianna Marenčáková, Soňa Vinková 36

VÝSKUMNÉ ZISTENIA O PROBLEMATIKE STRIEDAVEJ OSOBNEJ STAROSTLIVOSTI U NÁS A V ZAHRANIČÍ, Daniela BAKOVÁ 42

Špecifiká výchovnej práce v Reedukačnom centre v Košiciach, Tibor PALKO 48

Vplyv participácie detí v detských domovoch na činnostiach súvisiacich s prevádzkou detského domova, na zamestnanosť mladých dospelých po ukončení náhradnej starostlivosti (Príspevok bol napísaný v rámci projektu APVV-0371-11: Inkluzívny rast v stratégii Európa 2020 - naivita alebo genialita), Peter PAPŠO 49

Ako ďalej po príchode dieťaťa do detského domova, Alena Plešková 54

Kedy je kontakt s rodinou ne/prospešný?, Veronika Prokopová 58

Skúsenosti so stretnutím rodinného kruhu očami sociálneho pracovníka ÚPSVaR Topoľčany, Eva Riečicová, Silvia Slezáková 60

Dieťa na cestách životom , Judita Stempelová 66

PREDSTAVA MLADÝCH DOSPELÝCH Z RODÍN A DETSKÝCH DOMOVOV O RODINE A RODIČOVSTVE Mária SZABÓOVÁ, Markéta RUSNÁKOVÁ 70

DETSKÉ DOMOVY A SYSTÉM SOCIÁLNEJ POMOCI , Vojtech Tkáč 77

Príspevok sestier Congregatio Jesu..... 81

ÚVOD

V roku 2013 sme si pripomenuli 250. výročie založenia prvého sirotinca na území Slovenska v obci Tomášikovo, ktorý zriadila počas svojho panovníctva Mária Terézia. Odborníci pracujúci s deťmi v náhradnej starostlivosti na Slovensku si v súčasnosti často kladú otázku: *Aká je misia detského domova?* Aj preto 8. ročník regionálnych konferencií Mosty k rodine niesli názov: 250 rokov starostlivosti o deti mimo vlastnej rodiny – ako ďalej? Regionálne konferencie sa konali v troch slovenských metropolách – Bratislave, Košiciach a Banskej Bystrici. Príspevky odborníkov, pracovníkov úradov práce, mestských úradov a detských domovov opätovne zdôrazňovali potrebu sociálnej práce s ohrozenými rodinami v teréne, vďaka ktorej má rodina šancu upraviť svoje pomery a predísť tak vyňatiu dieťaťa, alebo znovuprijať dieťa do vlastnej starostlivosti.

Z našich skúseností vieme, že bez aktívnej účasti rodiny na riešení svojej situácie len ťažko dokážeme deťom pomôcť. Nemusíme zdôrazňovať, že každá ekonomická kríza ohrozuje v prvom rade tých najzraniteľnejších a najslabších: rodiny a malé deti. Aby nám detí v domovoch nepribúdalo, naopak, aby ich v budúcnosti stále ubúdalo, potrebujeme používať efektívne modely práce s rodinou. Jedným z nich je aj model Stretnutia rodinného kruhu, ktorý využíva silu širokej rodiny v záujme ohrozeného dieťaťa. Ak sa príbuzní a ľudia zaangažovaní na živote dieťaťa zomknú a vytvoria okolo neho akúsi záchrannú sieť, máme veľkú šancu, že dieťa nebude musieť vyrastať niekde v zariadení, odtrhnuté od svojich najbližších.

„Aká je misia detského domova?“ Odpoveď na otázku nájdeme už v samotnom názve tohto zborníka. Spája dieťa s rodinou a vytvára mu most, po ktorom do nej bezpečne prejde.

prof. MUDr. Jozef Mikloško, PhD

STRETNUTIA RODINNÉHO KRUHU
VYUŽITIE POTENCIÁLU ŠIROKEJ RODINY A PRIRODZENEJ PODPORNEJ SIETE PRE DIEŤA V OHROZENÍ

MONIKA MIKLOŠKOVÁ

Východisko implementácie modelu

Výskum Ohrozená rodina na Slovensku, ktorým Spoločnosť Úsmev ako dar v spolupráci s úradmi sociálnych vecí a rodiny od roku 2006 analyzuje príčiny vyňatia detí z rodiny opakovane potvrdzuje skutočnosť, že 56% detí vyňatých z rodín by sa podľa vyjádrení samotných sociálnych pracovníkov úradov práce sociálnych vecí a rodiny, mohlo vrátiť domov do svojho prirodzeného prostredia, ak by sa rodine poskytla adekvátna podpora. Narastajúca kritická sociálno-ekonomickou situácia rodín, ktorá odráža len špičku ľadovca ekonomickej situácie krajiny, bytovej a sociálnej politiky štátu a reflektuje súčasne hlboko poddimenzovaný a nekomplementáry systém sociálnej opory ľuďom nachádzajúcim sa v situáciii ohrozenia, enormne narastajú požadavky a nároky na sociálnych pracovníkov a iných odborníkov v sociálnej práci s rodinami. Tí však permanentne a dlhodobo narážajú na časové, personálne, finančné, a ďalšie limity. Sociálny pracovník sociálno-právnej ochrany detí a mládeže na jednotlivých úradoch má vo svojej agende i 200-300 rodín, ktorým reálne ani pri najlepšej vôli nedokáže poskytnúť adekvátne služby. Mnohé rodiny v náročných životných situáciách s problémom, ktorý ich premohol, ostávajú veľakrát izolované a nedokážu si už sami pomôcť, ani vyhľadať účinnú pomoc. „Prípad“ sa rieši až v akútnej fáze krízy, ktorá je už pre deti vážnym ohrozením. Absentuje prevencia a práca s rodinou v čase, kým je ešte aspoň čiastočne funkčná, aby sa adresne posilnila, podporila a ozdravila. Dlhodobo hlboko poddimenzovaná sociálna práca nedokáže reflektovať potreby terénu. Hoci analýza príčin vyňatia detí z rodín a ich vstupu do systému náhradnej starostlivosti potvrdzuje, že prevažná časť týchto detí nie sú z rodín patologických, pred ktorými dieťa treba chrániť, ale z rodín, kde samotným rodičom sa kdesi dávno nedostalo to, čo sa malo, a už nie sú samostatne schopní vo všetkých smeroch zabezpečiť fungovanie svojej rodiny- chýbajú im sociálne a rodičovské zručnosti, majú svoje osobnostné, či intelektové limity, ale často ako hlavný kameň úrazu spúšťajúci ďalšie sprievodné javy – bývanie(až v 42%prípadov), zamestnanie, najčastejšie kombinácia všetkých týchto faktorov. Vyňať dieťa z takejto rodiny a čakať, že sa podmienky samé od seba – bez vonkajšej podpory- upravia – a dieťa nechať čakať v systéme náhradnej starostlivosti so všetkými sprievodnými javmi, ktoré má do času osamostatnenia sa, aby sa (ako mnohé iné)znova len vrátilo odkiaľ prišlo a pokračovalo v kolobehu bezmocne pokračujúcej histórie svojej rodiny, či komunity ponechanej samej na seba. Vyňať dieťa a neposkytnúť jeho rodine to, čo skutočne potrebuje, aby sa mohla o svoje dieťa – za podpory terénnych pracovníkov - starať sama, je nielen veľmi drahý špás, ale predovšetkým na všetky strany boľavé a trestuhodné riešenie, ktorého dôsledky budú niesť ďalšie generácie nielen daných rodín, ale my všetci. Je prekrytím, či odsunutím problému špirálovite sa nabaľujúcich proporciách na neskôr.

Pribúdajúci počet rodín v ohrození a narastajúci počet detí v inštitúciach volá po zmene filozofie systému a hľadania nových zdrojov a riešení. Je nevyhnutné ťažisko práce a zároveň finančné toky presmerovať do terénu a včasnej intervencie, riešiť príčiny problémov, mobilizovať vnútorné zdroje rodiny a jej prirodzenej podpornej siete, doplniť a zosieťovať existujúce zdroje podpory a tímovou partnerskou spoluprácou citlivo presunúť zodpovednosť za riešenie problémov naspäť na rodinu a jej komunitu.

I my, sociálni pracovníci tretieho sektora, máme pri sprevádzaní rodín, ktoré sa na nás obrátia o pomoc veľké obmedzenia. Naše kapacity, zdroje i možnosti intervencie sú výrazne limitované. Preto pri našej praktickej terénnej práci hľadáme nové cesty, nové inšpirácie, iné a ďalšie možnosti a skryté, či nevyužité zdroje posilnenia rodiny. Pred 6 rokmi sme sa v rámci našich tréningových aktivít na posilnenie rodičovských zručností v programe PRIDE od našich zahraničných partnerov po prvýkrát bližšie oboznámili s konferenčným modelom práce s rodinou šíriaceho sa od roku 1989 z Nového Zélandu po celom svete pod názvom Family Group Conferences /FGC/ - u nás používame názov **Stretnutia rodinného kruhu. V**ideli sme výsledky, ktoré naši odborní partneri v práci s rodinami s jeho využitím dosiahli, začali sme sa o tento konferenčný spôsob práce s rodinou v ohrození bližšie zaujímať. Po komparácii podmienok a dôkladnejšom štúdiu princípov sme zistili, že tento vo svojej podstate staronový spôsob riešenia problémov dieťaťa samotnou širokou rodinou je odpradávna vlastný i našej kultúre a jeho implementácia, či obnova, môže byť i u nás jednou z prirodzených ciest, ktoré otvoria cestu k ďalším možnostiam v zužitkovaní zdrojov širokej rodiny a iných blízkych oslôb dieťaťa v našej terénnej práci s rodinami.
Model vychádza z tradičných hodnôt a je vo svojej prirodzenej podstate a svojej jednoduchosti blízky každému z nás. Sila rodiny, rodinných väzieb, spoločnej histórie a vzájomných vzťahov je hodnota a často opomenutý potenciál, ktorý môže byť potrebným katalyzátorom potrebných zmien. Priznáva nezjednateľnú hodnotu rodiny v živote dieťaťa a rodinu rešpektuje ako živý systém, ktorého ťažkosti a zmeny, ako i ozdravenie a obnova zasahujú každého jej člena. Potvrdzuje silu rodinných a sociálnej interakcie a prináša posolstvo významu posilnenia pozície prijímateľa pomoci a jeho vedomia vlastnej hodnoty. Má pôvod na Novom Zélande, je rozšírený na všetkých kontinentoch, z európskych krajín predovšetkým v Holandsku, Nemecku, Belgicku,severských krajinách, Veľkej Británii, Maďarsku, Chorvátsku. Na Slovensku model Stretnutí rodinného kruhu od roku 2007 realizuje pri svojej práci s rodinou v ohrození naša Spoločnosť Úsmev ako dar, ktorá má vo svojich regionálnych centrách vyškolených 20 nezávislých koordinátorv SRK.

Výsledky Stretnutí rodinného kruhu pre prvých 83 rodín, ktoré sme takýmto spôsobom v kritiickom období života sprevádzali, nám potvrdzujú svoj význam a efektívnosť. Pri zachovaní a dôslednom dodržiavaní princípov modelu jeho proces katalyzuje uzdravovací proces rodiny , a mobilizuje jeho zdroje rodiny. Je to praktický nástroj vytvorenia živého partnerstva medzi rodičmi, rodinou, jej sociálnou sieťou, komunitou, v ktorej rodina žije, a profesionálmi zaangažovanými na riešení problémov rodiny tak, aby boli naplnené potreby dieťaťa v ich strede. Zorganizovanie stretnutia rodinného kruhu je veľmi účinná cesta ako spojiť širokú rodinu a iných dôležitých ľudí, aby urobili potrebné a zodpovedné rozhodnutia na základe komplexných informácii. Rodina, vrátane detí, zostáva zodpovedná aj za tvrdé rozhodnutia. Riešenia prijaté zvnútra rodiny môžu a ukazujú sa byť oveľa efektívnejšie ako v tradičnom postupe sociálnej práce. Blízke osoby dieťaťa už nezostávajú len nestrannými pozorovateľmi vývinu udalostí v ohrozenej rodine a následných realizovaných krokov úradnej moci v živote blízkeho dieťaťa. Svoj vzťah s dieťaťom môžu premeniť na niečo konkrétne a konštruktívne, čo ich mobilizuje a premieňa bezmocnosť na tvorivú moc hľadania riešení. Motiváciou je vzťah, spoločná história alebo príbuzenský vzťah, ktorý s ohrozeným dieťom majú.

Výsledky výskumov našich partnerských organizácii /napr.len v Holandsku uskutočnili vyše 3000 SRK/ ukazujú, že 87,5 percenta rodín si prostredníctvom SRK dokázalo pripraviť a realizovať dobrý a bezpečný plán na vyriešenie problémovej situácie, pričom k jeho úspešnému naplneniu potrebovali v priemere len 20 % profesionálnej asistencie štátnych a neštátnych sociálnych služieb. 80% úloh dokázali pokryť svojim vlastnými silami a vytvoriť stabilnú sieť podpory rodine v núdzi, zaistiť bezpečie dieťaťa a naštartovať uzdravujúci proces v rodinnom systéme. Za 6 rokov sme pri svojej terénnej sociálnej práci mohli zrealizovať Stretnutia rodinného kruhu pre 83 rodín. Naše výsledky zatiaľ I v tomto malom počte zhruba kopírujú výstupy našich skúsenejších kolegov z partnerských organizácii: 82% z "našich" rodín si dokázalo v procese SRK vytvoriť bezpečný a komplexný plán, ktoré boli sociálnym pracovníkom potvrdené ako dobrá spoločná stratégia celého podporného tímu pri riešení aktuálnej situácie dieťaťa, od sociálneho systému potrebovali rodiny v priemere len 38% asistencie, po 1,5 roku od uskutočnenia SRK bolo zrealizovaných v priemere 78 % úloh vyplývajúcich z ich plánov. Niektoré rodiny si väčšinu úloh dokážu samostatne prebrať na seba, pre iné bola SRK príležitosť skutočne porozumieť súvislostiam problému, identifikovať svoje potreby a dať ich do súladu s požiadavkami sociálneho systému a ponukou svojich blízkych, či zaangažovaných profesionálov a dobrovoľníkov. Pre iné bol proces SRK predovšetkým prínosom v prelomení izolácie, v obnovení komunikácie so širšou rodinou, či komunitou, ktorá sa im tak mohla stať potrebnou oporou. Silne bol účastníkmi SRK reflektovaný prínos pre rodinu v potvrdení vlastnej hodnoty v živote svojich detí i napriek svojim limitom, ale i posilnenie uvedomenie si spolupatričnosti k širšej komunite a možnosti získať tak zo sociálnej interakcie potrebné posilnenie a motiváciu k samotnej sebaaktualizácii. SRK bolo v každom prípade mostom medzi svetom ohrozenej rodiny a svetom systému a priniesol úžitok nielen samotnému dieťaťu, jeho blízkym, ale bolo zakaždým aj cenným obohatením, občerstvením a posilnením zainteresovaných odborníkov a profesionálov, ktorí sú v živote dieťaťa zaangažovaní.Osobné prepojenie, spoločný zážitok zo vzájomných interakcii a spoločný úsek cesty, ktorým sa vzájomne ovplyvnili a vyladili, dali všetkým zainteresovaným nový rozmer ich role, ale aj novú optiku, i potrebné posilnenie a pocit satisfakcie.

Model Stretnutí rodinného kruhu berie z pliec preťažených sociálnych pracovníkov a ďalších zaangažovaných profesionálov neúnosnú ťarchu ďalekosiahlych rozhodnutí, ktoré často musia uskutočniť bez tímovej podpory, veľakrát bez širšieho a hlbšieho poznania reality života dieťaťa, jeho minulosti, rodinnej histórie a bez postrehnutia špecifík daného rodinného systému. Limitovaní svojimi časovými, finančnými a ďalšími dispozíciami môžu len veľmi ťažko zabezpečovať všetky potrebné kroky optimálneho riešenia pre každé zverené dieťa. Nekohézny systém podpory a služieb pre rodiny v ohrození je veľkým obmedzením pri ich práci, bezmocnosť, či mnohé ohraničenia sú často zdrojom vyhorenia i frustrácie sociálnych pracovníkov, ktorí dlhodobo a opakovane nemajú možnosť ponúknuť rodine potrebnú formu podpory a posilnenia. Cez proces SRK je možnosť získať nové zdroje podpory i veľmi konkrétnych členov tímu ochotných dať sa do služby danému dieťaťaťu a jeho rodine.(Na SRK zvyčajne participuje v priemere 10 členov podpornej siete, teda 10 členov tímu ochotných spolupracovať so sociálnym pracovníkom na veľmi konkrétnych úlohách v prospech dieťaťa a jeho rodiny). Ľudia, ktorých môžu cez proces SRK osobne stretnúť a poznať, ľudia, ktorí majú s dieťaťom spoločnú históriu, s ktorým ich spájajú osobné väzby, alebo sú do života dieťaťa zaangažovaní, sú ochotní a mnohí aj skutočne schopní byť súčasťou dobrého a bezpečného riešenia pre dieťa. Poznajú zblízka viaceré aspekty života rodiny a vedia dobre identifikovať inak skryté existujúce riziká v rodinnom systéme, ale i potrebné

zdroje podpory, ako aj vlastný potenciál. Sociálny pracovník tak získava nielen veľmi promptnú a fundovanú sondu do reality života rodiny, ale aj jasný a pravdivý obraz o reálnych existujúcich a dostupných zdrojoch, ktoré môže pri výkone opatrení sociálnoprávnej ochrany pre dieťa efektívne zužitkovať. Model môže byť svojou schopnosťou identifikovať ohrozenia a sieťovať prirodzené zdroje širokej sociálnej podpory rodine veľmi účinný nástroj včasnej intervencie a posilnenia a zužitkovania potenciálu a silných stránok rodinného a podporného systému.

V niektorých prípadoch /cca 18 %/ je už rodinný systém tak narušený a sociálna sieť rodiny paralyzovaná, že riešenie pre dieťa zostáva na iniciatíve samotného sociálneho pracovníka a jeho profesného tímu, ktorý však už v ďalšej prípadovej práci s dieťaťom a jeho rodinou môže zužitkovať potenciál tých členov rodinnej siete, ktorí boli procesom prípravy SRK vyhľadaní a sú pripravenmí k individuálnej spolupráci aj napriek tomu, že samostatne ako rodinná sieť spoločne nedokázali zafungovať. Tieto pracne vyhľadané širšie väzby a vzťahové osoby dieťaťa v ohrození sú pre ďalšiu individuálnu prácu s dieťaťom mimoriadne dôležité ako podpora pri porozumení aktuálnym udalostiam v jeho živote, spracovávaní traumy z odlúčenia a straty blízkych osôb, pri zachovaní stálosti a kontinuity v živote dieťaťa i pri vytváraní zdravej osobnej a rodinnej identity a posilnení vedomia vlastnej hodnoty aj v následnej náhradnej starostlivosti.

Ohrozené dieťa sa dostáva v procese prípravy a realizácie Stretnutia rodinného kruhu do bezpečného širokého kruhu blízkych ľudí. Priestor na vyjadrenie a porozumenie potrebám a túžbam dieťaťa je principiálne procesom SRK zabezpečený. Hlas dieťaťa, zabezpečenie podpornej osoby pre jeho účasť na SRK, dôkladná príprava, priebežné i následné ošetrenie prežívania dieťaťa a kľúčových osôb v procese sú zásadnými prvkami modelu SRK. Vyhľadanie, zosieťovanie, zapojenie a individuálna príprava čo najviac členov širokej rodiny a iných blízkych a podporných osôb je pre výsledok procesu rozhodujúce. V procese prípravy a realizácie SRK je kľúčová rola nezávislého koordinátora a zachovanie dôverného času pre rodinu počas samotného stretnutia. Koordinátor systematicky vyhľadáva a osobne pripravuje každého účastníka stretnutia či z rodinnej siete alebo zainteresovaných subjektov a inštitúcii. Koordinátor SRK nie je nijako zaangažovaný na výsledku a výstupoch procesu. Jeho úloha je prepojiť, premostiť svet rodiny a svet systému. Dostať tieto dva svety do efektívnej komunikácie, spolupráce a vzťahu postavenom na vzájomnej úcte. V záujme dieťaťa hľadať porozumenie optike jeden druhého a potvrdiť špecifickú rolu každého účastníka procesu, každého človeka v živote dieťaťa. Každý člen sociálnej siete dieťaťa sa musí v celom procese cítiť bezpečne, v plnej slobode a rešpekte voči svojim možnostiam i limitom. Dostať dostatok priestoru porozumieť faktom reálnej situácie a existujúcich ohrození pre blízke dieťa. Mať slobodu prijať zodpovedné rozhodnutie na základe relevantných informácii sám za seba. Prípadový sociálny pracovník získava prácou nezávislého koordinátora – facilitátora SRK do svojho tímu 6-14 ľudí ochotných a schopných spolupodieľať sa na realizácii komplexného riešenia pre dieťa.

Samozrejme, nič nie je všeliek, a tak ani Stretnutia rodinného kruhu nie sú liekom s okamžitým účinkom na všetky rany. Behom 2-3 mesačného procesu práce na príprave a zorganizovaní SRK sa nevyrieši niekoľkoročný, či niekoľkogeneračný problém rodiny tak, aby sme si mohli v každom jednom prípade povedať, že je už raz a navždy vyriešený a príznaky choroby sa už nevrátia. V prirodzených podmienkach sa však naštartoval uzdravujúci proces, ktorý zasiahol a získal viacerých členov rodinného a podporného systému, už poznáme príčiny, súvislosti ochorenia i účinnú látku a dlhodobá postupná liečba s podporou blízkych prináša časom svoje ovocie.Nech sa nám všetkým spoločne –

a skutočne tímovo- darí sprevádzať čo najviac nám zverených detí a ich rodín k postupnému uzdravovaniu svojho sveta, v ktorom sa oni budú spoločne fungovať ešte dlho po našom odchode zo scény. My sme súčasťou ich světa, ich realizy iba istý čas, skúsenosť, ktorú im při tom krátkom úseku spoločnej cesty sprostredkujem v nich môže zostať natrvalo jako odtlačok, zdroj posilnenia na mnoho ďalších náročných úsekov cesty, ktorá ich ešte čaká.

Príklady dobrej praxe – proces práce s využitím modelu SRK

Prípad Simonky, Silvinky a Sárky

Z oddelenia SPO Úpsvar prišiel v januári 2012 do Spoločnosti Úsmev ako dar podnet pre zorganizovanie Stretnutia rodinného kruhu s cieľom identifikovania problému a následného vytvorenia plánu riešenia situácie v rodine s troma maloletými deťmi, ktorých matka je dlhodobo vo výkone trestu. Z bežných šetrení boli k dispozícii len málo výpovedné fakty, z anonymných podnetov obyvateľov bytovky boli indície o zanedbávaní zo strany otca detí, opakovane bolo hlásené rušenie domového poriadku a nerešpektovanie nočného kľudu. Pri pravidelných šetreniach sa v rodine, kde otec 3 maloletých detí zabezpečoval starostlivosť so svojou matkou, nepreukázalo žiadne zanedbanie starostlivosti o deti, alebo iné závažnejšie problémy v rodine. Sociálny pracovník, ktorý mal na úrade danú rodinu v evidencii, chcel získať hlbšiu sondu do života detí v rodine a identifikovanie prípadného ohrozenia pre deti. Dal podnet na uskutočnenie Stretnutia rodinného kruhu pre danú rodinu.

Terénny sociálny pracovník Úsmev ako dar poveril zorganizovaním SRK nezávislého koordinátora, ktorý bezprostredne začal s procesom prípravy – vyhľadaním a nakontaktovaním členov rodiny a jej sociálnej siete. Už v procese prípravy členovia rodiny a rodinní priatelia identifikovali závažné ohrozenia pre deti vzhľadom k nadmernému užívaniu a distribúcii návykových látok zo strany otca a ďalších cudzích osoôb, ktoré sa v domácnosti pravidelne aj dlhodobo zdržiavali. Situácia v rodine nedovoľovala zotrvaniu detí v danom prostredí, stará mama detí psychicky a fyzicky samostatne nezvládala aktuálnu situáciu a starostlivosť o deti, po pripravovanom nástupe otca na 3 mesačný výkon trestu deťom hrozilo vyňatie z rodiny a umiestnenie do ústavnej starostlivosti.

Proces vyhľadávania a sieťovania rodinnej siete a deťom blízkych osôb nezávislým koordinátorom vyústil do uskutočnenia Stretnutia rodinného kruhu, kde sa 11 účastníkov stretnutia – širšia rodina, rodinní priatelia a zaangažovaní profesionáli - po mesačnej príprave zišli v domácej kuchyni danej rodiny. Pracovali ako jeden tím nad kľúčovou otázkou: „Ako zabezpečiť bezpečný domov pre Simonku, Silvinku a Sárku “. Vytvorili spoločne taký plán riešenia, ktorým sa predišlo umiestneniu troch detí do ústavnej starostlivosti, a iniciovalo otca detí k nástupu na liečenie závislostí. Dievčatá poprvýkrát stretli svoju širšiu rodinu a našli v nej v krátkom časeláskyplné fungujúce rodinné zázemie pre nasledujúce životné obdobie. SRK prinieslo viacero silných momentov a potvrdil silu rodinných väzieb - otec otca detí napr. pred 8 rokmi prerušil so svojim synom všetky kontakty a mnoho rokov spolu vôbec nekomunikovali - starý otec dokonca nevedel o svojich 3 vnúčatkách, rodinné puto a pocit spoluzodovednosti a spolupatričnosti podnietil po prvotnom váhaní k jeho zaangažovaniu sa na hľadaní riešenia. Starý otec mal svoje dôvody odmlčať sa /sprenevera majetku synom, opakované krádeže, .../ ale rovnako mal aj motiváciu a príležitosť vrátiť sa do života svojich blízkych a nielen vytvoriť bezpečné zázemie pre deti, ale byť I inšpiráciou potrebných zmien v osobnom živote svojho syna. Všetky následné kroky plánu z SRK od predaja bytu v

petržalskom “drogovom doupě” cez kompletné zabezpečenie detí a potrebné zachovanie významných vzťahových väzieb detí so starými mamami a inými blízkymi osobami, až po spoločné budovanie domčeka otca so synom pre jeho rodinku na vidieku v priamom susedstve, aby bola mladá krehká rodinka po návrate z liečenia a výkonu trestu “ na očiach”, by nemohol pri najlepšej vôli zrealizovať ani ten najkompetentnejší a najprofesionálnejší a najmotivovanejší profesionálny sociálny pracovník.

Po 20 mesiacoch od uskutočnenia SRK počas ktorých je kompetentný sociálny pracovník ÚPSVAR priebežne informovaný o realizovaných krokoch plánu, môžeme konštatovať, že plán rodiny sa realizuje v plnom rozsahu, dcérky žijú s otcom v bezpečnom “chránenom” prostredí u svojich príbuzných, majú udržiavaný a podporovaný pravidelný kontakt so všetkými blízkymi osobami, vzťahy v rodine sú revitalizované, nukeárna rodina je stabilizovaná a dlhodobo podporovaná vzniknutým podporným tímom. Nedá sa povedať, že by v rodine už nemali čo riešiť a všetky mnohogeneračné problémy zmizli, ale systém rodiny je posilnený a vie, ako prípadné narušenie rovnováhy zodpovedne voči deťom riešiť a cez vytvorené partnerské vzťahy má I dôveru si včas pýtať potrebnú pomoc.

Široká rodina v tomto prípade, tak ako v mnohých ďalších, bola nezastupiteľná. Nemáme vo svojich možnostiach vyskladať taký komplexný materiálno-technicko-sociálno-psychologický....či iný servis pre tie množstvá rodín, ktorým sa život nešťastne vymkol z rúk, a nemáme ani silu byť pre nich inšpiráciou a motiváciou k novému štartu, ani kapacity byť pri nich niekoľko mesiacov, či rokov, kým si prejdú krok za krokom svoju cestu k cieľu. Kým obnovia rovnováhu. To je výsada a dar rodiny a blízkych, ktorí sú súčasťou ich sveta. Za 2 roky urobil otec troch dievčat s podporou svojich blízkych a pod “dohľadom” svojej rodiny taký progres, aký by sme našimi “profesionálnymi” možnosťami iste nedosiahli. Vždy, keď ideme okolo ich spoločného dvora 3 generácii, zastavíme sa povzbudiť do ďalšej mravčej práce, ktorá nás s inými ešte len čaká a obnoviť svoje rozhodnuie nechať vždy, pred akoukoľvek našou profesionálnou intervenciou , dať priestor najprv rodine prejaviť, čo v nich je. A doplniť len to, čo naozaj treba. Nie naopak.

Zorganizovanie Stretnutia rodinného kruhu je u nás vždy voľbou číslo 1, nie vždy je táto cesta reálna a možná. Nič nie je univerzálne, ani Stretnutia rodinného kruhu nie sú všeliek, ktorý za pár týždňov zmení všetky rodinné problémy niekoľkých generácii. Je to ale dobrá a autentická cesta ako začať. Nemáme na nej čo stratiť, vždy môžeme len získať. A ten, kto na tejto ceste získava vždy, je dieťa a jeho rodina, ale I každý profesionál otvorený vidieť svet dieťaťa a jeho blízkych v tej autentickej celistvosti, prijať túto realitu a zodpovedne ju zakomponopvať do svojej role a úlohy v živote konkrétneho dieťaťa.

Ďakujeme za dôveru spolupracujúcim inštitúciam i jednotlivcom za odhodlanie umožniť zverenému dieťaťu Stretnutie jeho rodinného kruhu a za spoločnú skúsenosť so silou rodiny a jej podpornej siete pri využítí modelu SRK.

Uvítame i Vaše ctené námety a reflexie, prosím, kontaktujte nás na mail adrese:

mikloskovamonika@gmail.com

Príloha:

Stretnutie rodinného kruhu - efektívny spôsob ako:

- Získať reálny obraz o situácii dieťaťa v rodine, o silných stránkach a potrebách rodiny

- Získať spolupracujúci, motivovaní, osobne zaangažovaný podporný tím okolo rodiny- teda cesta ako rozšíriť bezpečný kruh okolo dieťaťa v ohrození
- Identifikovať, aktivizovať a koordinovať autentický potenciál prirodzenej podpornej siete v prospech dieťaťa.
- Komunikovať citlivo a bezpečne adekvátne informácie o pocitoch, prežívaní a potrebách ohrozeného dieťaťa

Prínos využitia modelu Stretnutia rodinného kruhu

- Posilňuje rodinný systém, chráni jeho integritu
- Iniciuje, mobilizuje, sieťuje a efektívne zužitkováva potenciál širokej rodiny a iných blízkych osôb ohrozeného dieťaťa
- Sieťuje všetky zainteresované osoby v živote dieťaťa a získava ich pre tímovú spoluprácu pri plánovaní a riešení situácie dieťaťa, prepája svet rodiny so svetom systému spoločnosti
- Cez fakty poskytne reálny obraz o situácii v rodine, zdrojoch I limitoch, silných stránkach aj potrebách rodiny. Dáva akcent na silné stránky a zdroje širokej rodiny a iných blízkych osôb, identifikuje a mobilizuje ich autentický potenciál v prospech dieťaťa.
- Rodina získava dlhodobé prirodzené zdroje podpory, posilnenia i kontroly
- Naštartuje dlhodobý uzdravujúci proces v rodine
- Vytvára reálny, bezpečný a komplexný plán riešenia situácie konkrétneho dieťaťa
- Získava reálny obraz o potenciáli a limitoch rodinného systému, vidí reálne zdroje, silné stránky a potreby rodiny
- Buduje efektívnu tímovú spoluprácu pri plánovaní, realizovaní i vyhodnocovaní riešenia pre konkrétne dieťa - do hľadania a realizovania riešenia zapojený celý rodinný systém a všetky blízke osoby dieťaťa ako aj náležitý sociálny systém – delenie zodpovednosti a úloh
- Motivovaní členovia tímu okolo ohrozeného dieťaťa - majú spoločnú históriu, citové väzby

Prínos pre dieťa

- Dieťa získava potrebný priestor pre porozumenie udalostiam a súvislostiam v jeho živote, spracovanie a vyjadrenie svojich pocitov, potrieb a očakávaní / „pomenované veci prestávajú mať deštruktívnu silu“/
- Dieťa zostáva v bezpečnom strede kruhu všetkých svojich ľudí, pre dieťa je vždy prínosom , ak sú vzťahy medzi “jeho” dospelými dobré
- Zachováva kontinuitu v živote dieťaťa
- Posilňuje sebahodnotu a identitu dieťaťa
- Dieťa zostáva v spojení s blízkymi osobami i v prípade nutného vyňatia z rodiny je po uskutočnení SRK vyššie percento detí umiestňované do náhradnej osobnej starostlivosti dieťaťu blízkych osôb.

Kontakt:

PhDr. Monika Miklošková
odborný spolupracovník Spoločnosti Úsmev ako dar, mikloskovamonika@gmail.com

HISTÓRIA DETSKÉHO DOMOVA ŽITAVCE A PRÁCA S "PORUCHAMI SPRÁVANIA"

DANIEL HERDA

Založenie Detského domova Žitavce

14 januára roku 1951 sa začína odvíjať história detského domova Žitavce. Aktuálne prežíva už svoje 62 narodeniny.

Novodobá história detského domova Žitavce

1 februára 2004 sa transformoval internátny typ na detský domov s rodinným charakterom výchovy - 5 samostatných výchovných skupín s rodinným charakterom výchovy. K 1.1.2010 došlo na základe rozhodnutia UPSVR v Nitre k zlúčeniu Detského domova Tajná s Detským domovom Žitavce. Dňa 21.12.2010 UPSVR v Nitre rozhodol o zlúčení Detského domova Levice s Detským domovom Žitavce. Právnym nástupcom zlúčených detských domovov je Detský domov Žitavce, ktorý zabezpečuje starostlivosť pre 115 detí v: v jednej diagnostickej skupine;v jednej samostatnej špecializovanej skupine s poruchami správania (SPS);v jednej samostatnej skupine pre deti ŤZP; v dvoch skupinách pre mladých dospelých; v šiestich samostatných výchovných skupinách; v dvanástich profesionálnych rodinách.

SPS a formy práce - 3 fázy vývinu:

1. **Fáza – otvorenie skupiny:** aplikácia foriem práce z **predchádzajúcich skúseností** /rodinný typ výchovy/ a na **základe skúseností /komunikácie s inými zariadeniami s týmito poruchami**. Práca sa vyznačovala: aplikáciou striktnejšieho režimu a pravidiel; vytvorením programu a bodovania správania; limitáciou voľného pohybu detí.

Predpoklady práce: izolovaním detí od ostatných detí, špecifickými činnosťami a striktným režimom sa dosiahne zmena správania. Motivácia zmeny sa rovná odchodu zo skupiny.

Práca vychovávateľa: **kontrola režimu, programu, pohybu detí, bodovanie správania, hľadanie činností a aktivít počas izolovaného času s deťmi.**

Práca psychológa: **intenzívna individuálna práca s dieťaťom (individuálne poradenstvo, diagnostika dieťaťa s návrhmi odporúčaní). Motivácia** k zmene je **skôr zo strany dospelého.** Zmeny v správaní detí boli založené hlavne **na princípe šikovnosti vychovávateľa.**

2. Fáza – Začiatky skupiny sú určovanie pravidiel a sociálno-psychologické hry, s cieľom spustiť vhľad a istú korekciu správania. Postupne sa prechádza demokratickejšiemu vedeniu skupiny(koordinátor ako otvorený skúsenosti a s patričnou silou osobnosti a sociálnym vnímaním) prostredníctvom hlavného nástroja zmeny - k neštruktúrovaným skupinám až k úplnej aplikácii princípov práce prístupu Na osobu zameranej psychoterapie, tzn. **encountrovej skupiny** do prvkov výchovy s deťmi s PS. Skupina začína komunikovať sama o sebe, preberá témy skupiny, režimu a poriadku: tvorené v komunikácii s deťmi vyššia akceptácia a porozumenie režimu. Dôrazná výchova dôsledkami. Na sedenie sú prizvaní vychovávatelia-nový prvok.

U detí je podporované skupinové povedomie, otvorenosť voči vlastnému prežívaniu a voči druhým, zodpovednosť za seba, za svoje správanie a skupinu. V práci vychovávateľa je implikovaná predstava dieťaťa ako uvažujúceho a zodpovedného za

svoje správanie-neustála kontrola sa môže znížiť. Priorita je dostať sa do priameho kontaktu s deťmi a ich prežívaním, nielen riešiť „nejaké“ problémy.

Zameranie práce: a. pomoc dieťaťu, aby sa cítilo v tomto priestore čo najviac doma; b. pomoc vychovávateľovi v jeho činnosti (zníženie stresu, uľahčenie práce); c. nájsť reálne pociťované zmeny v deťoch a v ich skupine.

Prostriedky práce s deťmi SPS: skupinová a individuálna práca terapeuta - humanistická psychológia (PCA Carla Rogersa); skupinová práca vychovávateľov a osobný prístup k dieťaťu.

Charakteristika práce: pracuje sa v priamej komunikácii a atmosfére otvorenosti; uvažuje sa nad riešením aktuálnych problémov na skupine; dáva sa možnosť zapojiť sa do tvorby skupiny; práca v neštrukturovanom prostredí s rešpektovaním špecifik a zloženia skupiny. Skupina si určuje svoj smer, postup, tempo aj témy; pracuje sa na tvorbe jadra skupiny (nesie princípy fungovania v sebe a odovzdáva ich ostatným deťom); má dlhodobejší charakter (pre zmenu je potrebný dlhší čas); otvorenosť novému a zmenám (pozitívnym aj negatívnym); korekcia postojov s pomocou skupiny – skupina umožňuje a zároveň dáva hranice – učí sociálnemu správaniu k iným a koriguje postoje k sebe.

Ďalšími bodmi je práca v prítomnosti vychovávateľa: témy, ktoré sa preberajú na skupine často súvisia s celým fungovaním skupiny; práca s modelom dieťaťa a jeho vývinu v skupine a s tým súvisiacim modelom vychovávateľa (otvorenosť, zodpovednosť, uvažovanie, osobnejší prístup a kreativita); procesuálny charakter skupiny a meniace sa formy práce (práca je náročná aj v tom, že skupina sa vyvíja a potrebuje kontinuálnu úpravu skupiny z hľadiska prístupu, režimu so zachovaním prvkov, ktoré sú dôležité pre charakter SPS); práca s identifikovaním faktorov, ktoré aktuálne na skupine pôsobia: uvažovať, zhodnocovať, hľadať možnosti posunu. Dôležitý je jasný režim, pravidlá a výchova dôsledkami; ďalej tzv.multifaktoriálnosť: ide o vplyv veľkého množstva faktorov na správanie detí, ktoré je treba identifikovať; a na záver: práca s podporovaním učenia – učenia uvažovaním v akcii.

Ciele práce: skúsenosť a učenie sa vlastnému sebausmerňovaniu; zvýšenie sebaakceptácie dieťaťa; získavanie väčšej sily a dôvery v seba a svoje prežívanie; smerovanie k väčšej zrelosti; lepšie sebaporozumenie; organizovanie vlastných myšlienok a pocitov; odhaľovanie toho, čo bráni lepšej kvalite života; hľadanie fluidity a flexibility; nasmerovanie k vnútornému centru hodnotenia; prekonávanie obáv, akceptáciu zmien; predpokladaná zmena v sociálnom správaní v praxi; vplyv na vychovávateľov – prístup sa stáva zrelší a intuitívnejší aj pri práci s dospelými; podnecovanie reflexie a myslenia.

Kontakt:

Mgr. Daniel Herda
psychológ
Detský domov Žitavce

NEFORMÁLNE VZDELÁVANIE, AKO NÁSTROJ NA POTLÁČANIE SOCIÁLNEJ INKLÚZIE

KATARÍNA HLAVANDOVÁ

***Abstrakt*:**

Cieľom predloženého príspevku je poukázať na dôležitosť neformálneho vzdelávania deti a mládeže, ktoré sa nie svojím zavinením ocitli mimo prostredia biologickej rodiny. Tak tiež vyzdvihnúť dôležitosť neformálneho vzdelávania detí a mládeže, na ktorom sa podieľajú mnohé zariadenia a inštitúcie, ako aj neinštitucionalizované zoskupenia a aktivity občanov či mladých ľudí samotných.

Kľúčové slová:

Neformálne vzdelávanie. Vzdelávanie. Deti a mládež. Sociálna inklúzia.

Úvod

Často sa zvykne vravieť, že deti sú naša budúcnosť. V dnešnej dobe je však potrebné vnímať deti a mládež aj ako ľudí, ktorí svojim bytím neovplyvňujú len časy budúce ale sú aj tvorcami prítomnosti. Z tohto dôvodu je nevyhnutné, aby sme všetku energiu venovali výchove a vzdelávaniu detí a mládeže a aby sme im vytvorili také životné podmienky, ktoré budú zárukou ich ďalšieho duchovného a intelektuálneho rastu.

Samotný pojem „dieťa“ evokuje určite v každom človeku rodinu. Rodinu, ktorá je hlavným pilierom budúcnosti správneho vývoja dieťaťa a ako taká mu poskytuje životné istoty, sociálne zabezpečenie, lásku a všetky ostatné podmienky, potrebné pre jeho ďalší rozvoj v sebestačného, charakterného a vzdelaného človeka. Zvláštnu pozornosť treba venovať neformálnemu vzdelávaniu detí a mládeže, ktoré sa nie svoji zavinením ocitli mimo prostredia biologickej rodiny. V tomto prípade je neformálne vzdelávanie potrebné chápať aj ako jeden z hlavých nástrojov na potlačenie sociálnej inklúzie. Výhodou neformálneho vzdelávania je jeho spojenie s reálnymi situáciami a problémami a ako také vychádza zo špecifických záujmov každého jednotlivca. Aj z tohto hľadiska môžeme hodnotiť neformálne vzdelávanie ako veľmi prínosný nástroj pri práci s deťmi, vyrastajúcimi mimo rodinného prostredia. Táto forma práce s deťmi a mládežou dáva pracovníkom v oblasti neformálneho vzdelávania možnosť kladne vplývať na charakterove črty dieťaťa v mimoškolských zariadeniach, teda v prostredí, ktoré je mu bližšie a v ktorom má väčšiu možnosť poukazovať na svojej záujmy, ktoré často reflektujú jeho samotné potreby.

Neformálne vzdelávanie pri práci s mládežou je v Európskom rámci pre politiku mládeže definované ako „vedomá výchovno-vzdelávacia práca s mladými ľuďmi, ktorá je charakterizovaná ako dobrovoľná, zameriavajúca sa na aktívne občianstvo mladých ľudí a ktorá propaguje inklúziu mladých ľudí do spoločnosti. Práca s mládežou sa uskutočňuje v mládežníckych organizáciách, iných skupinách mladých ľudí a mestom alebo regiónom prevádzkovaných a/alebo vytvorených zariadeniach. Kvalita práce s mládežou sa môže zvyšovať cez vhodný tréning a vzdelávanie pracovníkov s mládežou.“ (Siurala, 2004, s. 51)

K neformálnemu vzdelávaniu ako nástroju výchovy vo voľnom čase sa vyjadruje aj Kratochvílová. „Výchova vo voľnom čase predstavuje v praxi neľahký problém: vytvárať vhodné spojenie voľného času a výchovy tak, aby zostali zachované ich základné charakteristiky – voľného času ako času slobody a voľnosti, výchovy ako cieľavedomého a zámerného usmerňovania, pôsobenia na dieťa s cieľom podporovať rozvoj jeho individuálnych fyzických a psychických predpokladov, jeho osobnosti, napomáhať mu pri sebarealizácii. Rozhodujúce je subjektívne prežívanie voľného času s charakteristickými postojmi „chcem“ a „môžem“ oproti povinnému „musím“. V ďalšej časti dodáva „koncepcia pedagogiky voľného času kladie dôraz na humanizačné ciele výchovy detí a mládeže vo voľnom čase, a preto uprednostňuje komunikatívnu výchovu a v tom zmysle aj koncepciu celej výchovy v čase mimo vyučovania ako výchovu vo voľnom čase. Činnosť všetkých výchovno-vzdelávacích zariadení, kultúrno-osvetových, telovýchovných, športových a iných spoločenských zariadení, občianskych združení, spolkov, mimovládnych organizácií je vlastne intervenciou výchovy do voľného času.“ (Macháček, 2002, s. 148)

Zvláštnu pozornosť v tejto forme vzdelávania detí a mládeže si zasluhujú občianske združenia. O ich výchovnej funkcii sa zmieňuje Kratochvílová. „Činnosť detských združení, organizácií, ktoré sa aktivizujú pod výchovným vedením dospelého pracovníka, má evidentne cieľové výchovné zameranie s komplexnou charakteristikou bipolárnosti výchovného procesu v špecifických podmienkach voľného času. Preto patrí do oblasti pedagogiky voľného času. Pritom sociálnopedagogický prístup možno uplatniť rovnako v oblasti voľného času, ako aj vo všetkých typoch prostredia v podmienkach, v ktorých deti a mládež žijú.“ (Kratochvílová, 2004, s. 74)

Záver

Na neformálnom vzdelávaní detí a mládeže sa podieľajú mnohé zariadenia a inštitúcie, ako aj neinštitucionalizované zoskupenia a aktivity občanov či mladých ľudí samotných. S cieľom zachovania neformálneho vzdelávania je potrebné vytvárať také podmienky, ktoré budú realizátorom tohto typu práce s deťmi a mládežou nápomocné. Podpora neformálneho vzdelávania je potrebná aj z radov verejnosti, ktorej časť ešte celkom nepozná jeho prínosy a metodiku vyvíjanej aktivity. Neformálne vzdelávanie nie je považované za „skutočné“ vzdelávanie sa a preto je zvyčajne podceňované. Bolo by preto veľmi prínosné zlepšiť komunikáciu medzi subjektmi práce s deťmi a mládežou vo vzťahu k verejnosti.

Literatúra

MACHÁČEK, L. 2002. *Kapitoly zo sociológie mládeže.* Trnava : UCM v Trnave, 2002, s. 148.

KRATOCHVÍLOVÁ, E. 2004. *Pedagogika voľného času.* Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, 2004, s. 74.

SIURALA, L. 2004. *A European framework for youth policy*. Strasbourg : Council of Europe Publishing, 2004, s. 51.

Kontakt

Mgr. Katarína Hlavandová, Paneurópska vysoká škola, Fakulta masmédií
Tematínska 10, SK - 851 05 Bratislava, hlavandova@yahoo.com

RODINNÁ SKUPINOVÁ KONFERENCIA -STRETNUTIE RODINNÉHO KRUHU

SOŇA HLAVÁČOVÁ

"Rodinné skupinové konferencie - stretnutie rodinného kruhu predstavujú prístup v práci s rodinou, zameraný na riešenie problému jej konkrétneho člena. V poslednom období sa častejšie používa názov stretnutie rodinného kruhu. Ak sa povie stretnutie rodinného kruhu hneď všetci pochopia, že ide o stretnutie členov rodiny. Samotný názov evokuje pocit blízkosti a spolupatričnosti s cieľom pomôcť tomu kto to potrebuje.
Filozofia stretnutia rodinného kruhu vychádza z presvedčenia, že rodina a jej podporná sieť pozná svoju situáciu najlepšie, pozná je riziká ale najmä možnosti riešenia nepriaznivej situácie. Rodina dokáže vytvoriť plán, ktorý je bezpečný pre dieťa a rozdelí si úlohy podľa možnosti a schopnosti všetkých zúčastnených.
Sociálna práca s rodinou zahŕňa rôzne metódy práce s rodinou, smeruje k činnosti, ktorá predchádza alebo upravuje problémy jedincov. Sociálny pracovník je nápomocný rodine pri riešení vzniknutého problému a svojim odborným prístupom uplatňuje širokú škálu foriem sociálnej pomoci, ktoré vedú k odstráneniu alebo zmierneniu vzniknutých problém. Ide o tradičný prístup, v ktorom je kľúčovou osobou sociálny pracovník.
Pri SRK je nositeľom práce práve široká rodina a blízke osoby, a nie sociálny pracovník aj keď je na stretnutí v mnohých prípadoch prítomný z dôvodu nápomoci rodine a aby potvrdil spoločný plán riešenia rodiny. Pri tomto modeli sa posilňujú rodinné väzby a využíva sa potenciál širokého príbuzenstva a iných ľudí spätých so životom dieťaťa. Zodpovednosť sa presúva v rozhodovacom procese na členov celej širšej rodiny, pričom sa prihliada najmä na záujmy, potreby, práva a právom chránené záujmy dieťaťa.

Priebeh stretnutia rodinného kruhu

1. **Predprípravná fáza**

Organizácia v našom prípade Úsmev ako dar dostáva podnet na vykonanie SRK od strany, ktorá spolupracuje s rodinou. Úsmev ako dar osloví vyškoleného koordinátora pre SRK aby SRK zrealizoval. Koordinátor dostáva základné informácie o rodine, pre ktorú má byť RSK uskutočnené.

2. **Prípravná fáza**

Nezávislý koordinátor vyhľadá všetky blízke osoby dieťaťa, osloví kompetentných profesionálov a odborníkov a absolvuje prípravne stretnutia. Osoby, ktoré by sa mali zúčastniť SRK schvaľuje a navrhuje samotná rodina. Dieťa má rovnaké právo pozvať na stretnutie podpornú alebo inú osobu, ktorej dôveruje. Koordinátor zabezpečuje celú prípravu stretnutia. Často sa stáva, že rodina alebo osoba, pre ktorú je SRK realizované si pripraví s koordinátorom pozvánky na spoločné stretnutie rodiny. (vid pozvánka obrázok). Stanoví sa čas, miesto stretnutia tak aby vyhovovalo najmä bezpečiu rodiny a ich dieťaťu.

3. **Stretnutie rodinného kruhu**

a) **Začiatok stretnutia** – koordinátor predstaví všetkých účastníkov rodinného stretnutia a povie dôvod prečo sa rodina stretla. Koordinátor vysvetlí čo sa od rodiny očakáva. Prípadový sociálny pracovník zadefinuje požiadavky, ktoré musí

plán rodiny obsahovať. Koordinátor spolu s prípadovým sociálnym pracovníkom odchádza a necháva rodinu na bezpečnom mieste aby si vytvorila rodinný plán.

b) **Príprava plánu** – rodinná rada – rodina spolu s pozvanými známymi alebo podpornými osobami si vypracuje komplexný a konkrétny plán riešenia problémy. Každý člen rodinnej rady navrhuje riešenia a v rámci možnosti a schopnosti sa ujíma úloh, ktoré si v bezpečnom pláne stanovia. Na zostavenie plánu rodina dostáva dostatok času
c) **Predstavenie plánu –** k rodine prichádza koordinátor a sociálny pracovník a rodina im predstaví svoj plán. Ak plán je bezpečný najmä pre dieťa sociálny pracovník ho schváli.
d) **Uskutočnenie plánu –** rodina a blízke osoby realizujú úlohy, ktoré si v pláne zadali. Časť úloh môže byť delegovaná aj na prítomných odborníkov
e) **Hodnotenie plánu –** rodina sa po určitom čase cca 3- 6 mesiacov opäť stretáva, aby vyhodnotila zrealizované kroky a posilnila motiváciu v tom pokračovať.

Vhodné využitie SRK

a) Ak je ohrozené bezpečie a zdravý vývin dieťaťa
b) Ak hrozí vyňatie dieťaťa z prirodzeného prostredia a má ho nahradiť detský domov alebo iné zariadenie
c) Ak je dieťa umiestnené v detskom domove a pomery v rodine sa upravil tak, že je možný návrat dieťaťa späť do rodiny
d) Ak dieťa v náhradnej starostlivosti nemá odporovaný a udržiavaný kontakt s rodinou a blízkymi osobami
e) Ak rodina alebo zariadenie, v ktorom je dieťa umiestnené potrebuje spraviť dôležité rozhodnutie ohľadom budúcnosti dieťaťa
f) Ak je potrebné posilniť súdržnosť rodiny v záujme dieťaťa
g) V akejkoľvek záťažovej situácii, ktorou rodina prechádza, a ktorá negatívne ovplyvňuje stav dieťaťa

Na záver

SRK nenahrádza rolu sociálneho pracovníka, ale odbremeňuje ho tým, že aktivizuje potenciál rodinnej a podpornej siete okolo dieťaťa. Dieťaťu vždy prospieva ak vzťahy s dospelými z jeho sveta založené na rešpekte, úcte a láske. Stretnutie rodinného kruhu tomu prirodzenou cestou napomáha.

Kazuistika

Svojou kazuistikou Vám chcem priblížiť problém rodiny pre, ktorú sa realizovalo stretnutie rodinného kruhu.

Rodinná anamnéza

Štvorčlenná rodina – dvaja dospelí a dve maloleté deti žili v spoločnej domácnosti v malom meste. Obaja navštevovali základnú školu. Matka bola nezamestnaná a otec pracoval príležitostne. Otec často užíval alkoholické nápoje.

Vývoj problému

Alkohol spôsoboval medzi rodičmi neustále hádky. V stave opitosti ubližoval ako matke tak aj svojim dvom synom. Matka nemala kam odísť a tak trpela manželovo správanie. Ale ďalej to už nezvládla a pri opakovanom útoku kedy jej spôsobil opätovné poranenie ho pichla nožom. Po tomto čine bola okresným súdom odsúdená na niekoľko rokov a umiestnená v ústave na výkon trestu odňatia slobody v Nitre. Deti boli zverené do ústavnej starostlivosti. Po ukončení ZŠ začali navštevovať strednú školu v Košiciach.

Počas týždňa prebývali na školskom internáte a víkendy strávili v zariadení. Ich vlastná matka bola s deťmi v občasnom kontakte. Deti ju neodsúdili však boli svedkami každodenných hádok a násilia. Matku za dobré správanie podmienečne prepustili na slobodu po odpykaní polovičného trestu. Nakoľko matka bola 5 rokov vo výkone trestu a nebola v každodennom kontakte s deťmi a chcela byť s deťmi, požiadala o zverenie deti do svojej starostlivosti. V tom čase prišiel podnet na zrealizovanie SRK.

Cieľom SRK: Návrat mladistvých chlapcov do rodiny ako aj zvládnutie matky zabezpečiť mladistvým bezpečie súvisiace so zabezpečením základných životných potrieb.

Pred návratom matky z výkonu trestu sa podarilo v spolupráci s mestom kde matka bývala zabezpečiť malý byt. Matka bola bez finančných prostriedkov a jediným príjmom, ktorý po návrate z VT dostala bol resocializačný príspevok. V krátkom čase sa realizovalo SRK, ktorého sa zúčastnili jej dvaja synovia, podporné osoby a odborníci. Matka nemala rodinných príslušníkov, ktorí by boli ochotný sa stretnutia zúčastniť. Matka nebohého manžela o nej nechcela nič počuť ako aj celá ostatná manželova rodina. Na stretnutí sa zúčastnili okrem deti najmä podporné osoby, ktorí neboli v priamom príbuzenskom kontakte. Rodina si zostavila plán, ktorý schválila sociálna kurátorka úradu v malom meste a úlohy prevzali podporné osoby, ktoré jej zabezpečili podmienky pre nový začiatok. Jedna z podporných osôb, ktorá bola s matkou v kontakte už počas výkonu trestu ju zamestnala vo svojej firme a tak jej zabezpečila stály príjem, druhá podporná osoba si zobrala za úlohu pomoc pri zabezpečení potrieb súvisiacich so školou pre obe deti – platenie obedov, kúpa školských pomôcok, podporná osoba, ktorú si zvolili chlapci bol vychovávateľ zariadenia a ten si dal do plnenia úloh podporu a pomoc pri učení.

Po polročnom odmlčaní sa stretnutie zopakovalo s cieľom prehodnotenia úloh. Všetky úlohy sa plnili podľa možnosti a schopnosti podporných osôb. Sociálny kurátor zhodnotil SKR ako úspešne.

Na záver:

Aj napriek tomu, že matka nemala podporu v širokej rodine z dôvodu spáchania trestného činu mohla vďaka **stretnutiu rodinného kruhu** začať nový život bez strachu a v bezpečí spolu so svojimi dvoma synmi.

Použitá literatúra:

Materiály SPDDD Úsmev ako dar

Kontakt:

PhDr. Soňa Hlaváčová
Charitný dom sv. Alžbety
Bosákova ulica
040 01 Košice
chd.kosice@charita-ke.sk

ZÁKLADNÉ ŠPECIFIKÁ, ODPORÚČANIA A ORIENTÁCIA PREVENTÍVNEHO PROJEKTU „VIRTUÁLNA ODVAHA“

ĽUDMILA HÚSKOVÁ

Šikanovanie je úmyselné konanie namierené proti inému subjektu (jednotlivcovi, skupine), ktorého cieľom je poškodzovanie zdravia (psychického, fyzického) a nátlak proti jeho ľudskej dôstojnosti. Je to tiež opakované konanie s nepomerom síl medzi agresorom a obeťou. Pri šikanovaní má v súčasnej dobe svoje miesto **kyberšikana.** Týmto pojmom označujeme nebezpečné komunikačné javy realizované prostredníctvom informačných a komunikačných technológii (napr. pomocou mobilných telefónov alebo služieb v rámci internetu), ktoré majú za následok ublíženie alebo iné poškodenie obete. Toto ublíženie, či poškodenie môže byť ako zámerom útočníka, tak aj dôsledkom napr. nevhodného vtipu, nedorozumenia medzi obeťou a útočníkom, nedomyslením dôsledkov jednania zo strany útočníka atď. Obeti je škodené opakovane, či už pôvodným útočníkom, alebo osobami, ktoré sa do kyberšikany zapoja neskôr. Kyberšikana je druhom psychickej šikany prejavovanej rôznym spôsobom. Kyberútoky môžu byť realizované dlhodobo i krátkodobo, s rozdielnou intenzitou a s využitím veľkého množstva nástrojov. Útočník pri napadaní ostatných veľmi často kombinuje viac typov útokov: Publikovanie ponižujúcich záznamov alebo fotografií (napr. v rámci webových stránok, MMS správ), ponižovanie a ohováranie v rámci sociálnych sietí, blogov, alebo na iných webových stránkach, krádež identity, zneužitie cudzej identity k kyberšikane alebo ďalšiemu sociálne patologickému jednaniu (napr. krádež elektronického účtu), strápňovanie pomocou falošných profilov (napr. v rámci sociálnych sietí, blogov alebo iných webových stránok)., provokovanie a napádanie užívateľov v on-line komunikácii (predovšetkým v rámci verejných chatov a diskusií), zverejňovanie cudzích tajomstiev s cieľom poškodiť obeť, vylúčenie z virtuálnej komunity (napr. zo skupiny priateľov v rámci sociálnej siete), obťažovanie (napr. opakovaným prezváňaním, volaním alebo písaním SMS správ, mailov).

S kyberšikanou sa úzko viaže aj termín **kybergrooming.** Ten označuje správanie sa užívateľov internetu (predátorov, kybergroomerov), ktoré má v obeti vyvolať falošnú dôveru a prinútiť ju k osobnej schôdzke. Výsledkom takejto schôdzky môže byť sexuálne zneužitie obete, fyzické násilie na obeti, zneužitie obete na prostitúciu, a/alebo k výrobe pornografie a podobne. Kybergrooming je druhom psychickej manipulácie, realizovanej prostredníctvom internetu, mobilných telefónov a ďalších súvisiacich technológii. Kybergroomeri často používajú verejné chaty, internetové zoznamky, instant messengery a VoIP (napr. ICQ, Skype) a tiež sociálne siete (Facebook, Twitter, MySpace, Bebo...).

Aby sa človek nestal obeťou kyberšikany, je potrebné dodržiavať niekoľko zádad.

Hlavné zásady:
Rešpektovať ostatných užívateľov (správať sa s úctou, nevyvolávať konflikty).Nebyť prehnane dôverčivý. Neposkytovať citlivé informácie, ktoré by mohli byť zneužité. Zoznámiť sa s pravidlami služieb internetu a GSM sietí. Používať bezpečné heslá, na každú službu iné.
Hlavné opatrenia pri kyberútoku:
Ukončiť - nekomunikovať s útočníkom, nesnažiť sa pomstiť. Blokovať - zamedziť útočníkovi prístup k obeti aj k danej službe (kontaktovať poskytovateľa služby,

zablokovať si prijímanie útočníkových správ alebo hovorov, prípadne zmeniť svoju virtuálnu identitu).
Oznámiť - oznámiť útok, schovať si dôkazy pre prípadné vyšetrovanie (napr. správy, videozáznamy, odkazy na weby, blogy). Nebyť nevšímavý ak v okolí prebieha virtuálny útok. Podporiť obeť - poradiť jej, čo má robiť, pomôcť jej útoky nahlásiť.

Kontakt:

por. PhDr. Ľudmila Húsková
referent špecialista skupiny prevencie
VO OR PZ v Martine
Komenského 2
036 48 Martin
ludmila.huskova@minv.sk

ROZVOJ POTENCIÁLU ŤZP DETÍ DETSKÉHO DOMOVA KOŠICE, HURBANOVA 42

SILVIA KOMOROVÁ

Práca s deťmi s ťažkým alebo hlbokým stupňom mentálneho a viacnásobného postihnutia si vyžaduje nielen veľkú dávku **trpezlivosti**, ale aj veľkú dávku **kreativity**.

Je nesmierne dôležité ŤZP dieťa správne diagnostikovať, odhadnúť mieru jeho možnosti a schopnosti, premyslieť stratégiu, aby si deti, pre nich prirodzenou formou v zmysluplných činnostiach osvojovali a rozvíjali kľúčové kompetencie, ktoré sú v súlade s ich individuálnymi osobitosťami.

Jednou z metód, ktoré na takéto činnosti a teda konkrétne aj na samotný rozvoj potenciálu našich ŤZP detí používame je **multisenzorická stimulácia**.

Multisenzorická stimulácia sa realizuje prostredníctvom metódy **Snoezelen** – podľa medzinárodnej Snoezelen asociácie **ide o multifunkčnú metódu, ktorá sa realizuje v obzvlášť príjemnom a upravenom prostredí pomocou svetelných a zvukových prvkov, vôní a hudby.**

Jej prvoradým cieľom je vyvolanie pocitov.

Táto cielene vytvorená ponuka zmyslových podnetov „riadi a usmerňuje stimuláciu, prebúdza pozornosť, navodzuje pocit pohody a uspokojenia, vyvoláva spomienky, vplýva na vzťahy, zbavuje strachu a evokuje pocit istoty a bezpečia.

Podľa zamerania, cieľovej skupiny a odbornej kvalifikácie sa rozlišujú rôzne druhy využitia Snoezelen:

* Snoezelen ako terapia
* Snoezelen ako pedagogicko-podporný prístup alebo podporná edukačná metóda pri vzdelávaní
* Snoezelen ako voľno-časová aktivita.

Ťažký stupeň mentálneho a viacnásobného postihnutia je manifestovaný výrazným narušením a limitovaním jednotlivca v oblasti motorickej, kognitívnej, komunikačnej, emocionálno-vôľovej. Vlastné vnímanie sveta týchto detí je minimálne, často zúžené len na uspokojovanie ich základných potrieb. Sú odkázané na pomoc, podporu a starostlivosť zo strany okolia.

Z našich praktických skúseností však môžeme potvrdiť, že správne načasovanou a zvolenou stimuláciou môžeme naštartovať a podporovať pozitívne vývinové zmeny v jednotlivých oblastiach vývinu ŤZP dieťaťa.

Aby správne nastavené činnosti dávali deťom možnosť prejaviť sa, motivovali ho objavovať zatiaľ nepoznané, posilňovali jeho osobnosť vo všetkých oblastiach stimuluje sa ich motorika.

Stimuláciou motoriky sa posilňuje vnímanie a reč, rozvíjajú sa kognitívne procesy, posilňujú sa adaptačné mechanizmy a sociabilita.

Veľmi dôležité je pred výberom konkrétnej aktivity poznať individuálnu úroveň vývinu hybnosti každého dieťaťa. Následne sa konkrétne motorické činnosti kombinujú so:

- zrakovou stimuláciou,
- sluchovou stimuláciou,
- taktilnou stimuláciou,
- čuchovou stimuláciou,
- stimuláciou kinestézy

Multisenzorickú miestnosť využívame aj pri individuálnych rehabilitačných aktivitách ŤZP detí, kedy je správne navolené relaxačné prostredie stimulujúcim prvkom k uvoľneniu a podpore pri vzájomne spolupráci rehabilitovaného dieťaťa s rehabilitačným pracovníkom.

Bazálna stimulácia (BS)

Ďalšou metódou, pomocou ktorej ŤZP deti nášho detského domova posúvajú svoje osobné hranice a rozvíjajú tak svoj osobný potenciál je bazálna stimulácia.

Deti s ťažkým zdravotným postihnutím sú veľmi rozdielne - či už v mentálnej úrovni, v komunikačných, motorických, sociálnych zručnostiach, ako aj v úrovni vnímania aj správania.

Bazálna stimulácia je terapeutická aktivita, ktorá sa orientuje na ľudí so zmenami:

- vnímania
- hybnosti
- komunikácie

BS je vnímaná ako pedagogicko-psychologická aktivita, ktorá sa snaží ponúknuť jedincom s mentálnym postihnutím a s viacnásobným mentálnym postihnutím možnosti pre vývin ich osobnosti.
Na Slovensku, ale aj v Českej republike je propagovaná a rozširovaná prevažne v ošetrovateľskej praxi. Nachádza tak uplatnenie aj v intenzívnej starostlivosti o nedonosené deti a starostlivosti o deti s ťažkým mentálnym postihnutím.

Bazálna stimulácia je ucelená pedagogicko-psychologická koncepcia, ktorá sa vracia do ranného ontogenetického vývinu človeka, v ktorom sú prvotné skúsenosti získavané prostredníctvom vlastného tela.

Pri tejto koncepcii sa principiálne vychádza z toho, že centrálna nervová sústava je schopná sa do istej miery adaptovať aj pri masívnom poškodení, pokiaľ budú kôrové oblasti dostatočným spôsobom aktivované a stimulované. (Andreas Frohlich – autor koncepcie BS).

Nosnými prvkami bazálnej stimulácie sú jednotlivé zmysly.

Z hľadiska fylogenetického vývoja sú najstaršie:
- somatické vnímanie
- vestibulárne vnímanie
- vibračné vnímanie

Tieto tri druhy vnímania primárne zabezpečujú pocit istoty.

Somatické vnímanie je sprostredkované najväčším percepčným a zároveň hraničným orgánom, kožou.
Vestibulárne vnímanie – ide o schopnosť určiť polohu v priestore a uvedomiť si pohyb.
Vibračné vnímanie pomáha človeku vnímať celým telom prichádzajúce chvenie, hlasy, tóny, zvuky.

Nadstavbové prvky bazálnej stimulácie:

- **Optická stimulácia** – stimulácia zraku, orientácia v priestore
- **Auditívna stimulácia** – počúvanie rôznych známych zvukov
- **Orálna stimulácia** – stimuluje pery a receptory chuti
- **Olfaktorická stimulácia** – využívanie vôní a pachov
- **Taktilno – haptická stimulácia** – povrchové vnímanie

Pretože tieto zmysly sa vyvíjajú už v prvých týždňoch prenatálneho vývinu, u jednotlivcov s ťažkým postihnutím patria medzi najmenej poškodené a dá sa na nich stavať. Ich stimuláciou dochádza k zlepšovaniu vnímania vlastného tela aj okolitého sveta, ku komunikácii bez slov formou dotyku, a tým k zlepšovaniu kvality ich života.

K tomu slúžia presne rozpracované masáže, polohovacie a rehabilitačné techniky. Metóda zameraná na sprostredkovanie elementárnych podnetov na úrovni, ktorá je aj ŤZP dieťaťu zrozumiteľná.

Ide o sprostredkovanie zmyslových vnemov, cieľom však nie je iba podráždenie zmyslových orgánov, ale vytváranie zážitkov, skúseností, provokovanie a povzbudzovanie vlastnej aktivity jednotlivca v elementárnom zmyslovom spoznávaní seba a okolia.
Cieľom bazálnej stimulácie je podpora a umožnenie vnímania tak, aby u jednotlivcov s postihnutím dochádzalo k podpore rozvoja vlastnej identity, umožňuje nadviazanie komunikácie so svojím okolím, zlepšujú sa funkcie organizmu.

Bazálna stimulácia poskytuje dieťaťu zážitok samého zo seba, umožňuje dieťaťu cítiť hranice svojho tela, cítiť okolitý svet a samotnú prítomnosť iného človeka.

Koncept kladie veľký dôraz na každý druh dotykov.

Dotyk:

- Najzákladnejšia forma somatickej stimulácie
- Tvorí vzťahy a dáva im význam
- Kvalita dotyku – spôsob, sila, tlak, rytmus, opakovanie, postupnosť
- Cielený dotyk – iniciálny dotyk

BS môže byť ako nosnou edukačnou stratégiou – pre imobilné deti s ťažkým stupňom mentálnej retardácie, tak aj podpornou metódou.
BS – môžeme očakávať zlepšenie v oblastiach motoriky, vnímania a komunikácie. Vzhľadom ku narušenej komunikačnej schopnosti dostávame spätné väzby signálmi neverbálnej komunikácie, ako celková spokojnosť, úsmev, zníženie spasticity, smiech, vokalizácia, džavotanie, spomalené dýchanie, driemanie až spánok.
Na to, aby sme mohli pracovať so ŤZP dieťaťom touto metódou potrebujeme na úvod:

***komplexnú diagnostiku dieťaťa** – musíme vedieť, či má dieťa svalovú hypotóniu či hypertóniu, či je apatické alebo agresívne, či prejavuje príznaky citovej deprivácie alebo podnetovej deprivácie a pod.

***poznať resp. predpokladať jeho vývinové a rozvojové možnosti**

***určiť či bude BS nosnou alebo podpornou metódou**

***určiť aký čas venujeme jednej intervencii**

***BS by mal realizovať stále ten istý človek**

***určiť priestor, kde sa bude vykonávať** – elimininácia vplyvu rozptyľujúcich faktorov

***dieťaťu musíme dať presne najavo, kedy začína a kedy končí naša prítomnosť a jeho činnosť** - túto informáciu u ŤZP detí poskytujeme pomocou cieleného dotyku, tzv. iniciálneho dotyku. Ním sa začína a končí každá intervencia (napr. miernym stlačením toho istého ramena, lakťa alebo dlane dieťaťa – pre dieťa je to signál, na ktorý si zvykne, po čase bude predvídať, čo po ňom bude nasledovať, nadobudne pocit istoty)

Aj keď na prvý pohľad by sa mohlo niekomu zdať, že v prípade bazálnej stimulácie, ide iba o obyčajné samoúčelné dráždenie zmyslových orgánov, nie je celkom tak.

Prostredníctvom BS je dieťaťu umožnené vytvárať zážitky, skúsenosti, provokovať jeho vlastnú aktivitu, povzbudzovať ho k nej, a tak sa stáva prostriedkom najjednoduchšej komunikácie.

Kontakt: Mgr. Silvia Komorová, riaditeľka DeD Košice, Hurbanova 42

OBNOVA VZŤAHU MEDZI ZÁVISLÝM RODIČOM A JEHO DIEŤAŤOM V PROCESE RESOCIALIZÁCIE

EVA KUBÍKOVÁ

Hlavnou úlohou rodičov je poskytnúť svojim deťom bezpečné, milujúce a podporné zázemie, ktoré im umožní vyvíjať sa zdravým spôsobom. Dieťa prichádza na svet so základnou výbavou pre ľudský vzťah. Vzťah je tým zázračným kľúčom, vďaka ktorému môžeme porozumieť dieťaťu. Rodičia sa snažia zabezpečiť svojmu dieťaťu, čo sa len dá. Dobrým základom pre šťastný vývin dieťaťa je podpora a emočná prístupnosť primárnych osôb v ranom detstve. Matka je prvým sprostredkovateľom kontaktu dieťaťa s okolitým svetom. Otec symbolizuje bezpečie, oporu a autoritu. Skúsenosť dieťaťa s vnímajúcou a podporujúcou matkou aj s otcom, dáva dieťaťu pocit, že je hodnotné.

Dospelý človek, rodič, má pocit, že všetko dokáže vyriešiť, nič ho nemôže položiť a zaskočiť. Často u neho počuť vetu: Mne sa to stať nemôže! V dnešnej uponáhľanej, stresujúcej dobe, kde absentuje akákoľvek stabilita a istota, neraz človek zakopne a nevie ako ďalej. Matka alebo otec sa zrazu ocitnú v situácii, ktorá je silnejšia ako ich vnútorná výbava ju zvládnuť a vyriešiť ju a ísť ďalej. Hľadajú spôsob, ako z danej situácie vyjsť – nájdu alkohol. Postupne sa prepracujú až do psychickej závislosti, sprevádzanej konfliktami, hádkami, klamstvom, ubližovaním, v konečnom dôsledku pádom na dno a životom na okraji spoločnosti.

Dieťa zrazu ostane samé, bez uspokojenia potreby istoty a bezpečia. Dieťaťu sa rozpadá stabilné rodinné prostredie a harmóniu v nej. Časté odlúčenie s náhlym prerušením kontaktu, bez možnosti dostatočného času na rozlúčku, môže zapríčiniť psychické utrpenie detí. Nasleduje rozpad rodiny. Dieťa v najhoršom prípade nemá inú možnosť než umiestnenie do detského domova, medzi deti, ktoré spája približne rovnaký osud - zlyhanie rodiča. Úlohou detského domova je zmierniť negatívny dopad vzniknutej situácie na psychiku dieťaťa a plniť aspoň čiastočne funkcie rodiny. Dieťa je teda v chránenom prostredí, kde je o neho postarané.

Ale čo s rodičom, ktorý zlyhal? Dospelý človek sa musí rozhodnúť sám, ako bude pokračovať. Či zotrvá na samom dne a závislosť môže skončiť tragicky, alebo sa rozhodne pre zmenu – liečenie. Má možnosť prehodnotiť vzniknutú situáciu, identifikovať spúšťače, ktoré ho dostali na dno, získava zdroje ako zvládnuť boj s alkoholom, pomaly stavia piliere abstinencie. Bojovať so závislosťou je často dlhá cesta vzostupov a opätovných pádov. Z dieťaťa medzitým vyrastá napríklad adolescent - rovnocenný partner vo vzťahu k rodičom.

Často sa stáva, že pobyt na liečení nestačí. Závislý človek nedokáže sám teoretické poznatky aplikovať v praxi, hoci odchádza s pocitom dôvery v seba. Ďalšia možnosť - resocializačné zariadenie. Resocializácia je pomoc k nezávislosti, hľadanie cesty k sebe samému. Klient prichádza, aby sa znova vrátila do spoločnosti a začala konečne žiť normálny život.

Hlavným cieľom občianskeho združenia Provital je doliečovanie drogovo závislých plnoletých fyzických osôb formou pobytovej resocializácie. Resocializačné stredisko poskytuje opatrenia sociálnoprávnej ochrany, sociálne služby a starostlivosť klientom celoročne pobytovou formou.

Klient má možnosť prostredníctvom života v komunite budovať si sebaúctu. Prichádza postupne na to, že mu niečo nie je ľahostajné, že sa ho niečo dotýka, nachádza svoje slabé miesta, čo môže byť motivácia smerom dopredu. Cieľom pobytu je návrat do spoločnosti, dopomáhanie k tomu, aby bol z klienta človek podporujúci vlastný rast, opätovné

osvojenie si pracovných zručností, byť v psychickej pohode pri pohľade do minulosti a prijať seba ako plnohodnotného človeka, ktorý si zaslúži dostať od života x - tú šancu. Našim klientom je teda závislý človek, ktorý potrebuje priestor na resocializáciu, znova si nájsť cestu k sebe, objaviť v sebe zabudnuté a nájsť svoje miesto v spoločnosti.
Klient alebo klientka je v procese resocializácie a dieťa v detskom domove. Obaja majú uspokojené základné potreby, majú strechu nad hlavou, fungujú v rámci svojich možností každý samostatne.
V tomto štádiu je čas posunúť sa ďalej. Klientka ako matka zlyhala, minulosť nezmeníme. Môžeme sa pokúsiť o to, aby sa matka mohla stať opäť matkou a dieťa malo možnosť byť so svojou matkou.
Klientkam umožňujeme a pomáhame stretávať sa so svojim dieťaťom, s ktorými vďaka závislosti mala obmedzenú možnosť kontaktu, lebo mala problém sama zo sebou. Aj napriek spôsobenému utrpeniu sa snažíme rodiny pomáhať k obnove vzťahu, ktorý síce v detstve vznikol, no vplyvom životných situácii bol prerušený a medzi matkou a napríklad dospievajúcim dieťaťom došlo k odcudzeniu. Dieťa bolo nútené rýchlejšie dospieť a detstvo nebolo také, aké by malo mať.
Spolupracujeme so sociálnou kuratelou a aj detským domovom. Obe inštitúcie videli podmienky, do ktorých má prísť neplnoleté dieťa. Snažíme sa vytvárať priestor, aby k nám mohlo dieťa prísť a tráviť čas s matkou. Väčšinou sa to podarí počas školských prázdnin na pár dní. Dieťa žije pár dní v komunite ľudí, ktorí majú problém podobný ako jeho matka. Zúčastňuje sa komunít, kde vidí matku v akcii. S matkou trávia celý čas spolu, veľa sa rozprávajú. Tu je už priestor na otvorené rozhovory o tom, aký má rodič problém. Dieťa sa pýta, chce mať jasno v tom, čo sa stalo. Často matku nešetrí a dostane zo seba to, čo roky potláčal. Dieťa vidí ako matka v zariadení funguje, ako sa správa, ako rieši bežné každodenné situácie. Sledujeme ako sa matka správa k dieťaťu a ako pôsobí ich vzťah navonok. Deti sú u nás v chránenom prostredí, kde je o ne dobre postarané.
Nie je nič krajšie pre matku, ktorá ublížila, počuť od svojho dieťaťa povzbudenie, aby vydržala, lebo ono vydrží tam, kde je. Potom budú už len spolu a spolu to zvládnu. Pre matku to znamená viac ako čokoľvek iné. Matka získava novú energiu ísť dopredu: *„Bola som hrdá na to, keď mi môj syn povedal, že ma ľúbi, že sa nehanbí za to, kde som ja a kde je on. Bol to pre mňa silný impulz, ktorý ma uistil v tom, že konečne to, čo robím, robím dobre a má to zmysel. Už nepochybujem o tom, či som dobrá matka. Určite som, len som sa dopustila nejakých chýb, za ktoré znášam následky. Znášam ich však hrdo so vztýčenou hlavou.“* Tým, že klientka vie, cíti, že s dieťaťom je na dobrej ceste, môže sa venovať riešeniu finančnej situácie a hľadať si prácu. Nie je zaplavená výčitkami, obviňovaním, ľutovaním, ale snaží sa urobiť ďalší krok aby, spolu mohli bývať v stabilnom prostredí. Je motivovaná.
V čase, keď je dieťa u nás, zisťujeme ako sa dieťa cíti, čo prežíva. V situáciách, keď sa aktivuje u oboch niečo, s čím treba pracovať, vieme poskytnúť pomocnú ruku. Sledujeme v akom stave je dieťa, keď zariadenie opúšťa. Klientka je v kontakte s detským domovom a sleduje jeho fungovanie v ňom. Chodí na konzultácie do detského domova. Po odchode dieťaťa nás zaujíma aj prežívanie klientky. Kontakt s matkou má pre dieťa pozitívne účinky. Zvyšuje sa mu sebaúcta, cíti sa dôležitejší, má pocit, že niekam patrí, je priebojnejší v spoločnosti.
Dôležitý je aj vek dieťaťa. V zariadení sme mali doteraz najmladšie 6 ročné dieťa. Mladšie dieťa trávi čas iba s matkou, nepotrebuje vysvetlenia, chce mať matku pri sebe, cítiť jej blízkosť. Dáva dieťaťu signál, že je v psychickej pohode a momentálne je tu pre neho. Rovnako trávia všetok čas spolu. Mladšie dieťa je v zariadením oživenie. Aktivuje v klientoch niečo, čo v nich bolo dlho zablokované, potláčané, city, radosť, smiech. Môže to motivovať ostatných klientov budovať si stratený vzťah k svojmu dieťaťu. Odchody

bývajú väčšinou ťažšie. Snažíme sa to spolu s nimi zvládnuť, aby dieťa netrpelo. Často sa stáva, že klientka je matkou dieťaťa mladšieho ako 6 rokov, ktoré potrebuje celodennú starostlivosť, kedy nie je vhodné, aby bolo v zariadení. Klientka s dieťaťom trávi celý deň a venuje sa mu.
Boj so závislosťou však nemusí končiť pozitívne a klientka môže opätovne zlyhať. Práve kvôli tomu spolupracujeme s detským domovom, aby sme vedeli danú situáciu hneď riešiť a dieťa neostalo bez psychologickej podpory.
Od otcov zatiaľ takáto požiadavka neprišla, predsa matka je dôležitejší človek pre dieťa. Na druhej strane väčšinou sú v starostlivosti matky, uvedomujú si ako ublížili a svoj podiel viny v rozpade rodiny. Nemajú odvahu vôbec začínať. Napriek tomu neprestali veriť: *Dúfam, že si časom so synom vytvoríme dobrý vzťah a že bude môcť byť na mňa hrdý.“* Prvoradé pre nás je, aby klient bol sám sebou a robil to, na čo je pripravený on sám.
Je správne v procese resocializácie začať s procesom obnovy vzťahu s rodinou? Je to predčasné, či zbytočné? Nie je to riskovanie so psychikou dieťaťa? Snažíme sa prispievať k sanácii rodiny. Podporujeme snahu zlepšovať vzťahy medzi rodičom a dieťaťom. Opätovné nadobúdanie rodičovských zodpovedností je často náročné, stresujúce, vyčerpávajúce, hlavne v situáciách, kedy absentuje rodinné zázemie a strecha nad hlavou. Zmeniť naučené spôsoby správania si vyžaduje veľa odvahy a my podporujeme akúkoľvek snahu o zmenu a posun vpred.
Prečo sme sa rozhodli uberať pri práci v doliečovaní závislých klientov týmto smerom? Vychádzame z potrieb a prosieb našich klientov, ktorí majú záujem o zmenu. Napriek tomu, že máme cieľovú skupinu - závislých rodičov, nesnažíme sa pracovať s jednotlivcom. Robíme niečo, v čom vidíme zmysel, čo na jednej strane nie je prioritou resocializácie, sekundárne si to však situácia vyžaduje. Snažíme sa urobiť viac. Možno práve to pomôže k zmene. Podporujeme snahu klientov nájsť cestu k rodine, ktorú stratili.

Kontakt:

Mgr. Eva Kubíková
Psychologička – resocializačné zariadenie Provital o.z Koš

TERÉNNA SOCIÁLNA PRÁCA V LOKALITÁCH ORECHOV DVOR A DRAŽOVCE

SOŇA LABOVSKÁ, ALENA HUDECOVÁ

Vznik a cieľ vybudovania Orechovho Dvora

Mesto Nitra zaujalo aktívny prístup k riešeniu problematiky osôb ohrozených sociálnym vylúčením a to nasledovnou pomocou:

- v I. etape prebiehala výstavba 36 bytových jednotiek (r. 2005)
- v II. etape prebiehala výstavba 25 bytových jednotiek (r. 2009)

Výstavba prebehla v lokalite Orechov Dvor, ktorá sa nachádza cca 800 m na juh od súvisle zastavanej plochy mesta Nitry s cieľom poskytnúť nájomné bývanie s nižším štandardom pre neplatičov a ľudí ohrozených sociálnym vylúčením.

Súčasná situácia – Orechov Dvor

- V umelo vytvorenej lokalite Orechov Dvor v súčasnosti býva 352 obyvateľov v 59 bytoch nižšieho štandardu,
- podstatnú časť/ takmer 85 % tvoria občania marginalizovanej rómskej komunity,
- obyvatelia sú bez stabilného príjmu, dlhodobo nezamestnaní, s nízkym vzdelaním, odkázaní na poberanie dávok v hmotnej núdzi,
- nesprávne finančné hospodárenie v rodinách spôsobuje platobnú neschopnosť, čoho následkom sú dlhy na nájomnom u takmer 1/3 obyvateľov.

V lokalite bolo postupne dobudované a zriadené:

- Elokovaná trieda MŠ od roku 2006
- Interiérové vybavenie MŠ vďaka podpore Úradu vlády splnomocnenca pre rómske komunity SR
- Komunitné centrum od roku 2008
- Športový priestor vďaka podpore Nadácie PONTIS
- Školský autobus pre školopovinné deti

Štatistické ukazovatele obyvateľov Orechovho Dvora sú nasledovné:

- Počet obyvateľov Orechovho Dvora v produktívnom veku: 179, z toho:
  - nezamestnaných: 139
  - zamestnaných: 10
  - dôchodcovia: 3
  - starostlivosť o dieťa: 21
  - evidovaný na ÚPSVaR: 5
  - opatrovateľský príspevok: 3
- Počet maloletých detí: 155 , z toho:
  - novorodenci do 3 rokov: 33
  - materská škola: 28
  - základná škola: 70
  - stredná škola: 5
  - Mládež do 18 rokov: 19
- Počet záškolákov: 38, z toho:
  - Orechov Dvor: 26

– Dražovce: 12
• Počet rodín: 59, z toho:
– rodiny s dlhom na nájomnom: 24
– rodiny bez dlhu na nájomnom: 35

V lokalitách Orechov Dvor a Dražovce sa od marca r.2012 realizuje aj Národný projekt s názvom : Terénna sociálna práca v lokalitách Orechov Dvor a Dražovce

• Cieľ projektu: *Podpora sociálnej inklúzie pre osoby ohrozené sociálnym vylúčením prostredníctvom terénnej sociálnej práce v lokalitách Orechov Dvor a Dražovce*

• Čiastkové ciele:
– Predchádzanie prehlbovaniu sociálneho vylúčenia marginalizovaných komunít,
– Podpora vzdelávacích a voľnočasových aktivít detí, mládeže a dospelých,
– Zlepšenie finančného hospodárenia v domácnostiach ,
– Zvýšenie hygieny a podpora zdravia v rodinách oboch lokalít,
– Zníženie záškoláctva.
• Časový harmonogram: 3/2012 – 10/2015
• Personálne obsadenie: 1 TSP a 2 ATSP
• Finančné prostriedky poskytnuté na výkon TSP: 92 744,52 €

• Problémy obyvateľov v oboch lokalitách sú nasledovné:
– život obyvateľov na hranici chudoby a prejavy generačnej chudoby,
– vysoká miera nezamestnanosti a odkázanosť na systém štátnych sociálnych dávok,
– zanedbávanie povinnej školskej dochádzky,
– nedostatočná hygiena v domácnostiach,
– nízky príjem a nesprávne finančné hospodárenie v domácnostiach,
– nedostatočná starostlivosť o mal. deti a zabezpečovanie primárnych potrieb dieťaťa,
– spolunažívanie s majoritnou spoločnosťou.

• Potreby cieľovej skupiny:
- opatrenia na prevenciu pred sociálnym vylúčením,
- aktívny prístup obyvateľov k riešeniu ich sociálnej situácie,
- dostupnosť k základnému a špecializovanému poradenstvu,
- aktivity na podporu zvyšovania zamestnateľnosti a zamestnanosti,
- dostupnosť nízkoprahových služieb,
- preventívne opatrenia na zabránenie nárastu sociálno-patologických prejavov.

Mesto Nitra realizovalo v rokoch 2008 – 2010 dopytovo – orientovaný projekt „Terénna sociálna práca v lokalite Orechov Dvor.“ Udržateľnosť a výsledky získané realizáciou projektu viedli Mesto Nitra k rozhodnutiu pre pokračovanie terénnej sociálnej práce v lokalite Orechov Dvor.
Aktívny prístup Mesta Nitry k riešeniu problematiky marginalizovaných skupín potvrdzuje rozhodnutie zapojiť do projektu lokalitu Dražovce- Mesto Nitra získalo

finančnú podporu pre realizáciu dopytovo- orientovaného projektu TSP v lokalitách Orechov Dvor a Dražovce na obdobie 2011 – 2013.

Mesto Nitra využilo možnosť zapojenia do NP a od 01.03.2012 prebieha jeho realizácia.

Dôvody rozhodnutia pre zapojenie do NP :

- dĺžka realizácie projektu / takmer 4 roky realizácie projektu,
- zníženie administratívnej náročnosti projektu / podpornú dokumentáciu zabezpečuje FSR. Obec nezabezpečuje pracovné výkazy, ŽoP, Monitorovacie správy, práca v ITMS systéme ako pri dopytovo orientovanom projekte,
- bezproblémové financovanie nákladov projektu bez zbytočných časových prieťahov,
- koordinácia a odborné vedenie pri realizácii aktivít projektu,
- metodické usmernenie pri výkone TSP.

Aktivity, ktoré sú poskytované na Orechovom dvore:

- Základné sociálne poradenstvo, krízová intervencia, výkon TSP
- Upratovanie a čistenie okolia bytoviek samotnými obyvateľmi
- Aktivity pri príležitosti Dňa Rómov
- Stretnutie rodičov so zástupcami ZŠ o právach a povinnostiach rodičov pri plnení povinnej školskej dochádzky
- Burza obnoseného šatstva
- Zábavné súťaže pre deti pri príležitosti Medzinárodného dňa detí

Spolupráca pri výkone TSP prebieha s inštitúciami:

- **ÚPSVaR Nitra** – riešenie štátnych sociálnych dávok, dávok v hmotnej núdzi, SPO a SK;
- **Základné školy** – riešenie záškoláctva;
- **Polícia** – preventívne opatrenia sociálno – patologických javov,
- **Odbory MsÚ v Nitre** – riešenie zápisu detí na povinnú školskú dochádzku, vytvorenie elokovanej triedy ZŠ – nultý ročník;
- **Komunitné centrum Nedbalova ul.** – interaktívne divadelné predstavenia pre deti z lokality;
- **Misijná kongregácia Ducha sv. –** voľnočasové aktivity pre deti a mládež v Komunitnom centre zabezpečované rehoľnými sestrami;
- Ďalšie MNO pracujúce s osobami ohrozenými sociálnym vylúčením.
- **Mestský úrad v Nitre.**
- **Ďakujeme za pomoc a finančnú podporu Fondu sociálneho rozvoja, Európskemu sociálnemu fondu, Operačný program Zamestnanosť a sociálna inklúzia.**

Kontakt:

Mgr. Soňa Labovská, referent sociálnej kurately, Mestský úrad v Nitre, Odbor sociálnych služieb

Mgr. Alena Hudecová, referent- asistent terénneho sociálneho pracovníka, Mestský úrad v Nitre, Odbor sociálnych služieb

PRÍNOS VZŤAHOV A STAROSTLIVOSTI ZO STRANY DOSPELÝCH PRE DIEŤA VYRASTAJÚCE MIMO VLASTNEJ RODINY.

LENKA LIPANOVÁ

Skúsenosť s tým, že niekomu patríme a sme ním milovaní je jedna z najcennejších životných, formujúcich a rozhodujúcich skúseností nás ľudí. Ak sme o túto skúsenosť pripravení, nastáva psychicky neprirodzený stav s dôsledkami, ktoré sa len ťažko odstraňujú, neraz pretrvávajú celý život. V psychológii sa používa aj pojem „neviditeľné rany“. Môj príspevok má byť možno znovu zdôraznením dôležitosti vytvorenia väzby v živote človeka ako základne pre jeho zdravé fungovanie a tiež o psychickom podhubí pre problémy v živote, ak táto väzba absentuje, alebo nie je dostatočne silná.

Ak sa v živote dieťaťa nenájde nikto, ochotný postaviť sa do úlohy milujúceho človeka a zdieľať dlhodobo dobré či zlé, dieťa sa stáva „nestabilným domom s narušenými základmi“.Dieťa je nútené **prirodzené** nahradiť **nie prirodzeným, kompenzáciou**. To, ako toto nie prirodzené bude vyzerať závisí od okolia a jeho impulzov smerom k dieťaťu. Dovoľte mi teda pre účely tejto konferencie prirovnávať a používať pojem, že dieťa, ktoré prežíva nemožnosť väzby k jednej stabilnej osobe je životom **okradnuté** o svoju najcennejšiu skúsenosť.

Tí dospelí, ktorí s dieťaťom mimo jeho vlastnú rodinu pracujú, dávajú do daru seba ako osobu k vytvoreniu väzby a tým poskytujú terapeutický a liečivý efekt lásky, čo je **jediným „odškodnením“ takto stigmatizovaného okradnutého dieťaťa.** Najdôležitejší prínos náhradnej vzťahovej osoby je, že poskytuje impulzy k reparácii istým spôsobom narušenej psychiky a nie najšťastnejšej skúsenosti so svetom. Dáva šancu dohnať často sprevádzajúce psychomotorické oneskorenie, ktoré je typickým klinickým obrazom dieťaťa bez väzby. Dáva šancu k obnoveniu dôvery v ľudí a získanie základných životných zručností. Bez práce týchto „náhradných dospelých“ by dieťa emocionálne zahynulo....ostalo by uviaznuté vo svojej boľavej, traumatickej skúsenosti a jeho život by išiel radikálne inou hnevlivou líniou.

To, čo je dôležité opätovne zdôrazniť, je, že človek od narodenia disponuje **biologicky vrodeným systémom** k nadviazaniu väzby. Je to vzťahový systém. Tento systém zodpovedá za tzv. vzťahové správanie. Vzťahový systém pretrváva **celý život**, celý život aj prechádza procesom vývinu. To, ako vyzerá vzťahové správanie sa odvíja a definuje od vnútorného nastavenia matky, resp. materskej osoby a jej prítomnosti v živote dieťaťa vôbec. Matkine vnútorné reprezentácie materstva určujú chovanie voči dieťaťu. To si matka odnáša zasa od svojej matky. Takto si predávame podvedomú skúsenosť s rodičovstvom.

Všetky psychologické školy bez ohľadu na svoj teoretický smer prisudzujú najväčší význam pre formovanie tohto systému a vzťahového chovania ranému detstvu. Od neho závisí, či bude vzťahové správanie – adaptívne - maladaptívne – patologické. **JohnBowlby** (londýnsky psychiater a psychoanalytik) narážal vo svojej praxi na to, že traumatizácia dieťaťa v ranom detstve mala dopad na rozvoj celej osobnosti v neskoršej dospelosti. Do popredia mu nápadne vystupovali skúsenosti detí so stratami, odlúčením od vzťahovej osoby. Na základe dlhoročnej práce formuloval známu teóriu vzťahovej väzby.

Neúspech jednej fázy vývinu vzťahovej väzby podkopáva úspech v ďalšej fáze vývinu. Zlé, frustrujúce skúsenosti dieťaťa nepodporujú jeho vývin, ale zaplavujú dieťa pocitom úzkosti, bezmocnosti, ohrozenia. Vo svojich prednáškach Bowlby zdôrazňuje aká **zraňujúca** je táto skúsenosť straty. Ak tieto pocity zranenia prevyšujú zvládnuteľnú hranicu (sú nadlimitné schopnostiam) narúša sa definitívne schopnosť zrelej **sebaregulácie.** Psychika dieťaťa, ktorému je táto prirodzená a biologicky vrodená dispozícia „zablokovaná", je vlastne okradnuté o šancu rozvíjať sa v súlade so svojou prirodzenosťou a jeho vývin sa musí podriadiť okolnostiam do ktorých sa dostal.

Dovoľte mi jednu, možno nie úplne presnú paralelu, ale predsa. Zažili ste niekedy to, že vás niekto okradol? Vošiel do vášho domu a niečo **veľmi cenné** odtiaľ nečakane zobral? Ak ste zažili tento typ adrenalínu... spomínajte ... ako prvé nás zaplaví pocit **smútku za zmiznutou cennosťou** ... okamžite ďalej nasleduje pocit, že niekto **narušil** naše intímne priestory a vniesol do priestoru, ale aj do psychicky pocit **cudzoty**, narušenia intimity a domovej integrity. Sú to veľmi rušivé pocity. Sú korunované pocitmi hnevu. Vnímajme domovú integritu ako pocity z vlastného JA. Pohybujme sa imaginárne vo vlastnom okradnutom dome **...** veci sú navonok stále tie isté – a predsa ..... sú **tak definitívne iné ....** to, čo ich robí inými je všadeprítomný **pocit ohrozenia.**

Áno, vieme ... ono nám bezprostredne nehrozí .... pocit ohrozenia sa napriek tomu nezadržateľne v našej psychike ďalej rozvíja ..... narušuje našu emocionálnu rovnováhu a tak dôležitý **pocit dôvery** v priestor a bezpečie domu. Vraciame sa stále k hnevu a nevieme na koho sa treba hnevať.... U detí vyrastajúcich mimo aspoň jednej **stabilnej vzťahovej osoby** sú pocity veľmi podobné, s tým rozdielom, že dieťa nevie presne, z čoho nedôvera a hnev pramení .... okradnutý človek zažil pocit vlastníctva a vie za čím prežíva stratu .... u dieťaťa bez adekvátej vzťahovej skúsenosti pocity nadobúdajú podvedome prioritné emocionálne rozmery a **cudzota, nedôvera a hnev sa stávajú osvojenými, zvnútornenými pocitmi** ... bez toho, aby dieťa rozumelo prečo sa tak cíti....

Takto nejako sa rozvíja emocionalita dieťaťa bez väzby ..... traumatogénna emocionalita Každú prežívanú ujmu (či už jej rozumieme alebo nie) spočiatku prežívame ako šok - u detí sa šok z toho, že nemá väzbu prejavuje ako **reakcia protestu – protestom reagujú aj deti, ktoré** väzbu nepoznali, produkujú dezorganizované podráždené správanie. Výsledkom je uviaznutie v tzv.schizoidnej fáze svojho vývinu, ostávajú placho ukryté v svojej ulite a na svet sa pozerajú nedôverčivými očami.

Dieťa pri vyrovnávaní sa s nemožnosťou viazať sa k niekomu uplatňuje obranné mechanizmy, čím sa bráni dezorganizácii svojej psychiky – dezorganizácia sa u detí prejavuje ako zaplavenie úzkosťou, nemožnosť dieťa utíšiť, odmietanie jedla, narušenie spánku, odmietanie telesného kontaktu. Do tejto fázy často regreduje aj neskôr vo svojom fyzickom vývine, čím skôr takýto šok dieťa vo vývine zažívalo, tým hlbší regres v záťaži u dieťaťa môžeme vnímať. Fakt, že dieťa prežíva, že je ničie začleňuje do svojej osobnej histórie.

Objavujú sa viaceré polohy medzi ktorými sa pohybuje. Pri prvej sa k pre neho traumatizujúcej skúsenosti dookola neúnavne vracia (dieťa na úrovni správania prehráva a provokuje situácie, ktorými buď trestá alebo testuje osoby, ktoré sú pri ňom), rozpráva o strate v symbolickej podobe(kreslí o nej, sníva o nej, produkuje v hre to, čo vieme preložiť ako prežívanie straty), konfrontuje nepriamo svoje pocity so svojím blízkym okolím. Najčastejšie formou problémov s emóciami a správaním. Dieťa je často, nečakane, zdanlivo

bez podnetu zaplavované silnými emóciami **smútku, strachu, hnevu, odporu, aj pocitu viny**. A adresuje ich paradoxne nesprávnemu adresátovi – náhradnému „rodičovi“, ktorý nepochybil v ničom. Iná poloha je opačná. Dieťa odmieta o skúsenosti hovoriť, uzatvára sa do pasivity, viazne jeho vývin, prerastá do oneskorenia psychomotorického prejavu. Spoločným menovateľom je rezignácia. V ďalšej sú časté výkyvy v nálade a chovaní sa takýchto detí. Všetci, ktorí s deťmi pracujeme to poznáme .... dieťa striedavo prijíma prostredie a osoby kde sa nachádza, reaguje pozitívne na náhradné osoby, pravidlá, je však náhle zaplavované pocitmi smútku, nedôvery, často na malé podnety reaguje plačom, vzdorom, rezignáciou, menia sa „dobré „ a „zlé“ obdobia, či úseky. Liečivý postoj dospelých sa odohráva najmä na emocionálnej rovine, kde dieťa musí nie počuť, ale jednoznačne zažiť pocit istoty, výdrže a pravidelnosti podnetov, z ktorej sa buduje čitateľnosť prostredia. Obnova dôvery v prostredie domu.

Je však treba poznamenať, že dieťa, ktoré nemalo možnosť naviazať sa na vzťahovú osobu ostáva trvalo - aj napriek enormnému úsiliu náhradných osôb - emocionálne poznačené. Preto aj po rokoch u detí zachytávame narušenú dôveru, napriek úsekom, kedy fungujú relatívne dobre, v záťaži sa vracajú k problémovým vzorcom správania ... poznačenú majú celú sociálnu oblasť a schopnosť viazať sa a budovať zrelé, dôverné, stabilné vzťahy. Problémy s okradnutím základnej skúsenosti „patriť milujúcej osobe a rodine“ zachytávame aj u dospelých vyhľadávajúcich terapiu z rôznych dôvodov, častými sú najmä depresie, závislosti, či vzťahové partnerské ťažkosti - hoci navonok môžu dávať veľmi malú logiku v tom, prečo u nejakého dospelého v živote stále dominuje pocit straty bezpečia, nedôvera v partnera, pocit nespravodlivosti života, pocit nedôstojnosti vlastnej osoby, nedostatočné prežívanie svojej vlastnej hodnoty a sebaúcty a ťaživý pocit izolácie v živote ... tieto klinické obrazy môžu byťpod drobnohľadom obrazy prežívania ujmy. V rámci terapie detí môžeme podporovať vyrovnávanie sa s podvedomými obsahmi tak, že sa jeho negatívnej skúsenosti nebudeme vyhýbať, ale pri produkcii vzdoru, negatívneho správania, provokácii - nahlas pomenujeme a spojíme slová s emočným srdečným porozumením ... môžeme reagovať

- vidím že sa teraz hneváš ... asi nemáš niečo, čo je pre teba dôležité ... *(aj keď je to len autíčko)* ja ti s tým pomôžem ... alebo
- rozumiem, že mi teraz celkom neveríš ... nevieš čo máš urobiť ... nie je ti takto dobre
- robíš teraz všetko preto, aby som sa na teba pozeral ... iba na teba ...chceš to
- spoľahni sa ... ja to s tebou vydržím, ja tu s tebou som, budem, chcem byť,...

Každá forma vzťahu prináša hranice a emóciu - čiže je pre dieťa skúsenosťou s formičkou, kolískou, domovom, s tým, tu patríš, takto sa na mňa môžeš spoľahnúť, takéto správanie má takúto odpoveď, toto môžeš odo mňa očakávať...tieto mikroskúsenosti sa transformujú do toho, že dieťa vie, že má svoje miesto, kde je, neprežíva pocit vykorenenia, vie, čo môže od ľudí čakať.

Na záver - Prínos dospelých ľudí pracujúcich s deťmi s narušeným vzťahovým správaním je kľúčový a rozhodujúci v tom, že priamo určuje šancu dieťaťa **integrovať** sa do existenčného prostredia – života - v ktorom bude žiť.

Kontakt:

Mgr. Lenka Lipanová
klinická psychologička
Mudroňova 29
040 01 Košice

TRESTNO-PRÁVNA ZODPOVEDNOSŤ MLÁDEŽE

MARIANNA MARENČÁKOVÁ, SOŇA VINKOVÁ

Keď hovoríme o trestno-právnej zodpovednosti mládeže, musíme rozlišovať niekoľko pojmov. Jedným z nich je porušovanie pravidiel. Pravidlá sú zakotvené v rôznych dokumentoch, či už v školskom poriadku, alebo v ubytovacom poriadku na internátoch a pod. Takéto činy rieši buď škola, školské zariadenie, Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny a i. Už závažnejšie je však páchanie priestupkov. To sú činy, ktoré síce sú v rozpore so zákonom, no ešte nenapĺňajú skutkovú podstatu trestného činu. Priestupky rieši väčšinou obec, obecná – mestská polícia, ale aj štátna polícia. Trestné činy však už rieši len štátna polícia. Priestupky považujeme za menej závažné konanie, pričom sa ich môžu dopustiť mladí ľudia od 15 rokov. Za priestupok sa nepovažuje, pokiaľ sa ho človek dopustil pre duševnú poruchu. Treba tu však vylúčiť, že by sa do stavu nepríčetnosti dostal pod vplyvom drog, či alkoholu. Trestné činy sú už protiprávne činy, ktoré považujeme za závažné konanie. Trestná zodpovednosť je nadobúdaná 14. rokom veku života. Tiež sa tu berie do úvahy aj tzv. nepríčetnosť - skúma sa nedostatok rozpoznávacej a ovládacej schopnosti.

Ako sme už uviedli, priestupková zodpovednosť začína 15. rokom života človeka. Sankcie pre osobu v rozmedzí 15 – 18 rokov sú nasledovné:

- Pokarhanie,
- pokuta do 300 €,
- zákaz činnosti na 1 rok.

Aby sme však spresnili čoho všetkého sa priestupková zodpovednosť týka a aké sankcie je možné za konkrétny priestupok uložiť, uvádzame nasledovné:

ZODPOVEDNOSŤ
(podľa zákona č. 372/1990 Zb. o priestupkoch)

- Znečistenie verejného priestranstva (cigarety, odpadky, exkrementy a iné) – do 10, 15, 30,- € (33,- €),
- Ublíženie inému na cti alebo vydanie na posmech - do 33,- €,
- Neuposlúchnutie výzvy verejného činiteľa pri výkone jeho právomocí – do 30,- € (33,- €),
- Rušenie nočného kľudu – do 30,- € (33,- €),
- Porušenie podmienky konania kultúrnych alebo športových podujatí - do 30,- € (99,- €),
- Ublíženie na zdraví z nedbanlivosti – do 30,- € (99,- €),
- Vyhrážanie sa ujmou na zdraví,– do 30,- € (99,- €),
- Úmyselné drobné ublíženie na zdraví – do 30,- € (99,- €),
- Úmyselné schválnosti alebo iné hrubé správanie – do 30,- € (99,- €),
- Použitie pyrotechniky v rozpore so zákonom – do 30,- € (165,- €),
- Nosenie chladných zbraní (nože, dýky) na miestach verejn. prístupných – do 30,- € (165,- €),
- Úmyselné poškodenie cudzieho majetku, krádež – do 30,- € (331,- €).

Pri trestnej zodpovednosti mládeže, ako už bolo uvedené, začína dolná veková hranica 14. rokom života. Sankcie, ktoré je možné mladistvému (14 – 18 rokov) uložiť, sú nasledovné:

- napr. trest povinnej práce do 150 hod,
- trest zákazu činnosti do 5 rokov,
- peňažný trest do 16.590 EUR,
- trest odňatia slobody do 15 rokov.

Pri hodnotení trestnej zodpovednosti mladistvých je tiež potrebné poznať viacero pojmov. Na to nám poslúži nasledujúci slovníček:

CHRÁNENÁ OSOBA

* Dieťa (do 18 r), tehotná žena, blízka osoba, odkázaná osoba, osoba nad 60 r, chorá osoba (napr. ZŤP), diplomati, verejný činiteľ, svedok, znalec, tlmočník, prekladateľ.

ZBRAŇ

* Každá vec, ktorou možno urobiť útok proti telu dôraznejším (aj napodobenina zbrane).
* napr. pištoľ, nôž, boxer, bejzbalová pálka, fľaša, kameň, stolička, pero, štetec, auto

NUTNÁ OBRANA

* Čin inak trestný, ktorým sa odvracia priamo hroziaci alebo trvajúci útok. MUSÍ byť celkom zjavne primeraný.

KRAJNÁ NÚDZA

* Čin inak trestný, ktorým sa odvracia nebezpečenstvo priamo hroziace záujmu zo zákona a nedalo sa to spraviť inak, resp. nespôsobil sa závažnejší následok alebo ho bola povinnosť znášať.

CUDZIA VEC

* Hnuteľná vec nepatriaca páchateľovi alebo nepatriaca iba jemu.

PRISVOJENIE VECI

* Získanie možnosti trvalej dispozície s vecou vylúčením doterajšieho vlastníka/držiteľa z držby, užívania a nakladania s vecou.

ZMOCNIŤ SA VECI

* Vlastnou rukou, za pomoci nástroja – žeriavom, inou osobou, ale aj ukrytím, vybratím zo skrine a vložením do tašky, aj keď za ďalším účelom v miestnosti páchateľ zotrvá.

KRÁDEŽ

* Prisvojenie si cudzej veci zmocnením.

LÚPEŽ

* Zmocniť sa cudzej veci násilím alebo jeho hrozbou.

Z daného slovníčka vyberieme dva pojmy, ktoré sa často medzi ľuďmi zamieňajú a pomerne často k nim dochádza. Ide o krádež a lúpež.

Krádežou rozumieme odcudzenie veci, pričom môže byť aj priestupkom, pokiaľ škoda nepresiahla 266 €. Podľa § 50 zákona č. 372/1990 Zb. o priestupkoch je možné zaň uložiť pokutu do 331,- €. Trestným činom sa stáva, pokiaľ bola presiahnutá 266 € rová hranica, alebo bola splnená jedna z nasledujúcich podmienok:

- uskutočnila sa vlámaním,
- išlo o vec, ktorú mala iná osoba na sebe, resp. pri sebe,
- išlo o vec z úrody, drevo z lesa, alebo rybu z rybníka,
- páchateľ už bol za obdobný čin v posledných 12 mesiacoch postihnutý.

V uvedených prípadoch nie je podstatná výška škody. Lúpež je vždy trestným činom.

Pri trestných činoch skoro vždy hrozí trest odňatia slobody. U mladistvých sa môžu trestné sadzby ukladať nasledovne:

- Ublíženie na zdraví:
  Ľahké UNZ – PN od 7 do 42 dní – TOS až 5 rokov,
  Ťažké UNZ – PN nad 42 dní a iné - TOS do 15 rokov,
- Lúpež - proti inému použije násilie alebo hrozbu bezprostredného násilia v úmysle zmocniť sa cudzej veci – TOS až doživotie,
- Ohováranie - TOS do 8 rokov,
- Týranie blízkej osoby – TOS až doživotie,
- Nebezpečné vyhrážanie – TOS až 3 roky,
- Šírenie poplašnej správy – TOS až 8 rokov,
- Výtržníctvo – TOS až 3 roky,
- Všeobecné ohrozenie – TOS až doživotie,
- Týranie zvierat – TOS až 3 roky,
- Marenie výkonu úradného rozhodnutia (VO, vykázanie z obydlia) a iné - TOS až 2 roky,
- Ohrozenie pod vplyvom návykovej látky – TOS až 5 rokov.

Záverom uvedieme niekoľko policajných štatistík o kriminalite:

Štatistika kriminality za rok 2012 v Slovenskej republike (dieťa ako páchateľ):

Kriminalita		Zistené TČ	Stíhaní páchatelia			
			Celkom	Deti - páchatelia		Podiel detí
				Maloletí	Mladiství	
Všeobecná		55 988	28 983	847	3 423	15%
v tom:	Násilná	6 607	5 510	127	552	12%
	Mravnostná	841	669	45	266	46%
	Majetková	39 944	15 273	601	2 294	19%
	Ostatná	8 596	7 531	74	311	5%
Zostávajúca		17 660	15 844	27	166	1%
Vojenské TČ		22	8	-	-	0%
Ekonomická		16 681	9 634	78	127	2%
Celková		**90 351**	**54 469**	**952**	**3 716**	**9%**

Kriminalita		Deti - páchatelia		
		Maloletí	Mladiství	Celkom
Všeobecná		847	3 423	4 270
v tom:	Násilná	127	552	679
	Mravnostná	45	266	311
	Majetková	601	2 294	2 895
	Ostatná	74	311	385
Zostávajúca		27	166	193
Ekonomická		78	127	205
Celková		952	3 716	4 668

Poznámka: Rôzna štatistika uvádza iné počty s rozdielom do 20 detí.

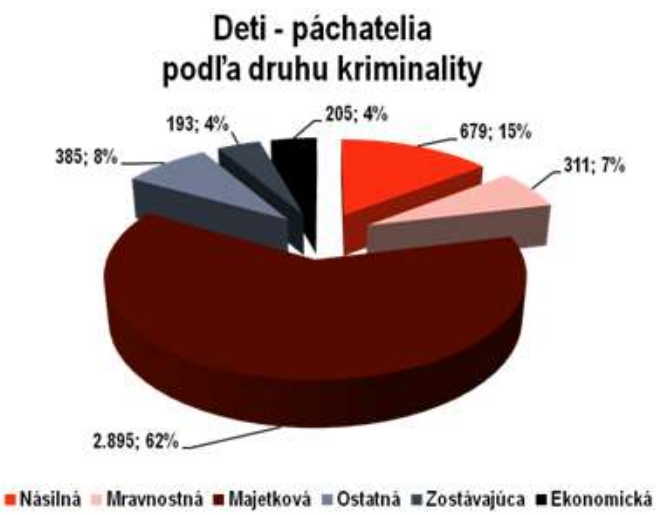

Deti páchali najmä tieto TČ:

- **NÁSILNÁ kriminalita** - lúpeže, úmyselné ublíženie na zdraví, nebezpečné vyhrážanie, vydieranie, týranie blízkej osoby, porušovanie domovej slobody,

- **MRAVNOSTNÁ kriminalita** - sexuálne zneužívanie, sexuálne násilie, detská pornografia,

- **MAJETKOVÁ kriminalita** - krádeže, poškodzovanie cudzej veci,

- **OSTATNÁ kriminalita** - výtržníctvo, nedovolená držba a výroba drog, šírenie toxikománie, marenie výkonu úradného rozhodnutia,

- **ZOSTÁVAJÚCA kriminalita** - nedbanlivostné ublíženie na zdraví, ohrozenie pod vplyvom návykovej látky,

- **EKONOMICKÁ kriminalita** - ochrana meny, neoprávnené užívanie cudzieho motorového vozidla, sprenevera, podvod, neoprávnené obstaranie platobnej karty, pytliactvo, porušovanie ochrany rastlín a živočíchov.

Stíhané a vyšetrované osoby v Slovenskej republike za rok 2012 (dieťa ako páchateľ):

Stíhané a vyšetrované osoby		Osoby celkom	Deti - páchatelia					
			Maloleti			Mladiství		
			Celkom	Chlapci	Podiel	Celkom	Chlapci	Podiel
Kriminalita celkom		54 469	952	791	83%	3 716	3 363	91%
Recidiva		5 007	0	0	-	124	118	95%
Alkohol		9 785	0	0	-	244	236	97%
Drogy		220	0	0	-	7	7	100%
Zbraň		781	0	0	-	43	36	84%
Vzdelanie	ZŠ	23 567	0	0	-	0	0	-
	SŠ	9 833	0	0	-	0	0	-
	VŠ	1 910	0	0	-	0	0	-

Štatistika kriminality za rok 2012 v Slovenskej republike (dieťa ako obeť):

Kriminalita	Zistené TČ	Obete			
		Celkom M+Ž+Skupina	Deti - obete		Podiel detí
			Chlapec	Dievča	
Násilná	6 607	6 558	416	144	9%
Mravnostná	841	666	88	464	83%
Krádeže vlámaním	16 561	-	-	-	-
Krádeže ostatné	23 383	3 379	110	117	7%
Ostatná	8 596	9	1	0	11%
Zostávajúca	17 660	778	55	38	12%
Vojenská	22	-	-	-	-
Ekonomická	16 681	-	-	-	-
	90 351	11 390	670	763	13%

Viktimačnú prevenciu zamerať na odpoveď otázky „AKO SA NESTAŤ OBEŤOU?“:

- **u chlapcov pri násilnej kriminalite,**
- **u dievčat pri mravnostnej kriminalite.**

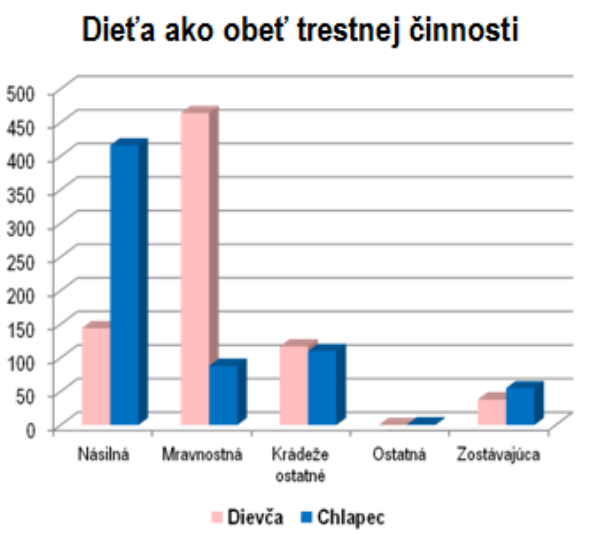

Kriminalita	Zistené TČ spáchané na mládeži	Deti - obete								
		do 6r.			7r. - 13r.			14r. - 18r.		
		Spolu	Chlapec	Dievča	Spolu	Chlapec	Dievča	Spolu	Chlapec	Dievča
Násilná	602	30	12	9	228	157	52	344	247	83
Mravnostná	568	30	9	19	222	43	167	316	36	278
Krádeže ostatné	227	5	3	2	37	20	17	185	87	98
Ostatná	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0
Zostávajúca	95	41	20	19	26	16	10	28	19	9
CELKOM	1 493	107	45	49	513	236	246	873	389	468

Trestné činy páchané na deťoch najmä:

- **násilná kriminalita – týranie blízkej osoby, úmyselné ublíženie na zdraví, vydieranie, lúpež,**
- **mravnostná kriminalita – sexuálne zneužívanie a sexuálne násilie,**
- **krádeže na osobách a vreckové krádeže,**
- **zostávajúca kriminalita - ublíženie na zdraví z nedbanlivosti.**

Kontakt:

mjr. Ing. Marianna Marenčáková
kpt. Ing. Soňa Vinková
Krajské riaditeľstvo Policajného zboru v Žiline
krpzzaprevencia@minv.sk

VÝSKUMNÉ ZISTENIA O PROBLEMATIKE STRIEDAVEJ OSOBNEJ STAROSTLIVOSTI U NÁS A V ZAHRANIČÍ

DANIELA BAKOVÁ

Abstrakt:

Striedavá osobná starostlivosť o maloleté dieťa v Slovenskej republike už nepredstavuje nový fenomén, nakoľko sa v praxi môže legálne využívať od nadobudnutia účinnosti novely zákona o rodine, t.j. od 01.07.2010. Striedavá osobná starostlivosť je zaujímavou problematikou súčasnej teórie ako i praxi. V predkladanom článku poukazujeme na výsledky z výskumov v danej problematike ako aj na klady a zápory striedavej osobnej starostlivosti.

Kľúčové slová:

Dieťa. Kolízny opatrovník. Striedavá osobná starostlivosť.

Alternating custody alebo striedavá osobná starostlivosť predstavuje starostlivosť o dieťa po rozvode, pri ktorej sa rodičia striedajú, obyčajne v intervale 2 – 4 týždňov. Dĺžku intervalu striedania si rodičia dohodnú sami, alebo je určená súdom. Matoušek (2008, s. 216) uvádza, že „striedavá osobná starostlivosť je prevencia odcudzenia medzi rodičom a dieťaťom (obyčajne otcom, s ktorým matka po rozvode nežije v spoločnej domácnosti), kladie však veľmi vysoké nároky na schopnosť rodičov po rozvode kooperovať.“ V roku 2010 na sto uzavretých manželstiev pripadlo 47 rozvodov. Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny vydalo usmernenie pre kolíznych opatrovateľov, ktorí v rozvodovom konaní pred súdom zastupujú deti, aby túto formu porozvodovej opatery navrhovali ako prvú. Tento rok do augusta súdy rozhodovali v 8842 prípadoch, ako dieťa vychovávať. Len v 338 prípadoch vybrali striedavú starostlivosť, 7753 rozhodli, že dieťa vychová matka (Krempaský, 2011). Riešenie otázky striedavej osobnej starostlivosti pokladáme za vysoko aktuálne. Číselné vyjadrenia v nasledujúcom grafe poukazujú nielen na štatistické porovnanie o počte detí v SR a v ČR rozvádzajúcich sa rodičov, ale aj na fakt, že matky páchajú väčšie domáce násilie a slovenské matky, sú v porovnaní s českými matkami v čele únosov detí.

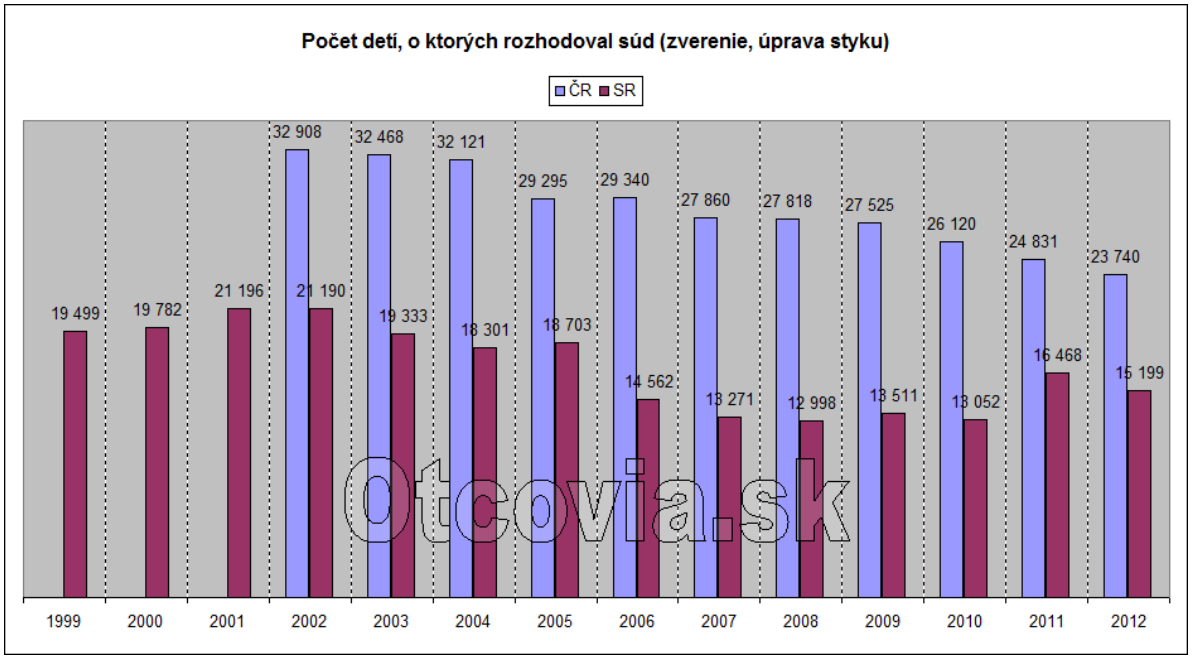

Graf 1 Počet detí, o ktorých rozhodoval súd.
Zdroj. Otcovia.sk
Prvýkrát bola spoločná starostlivosť o maloletú osobu uzákonená v roku 1957 v štáte Severná Karolína (USA). K praktickému využitiu tohto spôsobu starostlivosti bolo v niektorých štátoch USA v 70. rokoch 20. storočia. Takáto úprava porozvodovej starostlivosti o deti zachováva deťom oboch rodičov aj po rozpade rodiny. Po zavedení do praxe boli uskutočnené mnohé výskumy, ktoré zisťovali, ako pôsobí striedavá starostlivosť na deti. Jednoznačne pozitívne výsledky týchto výskumov zapríčinili, že sa o túto novú formu porozvodového usporiadania začali zaujímať aj iné krajiny. V Európe sú to napr. Švédsko, Nórsko, Belgicko, Francúzsko, Nemecko, Španielsko, Česko. Na Slovensku je striedavá starostlivosť v legislatíve od 01.07.2010 zákonom č. 217/2010 Z.z. z 27. apríla 2010, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. Táto novela zaviedla do slovenskej legislatívy pojem striedavá osobná starostlivosť.

K zisteniu efektívnosti poskytovania formy striedavej starostlivosti maloletej osobe bolo vo viacerých krajinách uskutočnených niekoľko vedeckých výskumov. Najviac bolo prevedených v Spojených štátoch amerických.

Prvý vedecký výskum rodín sa uskutočnil v roku 1979, kde bola súdom nariadená striedavá osobná starostlivosť o maloleté deti. Frőwirth, (2006) uvádza, že "V súčasnej dobe je zverených detí do striedavej starostlivosti cca 20%, uskutočnených výskumov cca 400." Mnohé vedecké štúdie priniesli správy o tom, že striedavá osobná starostlivosť priniesla deťom významne lepšie socializačné podmienky v porovnaní so situáciou, kedy sa deti nachádzajú v starostlivosti len jedného rodiča (spravidla matky). Zhrnutie hlavných poznatkov reprezentatívne porovnateľných štúdií využila Metaanalýza adaptácie detí v spoločnej starostlivosti verzus v starostlivosti jedného rodiča (Frőwirth, 2006). Metaanalýza zahŕňa dohromady 33 štúdií, počas ktorých bolo celkovo skúmaných takmer 2 000 detí zverených do osobnej starostlivosti jedného z rodičov a viac ako 800 detí zverených do striedavej osobnej starostlivosti oboch rodičov. Výskumy pracovali s informáciami o deťoch z úplných rodín. Tieto výskumy priniesli pozoruhodné výsledky, ktoré boli v prevažnej miere v prospech striedavej osobnej starostlivosti. Vo vzorke sú deti vo veku od 6 mesiacov v dobe rozvodu, sledovaná doba od rozvodu bola 2-5 rokov. Až 4/5 výskumov bolo vedených ženami. Deti boli skúmané 40 psychologickými a lekárskymi metódami, vrátane hodnotení rodičmi a učiteľmi. Porovnanie zistilo celkom 140 ukazovateľov telesného a duševného zdravia, rodinných vzťahov, adaptovaného chovania, emočnej adaptácie, školských známok, sebaúcty a traumatizácie rozvodom, v ktorých sa deti významne líšili podľa druhu starostlivosti (Bauserman, 2002).

Výsledky z mnohých výskumných štúdií poukazovali na to, že maloleté deti, ktoré sú zverené do striedavej osobnej starostlivosti oboch rodičov sa dokážu lepšie adaptovať v prostredí čo sa týka telesného i duševného zdravia, ako aj rodinných vzťahov. Takéto pozitívne hodnotenie má vplyv aj na dospievanie, resp. dospelosť dieťaťa správanie sa v spoločnosti, ako napr. dokončenie / nedokončenie štúdia, spôsob životného štýlu, kriminálnu činnosť. Práve deti, ktoré vyrastajú v striedavej starostlivosti majú lepšie predpoklady pre usporiadanejší život než deti, ktoré pochádzajú z rozvrátenej rodiny a sú vychovávané iba jedným z rodičov. Deti zverené do osobnej výchovy jednému z rodičov sú viac náchylné na vedenie samotárskeho života, kriminálneho života, uskutočnenie samovraždy, nedokončenie štúdia, či skorého rodičovstva.

Podľa Reľovského má slovenská novela isté výsledky, ale nie také, aké sa očakávali. Štatistiky rozhodovaní súdov u nás totiž hovoria, že v roku 2011 bolo z asi 18-tisíc detí, ktoré boli v rozvádzaných rodinách, zverených do striedavej starostlivosti 740, čo sú asi štyri percentá. Za prvé tri mesiace tohto roku je päť percent detí. Toto číslo je podľa názoru Reľovského nízke. Ako dodal, problém nie je pri rodičoch, ktorí sa vedia dohodnúť a súd len túto dohodu schváli, ale problémy sú najmä tam, kde sa partneri dohodnúť nevedia a práve v týchto prípadoch je percento takto zverených detí oveľa nižšie, keď za minulý rok to bolo len 0,7 percenta. Ako skonštatoval Matula, prijať zákon bolo dobré rozhodnutie, ale to je len ten najjednoduchší krok, podstatné je, ako sa uvedie do života. Pokiaľ ide o problémy, nedá sa podľa neho jednoznačne povedať, kto ich spôsobil, istý problém však vidí v tom, že zákon prišiel na Slovensko z iných krajín, ale tunajšie podmienky sú značne rozdielne. V každom prípade je však striedavá starostlivosť veľmi užitočná možnosť, ale len v tom v prípade, keď je realizovateľná a keď sa týmto nedá zbraň do rúk jedného z rodičov. To znamená, že tento inštitút, aby fungoval, predpokladá dobrú vôľu na strane oboch rodičov, ak to tak nie je, sú problémy.

Mrázová (2012) v diskusii s odborníkmi sa ďalej zamerala aj na zisťovanie kladov a záporov tohto inštitútu. Podľa vyjadrenia Matulu (Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie) sa pri výchove dieťaťa nedá povedať, že sa bude jej kvalita merať jednotne časom, výchovné podnety zo strany jedného rodiča môže totiž dieťa vnímať inak ako výchovné podnety zo strany druhého. Ako ďalej pripomenul, existujú štúdie, ktoré hovoria o tom, že striedavá výchova dieťa psychologicky poškodila. Zabúda sa totiž na to, že dieťa pri takomto pendlovaní medzi rodičmi môže stratiť pocit, že je niekde doma, pričom zmenou prostredia sa stráca jeho zásadné ukotvenie v známom prostredí, kolektíve, medzi priateľmi. Matula tiež upozornil, že ak súd rozhodne o striedavej osobnej starostlivosti aj v prípade, ak sa rodičia na tom sami nevedeli dohodnúť, je veľká pravdepodobnosť, že napätie v ich vzťahu bude pokračovať a dieťa to vycíti. Preto pri akomkoľvek rozhodovaní treba myslieť na záujem dieťaťa. Naopak podľa odborníka Reľovského (z Ligy otcov - psychológ) je záujem dieťaťa pri striedavej osobnej starostlivosti zabezpečený najlepšie, pričom aj psychologické výskumy poukazujú na viacero výhod, ktoré tento systém so sebou prináša. Dieťa si totiž vytvorí plnohodnotný vzťah k obom rodičom a obaja sa rovnocenne podieľajú na jeho výchove. Podľa viacerých prieskumov sú deti, ktoré vychovával len jeden z rodičov, náchylnejšie k poruchám správania, majú horšie študijné výsledky a niekedy sú aj menej psychicky odolné. Pokiaľ ide o pocit domova, dodal, že ak sa bude cítiť dobre u jedného aj u druhého z rodičov, nebude mať problém s tým, kde je jeho domov.
Z dôvodovej správy k zákonu o striedavej osobnej starostlivosti sa dozvedáme, že "V Českej republike bolo v roku 2008 iba 4,5% detí zverených do striedavej starostlivosti, avšak toto percento veľmi dynamicky z roka na rok rastie! Na Slovensku bolo v roku 2008 rozhodnutím súdu o zverení dieťaťa do osobnej starostlivosti ovplyvnený život 11 172 detí. Ak by sme vytvorili interval počtu detí, ktorých sa bude približne striedavá starostlivosť na Slovensku každoročne týkať, tak môžeme hovoriť o intervale 4,5% až 20% ročne s tým, že údaj z ČR je stále rastúci!" Ranné obdobie vývinu osobnosti je veľmi citlivé na zmeny u dieťaťa. ohrozujúce pocit istoty, bezpečia a stability. Dieťa potrebuje stabilné prostredie, ktoré dieťaťu napomáha získať bazálnu dôveru voči vzťahovým osobám, postupne budovať svoju identitu, sebaúctu, napĺňať potrebu autonómie, socializácie, potrebu niekam patriť. Dieťa potrebuje pocit bezpečného domova a láskyplnú pozornosť a starostlivosť zo strany oboch rodičov.
Plenárne zasadnutie Európskeho parlamentu (9. -12. mája 2011) prinieslo správu o tom, že v centre pozornosti Schengenského priestoru a zahraničnej politiky sa má klásť dôraz

na význam zapojenia rodičov, a upozorňuje, že rodičia z chudobných a znevýhodnených pomerov nie sú často dostatočne zapojení do stratégií vzdelávania svojich detí. Muži stoja skôr tiež stranou. Rodičia by ale mali byť hlavnými partnermi pri všetkých rozhodovaniach týkajúcich sa ich detí a prístup a komunikácia v oblasti VSRD by sa mali prehodnotiť, aby viac zapájali aj otcov. Obdobie od narodenia do troch rokov má zásadný vplyv na rozvoj myslenia, pre telesný a kognitívny vývoj, ako aj na ovládanie jazyka. Výskum ukázal, že investovanie do VSRD prináša oveľa vyššiu návratnosť než investície do iných stupňov vzdelávania.

Závadová (2011) poukazuje v oblasti striedavej osobnej starostlivosti na značné pozitíva v tom, že:

- Dieťa si môžu rozídení partneri striedať nielen po týždni, ale napríklad po dvoch, po mesiaci, dokonca po roku, v prípade malých detí aj systémom dva dni-tri dni.
- Najideálnejšia je v prípade, ak rodičov od seba nedelí veľká vzdialenosť, ale fungujú aj medzištátne „striedavky“.
- Podľa detských psychológov je dieťa v striedavej osobnej starostlivosti zdravšie, spokojnejšie a sebavedomejšie.
- Slovenské súdy len za prvý polrok od platnosti zákona rozhodli o zverení do striedavej starostlivosti vyše 200 detí.

V nižšie uvedených grafoch v porovnávaných dátach z Českej republiky a zo Slovenska vidieť, správy o počte medzinárodných únosov detí vlastnými rodičmi podľa Dohovoru o občianskoprávnych aspektoch medzinárodných únosov detí (Haag, 28.december 1992).

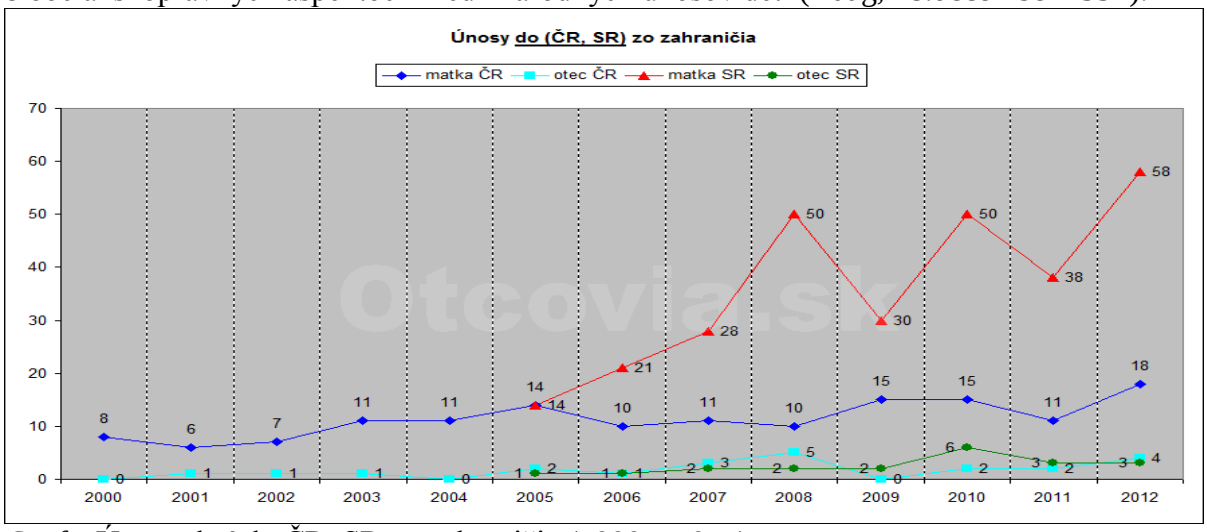

Graf 2 Únosy detí do ČR, SR zo zahraničia (2000 – 2012).

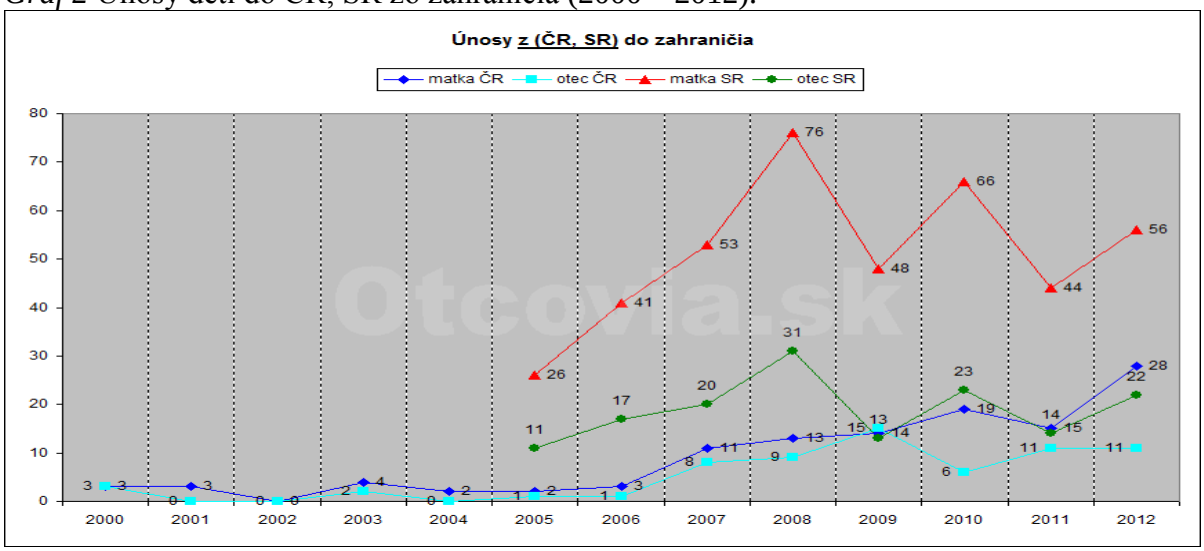

Graf 3 Únosy detí do ČR, SR zo zahraničia (2000 – 2012).

Z grafov možno konštatovať, že matky na Slovensku vynikajú a častejšie sa dopúšťajú únosov svojich detí pred ich biologickým otcom zo strachu rovnakého činu aký konajú oni samy.

Záver

V každej spoločnosti je záujem, aby manželstvá boli trvalé a harmonické. Predstava dvoch ľudí vstupujúcich do manželstva je zo začiatku plná lásky, vzájomnej pomoci, porozumenia s cieľom vychovávať deti, no keď príde zlomové obdobie, máloktoré manželstvá obstoja v stave čeliť a bojovať proti problému, „vzdávajú sa“, manželské spolužitie muža a ženy sa rozpadá a ak sú v tomto zväzku aj deti, tak pochopiteľne tento stav zasiahne a ovplyvní aj ich. Život v rodine, jeho kvalita, rodinná pohoda, atmosféra, medziľudské vzťahy závisia aj od toho, ako sa dodržiavajú práva jej jednotlivých členov a do akej miery si jednotlivci v rodine plnia svoje povinnosti. Preto aby sa u deti predišlo k odcudzeniu medzi rodičom a dieťaťom je potrebné pristúpiť k inovatívnym formám zachovania vzťahu dieťaťa k obom rodičom, pokiaľ je u rodičov schopnosť po rozvode kooperovať.

Veľkým prínosom by bolo zavedenie poradenstva pre rodičov so striedavou starostlivosťou, ktorá je oproti rodičom s výhradnou starostlivosťou v samotnej praxi výrazne nižšia. Na záver by sme radi ešte uviedli jedno konštatovanie Bujdovej (2011, s. 34), ktoré je venované rodičom od ich detí: „Nezabúdajte, že sa nemôžem dobre rozvíjať bez vašej veľkej lásky a láskavého porozumenia ...“.

Literatúra:

BAUSERMAN, R. 2002. *Child adjustment in joint-custody versus sole-custody arrangements: a meta-analytic review.* Department of Health and Mental Hygiene in Journal of Family Psychology, Mar;16(1):91-102: Maryland 2002.

BUJDOVÁ, N. 2011. *Desať odkazov rodičom od ich detí.* In. Revue medicíny v praxi, roč. 9, č. 2. Vydavateľstvo: Mauro Bratislava, 2010, s. 34. ISSN1336-202X.
Dohovor o občianskoprávnych aspektoch medzinárodných únosov detí (Haag, 28.december 1992).

Dôvodová správa k zákonu o striedavej osobnej starostlivosti. str. 3, (cit. 20.11.2011). Dostupné na internete http://ligaotcov.sk/cache/documents/Dovodova-sprava-k-zakonu-o-SOS.pdf.

FRŐWIRTH, J. 2006. *Prehľad vedeckých výskumov o striedavke.* Dostupné na internete http://ligaotcov.sk/clanky/news_prehlad-vedeckych-vyskumov-o-striedavke/.

KREMPASKÝ, J. 2011. *Striedanie detí má mať po rozvode prednosť*. Dostupné na: http://www.sme.sk/c/6109889/striedanie-deti-ma-mat-po-rozvode prednost.html#ixzz20csQQU3H

MRÁZOVÁ, L. 2012. *Ako funguje striedavá starostlivosť*? Dostupné na: http://www.storin.sk/storin.nsf/0/9e49c5e4ab9013fdc12579fe00418014!OpenDocument&Click=

PAPŠO, P. 2006. Potreba mužského a ženského identifikačného vzoru pri výchove a socializácii detí v ústavnej starostlivosti. In: Gender – rod v pedagogickom výskume a praxi. FF UCM. Trnava: 2006. ISBN 80-89220-39-8

Porovnanie štatistík. Dostupné na: http://www.otcovia.sk/porovnanie_statistik.html

Vzdelávanie v rannom detstve: Potreby dieťaťa v centre politických rozhodnutí Dostupné na http://www.europarl.europa.eu/news/sk/newsroom/content/20110429FCS18372/9/html/Vzdel%C3%A1vanie-v-rannom-detstve-Potreby-die%C5%A5a%C5%A5a-v-centrepolitick%C3%BDch-rozhodnut%C3%A

ZÁVADOVÁ, D. 2011. *Systém striedavej starostlivosti je prospešný. Pre dieťa i pre rodičov.* Pravda.sk, 2011. Dostupné na: http://zdravie.pravda.sk/zdrava-rodina/clanok/14342-system-striedavej-starostlivosti-je-prospesny-pre-dieta-i-pre-rodicov/

Kontakt:

PhDr. Daniela Baková, Ph.D.
Fakulta sociálnych štúdií
Vysoká škola DANUBIUS
Richterova ul. 1171
92521 Sládkovičovo
danielabakova@gmail.com

ŠPECIFIKÁ VÝCHOVNEJ PRÁCE V REEDUKAČNOM CENTRE V KOŠICIACH

TIBOR PALKO

Tento príspevok poukazuje na isté špecifické odlišnosti, ktorými sa reedukačné centrum líši od ostatných zariadení v ktorých je náplňou činnosti práca s deťmi.
Reedukačné centrá sú zriadené štátom, poskytujú odborné služby deťom a mládeži, u ktorých sú diagnostikované také poruchy správania a emócií, že realizácia výchovno-vzdelávacieho procesu v bežných školách nie je možná.

Po umiestnení dieťaťa v reedukačnom centre, je poskytnutá odborná pomoc tak dieťaťu ako aj rodine dieťaťa.

Špecifickosť nášho pôsobenia spočíva v istej miere izolovanosti a obmedzenia osobnej slobody dieťaťa. Zariadenie poskytuje odborné služby vo vlastnom areáli. Tak dochádza k izolácii dieťaťa od jeho rovesníkov v civilných školách. Má obmedzenú možnosť pohybu v zariadení, pohybuje sa v prítomnosti pedagogického zamestnanca. Činnosť dieťaťa je podriadená režimu výchovnej skupiny.

Umiestnenie dieťaťa v reedukačnom centre nevnímame ako trest, ale ako poskytnutú možnosť nápravy, zmeny správania. Teda dieťa v reedukačnom centre nevykonáva výkon trestu.

Do zariadenia sa prijímajú deti fyzicky aj psychicky zdravé, teda neplníme ani úlohu psychiatrickej liečebne.

Pre pozitívnu zmenu v správaní dieťaťa je nevyhnutná spolupráca s rodinou. Ak je rodina funkčná a je ochotná spolupracovať so zariadením v spoločnom tlaku na dieťa, je veľká šanca na návrat dieťaťa do rodiny. Veľkým rizikom je však nedôslednosť v rodine, ak rodina ďalej nedodržiava pravidlá, dieťa sa môže znova vrátiť na zlé chodníčky.

Ak rodina nie je funkčná, alebo nie je ochotná spolupracovať, sú výsledky prevýchovného procesu veľmi krehké a nestále. Dieťa plní úlohy iba s cieľom dostať sa domov, a tam už ho rodina zakryje. Ak sa v rodine vyskytujú negatívne vzory, a rodina ich nevytesní, je pravdepodobné, že dieťa si nájde cestu veľmi podobnú filozofii rodiny.
Nazdávame sa, že v tejto oblasti je potrebné realizovať vzdelávania rodičov detí, ktoré zlyhávajú, pretože mnohí rodičia majú záujem zmenu v správaní dieťaťa, ale nevedia ako na to. Slúžilo by to aj ako forma prevencie pre ostatné deti z rodiny, ktoré sú mnohokrát ohrozené rovnakým vývinom.

Veľmi obtiažna práca, s takmer minimálnou šancou na úspech, je práca s deťmi o ktoré rodina neprejavuje záujem, alebo ktoré nemajú rodinu. Tieto deti sú bez akejkoľvek motivácie k zmene. Sú to deti, ktoré aj po ukončení pobytu v reedukačnom centre, nemajú zabezpečenú sociálnu otázku, a ktoré sa veľmi ľahko stávajú obeťou rôznych kriminálnych skupín.

Nazdávame sa, že spoločnosť by mala zmeniť svoj pohľad na výkon ústavnej starostlivosti, pretože samotné umiestnenie v zariadením by malo byť len prvým krokom k záchrane tohto dieťaťa. Je potrebné vyvíjať tlak na rodinu, aby zmenila hodnotový rebríček, aby sa dieťa po pobyte v reedukačnom centre mohlo vrátiť do rodiny, aby ona bola garantom toho, že dieťa opäť nezlyhá. V prípade, že dieťa nemá vlastnú rodinu, je potrebné, aby sa štát postaral a vytvoril zariadenia, kde by sa tieto deti mohli nielen ubytovať, ale aj v praxi realizovať odbor vzdelania, ktorý absolvovali. V týchto prípadoch je potrebná spolupráca všetkých inštitúcií a rezortov, ktoré s dieťaťom pracujú.

Kontakt: Tibor Palko, Reedukačné centrum Košice, rckosice@gmail.com

VPLYV PARTICIPÁCIE DETÍ V DETSKÝCH DOMOVOCH NA ČINNOSTIACH SÚVISIACICH S PREVÁDZKOU DETSKÉHO DOMOVA, NA ZAMESTNANOSŤ MLADÝCH DOSPELÝCH PO UKONČENÍ NÁHRADNEJ STAROSTLIVOSTI

(PRÍSPEVOK BOL NAPÍSANÝ V RÁMCI PROJEKTU APVV-0371-11: INKLUZÍVNY RAST V STRATÉGII EURÓPA 2020 - NAIVITA ALEBO GENIALITA)

PETER PAPŠO

Abstrakt:

Príspevok sa zaoberá problematikou vzájomnej súvislosti medzi uplatnením sa mladých dospelých z detských domovov na trhu práce a ich participáciou na bežných činnostiach počas ich života v detskom domove. Uvádzame v ňom niekoľko výskumných zistení z výskumu realizovaného v roku 2010 na vzorke 103 respondentov, pričom všetci respondenti boli vo veku mladého dospelého a detstve boli vychovávaní v detskom domove.

Kľúčové slová:

Mladý dospelý. Trh práce. Detský domov. Nezamestnanosť.

Problémov, s ktorými sa mladí dospelí po odchode z detského domova stretávajú, je viacero. Jedným z nich je aj problém ich uplatnenia sa na trhu práce. Preto je potrebné hľadať možnosti, ako mladých dospelých čo najlepšie pripraviť pre trh práce už počas ich života v detskom domove. Týchto možností je tiež viacero. V roku 2010 sme realizovali výskum, kde sme sa snažili hľadať napríklad súvislosť medzi participáciou mladých dospelých počas ich života v detskom domove na činnostiach súvisiacich s prevádzkou detského domova a ich uplatnením sa na trhu práce. Stanovili sme si k tomu hypotézu, ktorá znela: „participácia detí v detských domovoch na činnostiach súvisiacich s prevádzkou detského domova zvyšuje ich schopnosť uplatniť sa v dospelosti na trhu práce.“ Výskumnú vzorku tvorilo 103 mladých dospelých vyrastajúcich v detskom domove. K tejto hypotéze nás viedla skutočnosť, že viacero autorov vo svojich prácach poukazovalo sa skutočnosť, že práve to, ak deti v detských domovoch neparticipujú na každodenných činnostiach a tieto sú im automaticky poskytované, tak ich to nekultivuje v zmysle pracovných návykov, zodpovednosti a pod., čo sú vlastnosti potrebné pre úspešný vstup na trh práce.

Prvou premennou, ktorú potrebujeme v tejto súvislosti identifikovať, je zamestnanosť respondentov v našej výskumnej vzorke. Zistili sme, že zamestnaných bolo 22 respondentov (21,36%), brigádnicky si zarábalo 19 respondentov (18,45%), nezamestnaných bolo spolu 54 respondentov (52,43%) a 8 respondentiek (7,77%) bolo na materskej dovolenke. (G1)

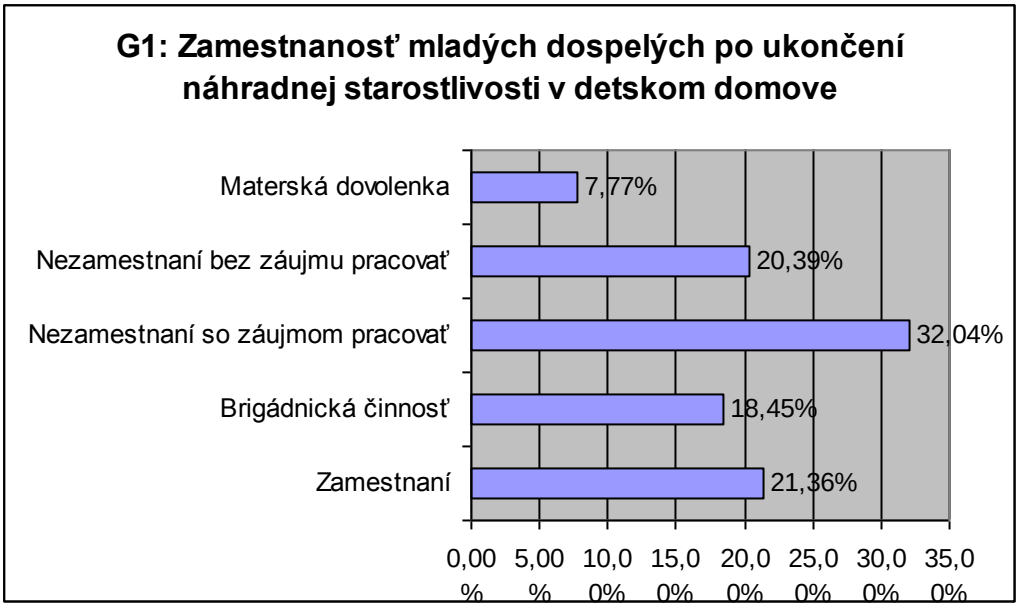

Pre účely overovania tejto hypotézy sme však zo vzorky vylúčili respondentky na materskej dovolenke a tak isto sme spojili zamestnaných respondentov a respondentmi pracujúcimi brigádnicky, keďže aj to si vyžaduje isté pracovné návyky, čím sme získali 41 zamestnaných respondentov a 100 % teda tvorilo 95 respondentov.

Ďalej potrebujeme zistiť, či mladí dospelí participovali alebo neparticipovali počas pobytu v detskom domove na činnostiach spojených s ich chodom. Zistili sme, že 58 respondentov, čo je 61,05%, na takýchto činnostiach participovalo a 37 (38,95%) respondentov na nich neparticipovalo (G2).

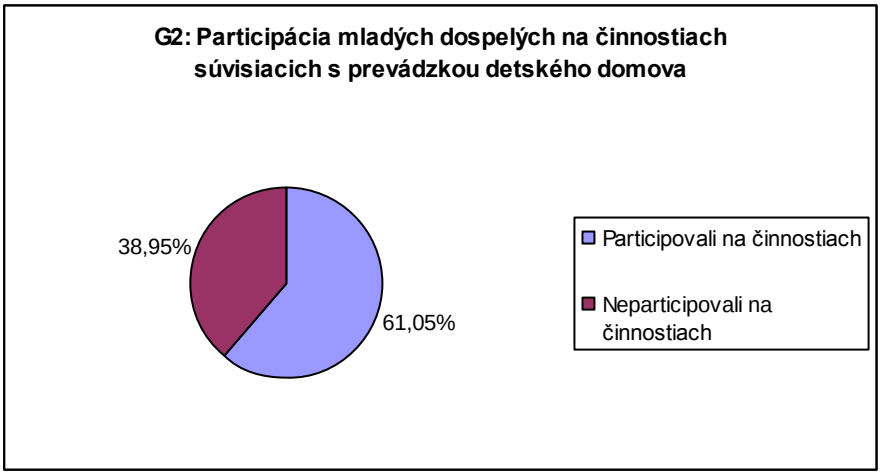

Ako je teda možné vidieť, tak väčšina mladých dospelých na takýchto činnostiach participovala. Či je však súvis medzi participáciou na chode detského domova a schopnosťou uplatniť sa na trhu práce však ešte z týchto údajov zistiť nemôžeme. Vytvorili sme preto kontingenčnú tabuľku relatívnych početností, kde sme tieto dve premenné dali do súvisu. (T1)

T1: Vzťah medzi zamestnanosťou mladých dospelých z detských domovov a ich participáciou na činnostiach súvisiacich s prevádzkou detského domova

ZAMESTNANOSŤ	Zamestnaný		Nezamestnaný		SPOLU	
PARTICIPÁCIA	n	%	n	%	N	%
Participoval	41	100	17	31,48	58	61,05
Neparticipoval	0	0	37	68,52	37	38,95
SPOLU	41	100	54	100	95	100

Ako je možné z tabuľky vidieť, náš predpoklad sa nám potvrdil. Tento záver môžeme vysloviť na základe toho, že všetci respondenti (100%), ktorí boli zamestnaní uviedli, že počas ich náhradnej starostlivosti v detskom domove participovali na činnostiach súvisiacich s jeho prevádzkou a len 31,48 % z nich (17 participujúcich respondentov) si uplatnenie na trhu práce nenašlo. Na druhej strane, z tých, čo detskom domove neparticipovali na činnostiach súvisiacich s jeho prevádzkou nebol zamestnaný žiaden a všetkých 37 respondentov bolo nezamestnaných (68,52% z nezamestnaných mladých dospelých) Tento výsledok potvrdzuje aj skutočnosť, ktorú sme už uviedli, že participácia a zapájanie detí do takýchto činností im pomáha získavať pracovné návyky, rozvíjať pocit zodpovednosti, potrebnosti, učí ich samostatnosti, režimu dňa, čo im pomáha pri uplatnení sa v pracovnom procese. Naopak, pokiaľ deti na takýchto činnostiach neparticipujú, tieto návyky im chýbajú, čoho výsledkom je, že v uplatnení sa na trhu práce často zlyhávajú. Potvrdili to tiež zamestnanci zariadení zameraných na pomoc mladým dospelým po ukončení ústavnej starostlivosti (pri realizácii výskumu sme navštívili viacero zariadení pre mladých dospelých z detských domovov), ktorí sa vyjadrili, že keď do ich zariadenia príde mladý dospelý zo samostatnej výchovnej skupiny, kde je takáto participácia bežná, tak tento má menšie problémy adaptovať sa, udržať si poriadok, prispôsobiť sa pravidlám a režimu, ako aj zamestnať sa a udržať si zamestnanie. Bol ale prítomný aj názor, že problém so zamestnaním sa mladých dospelých zo zariadenia nie je v prvom rade v klientoch zariadenia, ale skôr v regionálnych súvislostiach, keďže v v rôznych regiónoch je rôzne vysoká miera nezamestnanosti.

V súvislosti s našou hypotézou nás tiež zaujímalo, na akých činnostiach v detskom domove mladí dospelí participovali. Logicky, k tejto otázke sa vyjadrovali len participujúci respondenti, ktorých bolo 42 (tento údaj je v porovnaní s údajom uvedeným na začiatku príspevku vyšší, keďže sem sme započítali už aj respondentky, ktoré boli na materskej dovolenke). Respondenti mali na výber viacero možností, súvisiacich s činnosťami, ktoré sú dôležité pre reálny život. Na základe získaných údajov môžeme konštatovať, že všetci respondenti participovali na udržiavaní poriadku. 39 respondentov (92,86%) uviedlo, že sa podieľali na varení a príprave jedla, až 80,95% respondentov (34) tiež pomáhalo pri starostlivosti o mladšie deti v domove 21 respondentov (50%) chodilo aj na nákupy, len 12 respondentov (28,57%) vybralo možnosť umývanie riadu a možnosti pranie, žehlenie a iné neuviedol ani jeden respondent. Prehľad týchto činností ukazuje graf G3. Po spočítaní údajov vysoko presiahneme 100%, z dôvodu, že respondenti mohli vybrať viaceré možnosti.

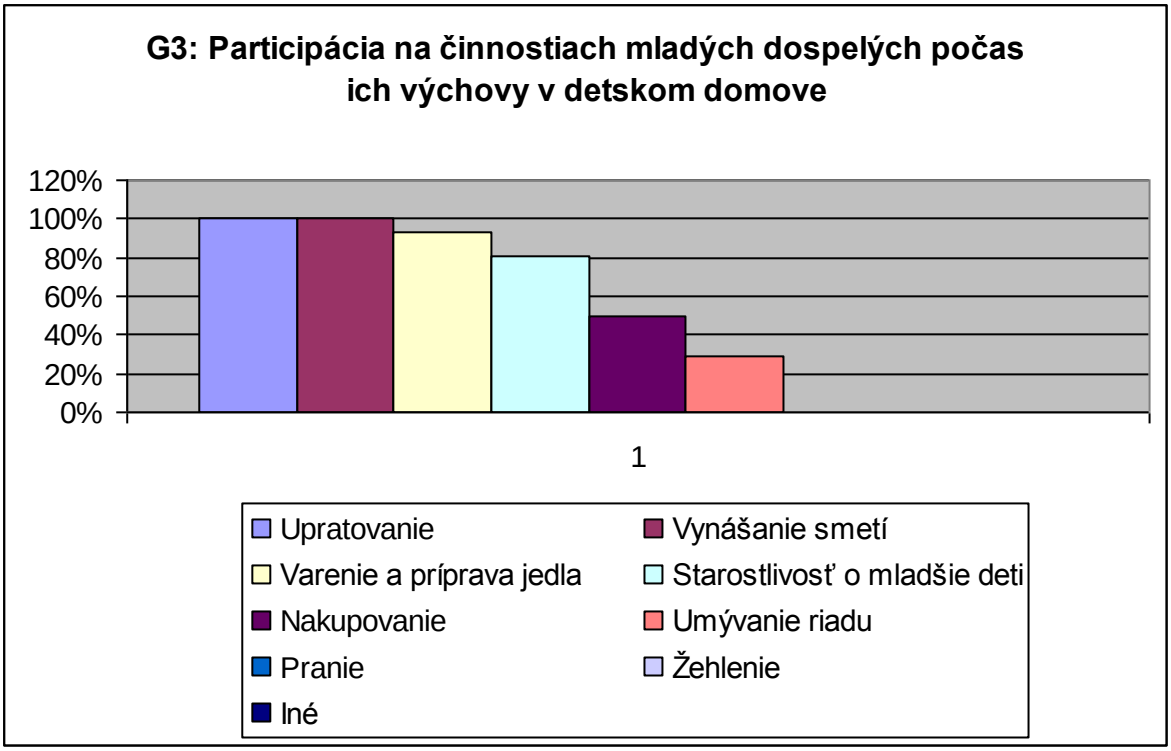

Ako je teda možné vidieť, je potrebné deti počas náhradnej starostlivosti v čo najväčšej možnej miere zapájať do činností súvisiacich s dennou prevádzkou detského domova (varenie, upratovanie, nakupovanie, starostlivosť o mladšie deti a pod.), aby získali návyky potrebné pre samostatný život v dospelosti, či už v oblasti uplatnenia sa na trhu práce, alebo schopnosti viesť vlastnú domácnosť, ako aj v iných oblastiach ľudského života.

Literatúra:

BARTKOVÁ, M.: *Rodičovstvo z pohľadu mladých dospelých z detských domovov*. In: Výskum v sociálnych vedách. Prešov: PU, 2013. ISBN 978-80-555-0801-6

BRAJEROVÁ, Ľ.: *Domovy na pol ceste ako pomoc mladým dospelým pri osamostatňovaní sa*. In: Mosty k rodine 2011: Zborník z konferencie konanej 25. 10. 2011 v Banskej Bystrici. Banská Bystrica: SPDDD Úsmev ako dar – pobočka Banská Bystrica, 2011. ISBN 978-80-969616-8-9

DEL VALLE, J. F. – BRAVO, A. – ALVAREZ, E. – FERNANZ, A.: *Adult self-sufficiency and social adjustment in care leavers from children´s homes: a long-term assessment*. In: Child and Family Social Work, Vol. 13, 2008, Issue 1, p 12 – 22

HOWE, D.: *Adopters on Adoption*. London: 1996

KEMPPAINEN, M.: *Residential Child and Youth Care in Finland*. In: GOTTESMAN, M.: Residential Child Care an International Reader. London: 1991

PALSVIG, K.: *Trends in Residential Child Care and Communal Education in Denmark*. In: GOTTESMANN, M.: Residential Child Care an International Reader. London: 1991

RUSNÁKOVÁ, M. – SZABÓOVÁ, M.: *Parenting from the perspective of young adults from children´s homes*. Roma: Editrice Las, 2013. ISBN 978-88-213-0833-8

ŠMAJDOVÁ BÚŠOVÁ, K.: *Profesionálna rodina – Pedagogické a psychologické aspekty profesionálnej starostlivosti*. Košice: Equilibria, 2013. ISBN 978-80-8143-079-4

Kontakt:

PhDr. Peter Papšo, PhD.
Katedra sociálnej práce
Pedagogická fakulta UMB
Ružová 13
974 01 Banská Bystrica
e-mail: peter.papso@umb.sk

AKO ĎALEJ PO PRÍCHODE DIEŤAŤA DO DETSKÉHO DOMOVA

ALENA PLEŠKOVÁ

Abstrakt

Po umiestnení dieťaťa do detského domova sú k dispozícii rozsudok, sociálna správa a jeho osobné doklady. Je preto nutné získať čo najviac informácii o doterajšom živote dieťaťa a jeho pôvodnej biologickej rodine. Najefektívnejšie sa získavajú prostredníctvom vypracovaných príloh k IN 067/2012, ktoré poskytne príslušný Úrad práce sociálnych vecí a rodiny. Následný postup práce je predmetom plánu sociálnej práce s dieťaťom a jeho rodinou. Plán je možné vypracovať prostredníctvom tzv. prípadových konferencii za účasti disfunkčnej rodiny a odborného tímu z detského domova.

Kľúčové slová: *Zákon č. 305, prípadová konferencia, rodina, rozsudok, detský domov, metódy práce.*

Detský domov v zmysle Zákona č. 305/2005 Z.z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele je zariadením na výkon rozhodnutia súdu o umiestnení detí do ústavnej starostlivosti v prípade ohrozenia ich výchovy. Za vážne ohrozenie a narušenie výchovy sa nepovažujú nevhodné bytové alebo majetkové pomery. Zákon o rodine rodičom priznáva právo na výchovu svojich detí a pri nariaďovaní ústavnej starostlivosti ich vo väčšine prípadov nezbavuje rodičovských práv. Ak súd nariadi ústavnú starostlivosť o dieťa, zároveň rodičom stanoví lehotu na nápravu rodinných a sociálnych pomerov, čo má zlyhávajúcich rodičov viesť k schopnosti znovu sa samostatne starať o svoje deti. Hlavným cieľom takéhoto súdneho rozhodnutia je umožniť deťom vyrásť vo vlastnej rodine. Vychádzajúc z tohto cieľa sme si ako pracovníci zariadenia na výkon rozhodnutia súdu položili otázku ako implementovať novú metódu práce, tzv. prípadové konferencie do praxe a zamysleli sme sa nad ich prínosom. Prostredníctvom prípadových konferencií sa snažíme zvyšovať počet detí, ktoré by mohli opätovne žiť v rodinnom prostredí. Skúsenosti nadobudnuté počas realizácie prípadových konferencií sú pre pracovníkov detského domova zdrojom inovatívnych nápadov, ktoré zefektívňujú ich prácu. Prípadové konferencie s jednotlivými rodinami ponúkajú možnosť participácie, spoločnej sociálnej práce a zodpovednosti všetkých členov odborného tímu pri plnení stanovených úloh vedúcich k dosiahnutiu vytýčeného cieľa.

- Prípadové konferencie pripravuje orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately pred umiestnením dieťaťa do detského domova v zmysle IN 067/2012.

- Organizáciu stretnutia v rodinnom kruhu môže zabezpečovať iba akreditovaný subjekt, ktorým v súčasnosti je Úsmev ako dar.

- Rozhodnutie odborného tímu v detskom domove vytvoriť individuálny plán práce s dieťaťom a jeho rodinou novou metódou práce.

Prostredníctvom nového štýlu práce hľadáme zdroje vo vlastnej úzkej aj širokej rodine. Prípadové konferencie vychádzajú z individuálneho plánu osobného rozvoja dieťaťa (IPROD). Výsledkom tímovej práce je nielen úspora času a finančných prostriedkov, no najmä skvalitnená práca v záujme dieťaťa a rodiny. Za posledných trinásť mesiacov sme novú metódu aplikovali pri práci s trinástimi rodinami a zorganizovali sme dvadsať jedna

prípadových konferencií. Výstupom z konferencií bol návrat pätnástich detí do pôvodných rodín. Naďalej intenzívne pracujeme s deviatimi rodinami.

Príklad dobrej praxe – úspešný návrat detí domov

Počet stretnutí: 3
Kľúčová otázka: Ako zabezpečiť návrat detí do pôvodnej rodiny?
Cieľ: hľadať zdroje v širokej rodine na pomoc rodičom.
Vstupné údaje: Na základe uznesenia o predbežnom opatrení boli do detského domova umiestnení siedmi súrodenci. Dôvodom umiestnenia bola nedostatočná starostlivosť rodičov. Po pobyte doma so znakmi násilia boli ďalšie dve deti umiestnené do domova sociálnych služieb (DSS) s celoročným pobytom. Vzhľadom na uvedenú situáciu a skutočnosť, že najmladšie dieťa malo iba mesiac a bolo odobraté dojčiacej matke, odborný tím detského domova sa rozhodol požiadať o výnimku a umožniť pobyt v zariadení aj matke a tak intenzívne pracovať na úprave pomerov v rodine spolu s ňou. Po ich príchode do detského domova sme za pomoci matky kontaktovali širokú rodinu, pediatričku, gynekologičku, starostku obce, riaditeľa základnej školy, Úsmev ako dar a ÚPSVaR v Zlatých Moravciach za účelom organizácie prípadovej konferencie. Stretnutia sa zúčastnili všetci zainteresovaní. Priestor na realizáciu poskytla obec odkiaľ rodina pochádza.

Priebeh:
Po úvodnom predstavení sa každý zo zúčastnených vyjadril k danému problému.
Pediatrička: V začiatkoch lekárskej starostlivosti mala rodina nedostačujúce hygienické návyky. Dnes ambulanciu navštevuje aj otec detí. Otec nepožíva alkohol. Počas vyšetrení nikdy na deťoch nepozorovala známky násilia. Nesúhlasí, aby deti dlhodobo zotrvali v detskom domove. Nad rodinou vykonáva zdravotný dohľad a odporúča návrat detí v čo najkratšom časovom horizonte.

Riaditeľ ZŠ: Deti školu navštevujú riadne a pravidelne. Absenciu z dôvodu choroby detí rodičia včas oznamujú. V minulosti rodičia nedokázali zabezpečiť základné potreby pre riadne fungovanie rodiny. Dôvod možno pripísať zdĺhavému vybavovaniu sociálnych dávok, ktoré trvalo niekoľko mesiacov. Príprava detí na vyučovanie je pod dohľadom rodičov. Násilie páchané na deťoch nebolo pozorované. Odporúča návrat detí do rodiny v čo najkratšom časovom horizonte.

Starostka obce: Obec je ustanovená ako osobitný príjemca dávok v hmotnej núdzi z dôvodu, ktoré už uviedol riaditeľ ZŠ. Nariadený dohľad nad rodinou splnil účel. Starostka obce nesúhlasí, aby deti zotrvali v detskom domove. V prípade, že sa otec, v súčasnosti nezamestnaný, dostaví na obecný úrad osobne, starostka mu pomôže pri hľadaní zamestnania.
ÚPSVaR: Rodina je sledovaná na základe podnetu pre nedostatočnú starostlivosť o deti, ktoré sú umiestnené v DSS. Na rodičov detí je podané trestné oznámenie za ublíženie na zdraví zverenej osobe. S odstupom času a po rozhovoroch s odborným tímom detského domova odporúča návrat detí spolu s matkou do domáceho prostredia.

Psychológ: Matka detí ochotne spolupracuje, je komunikatívna, k deťom všímavá a starostlivá. Na základe pozorovania sa deti javia byť šťastné, hravé a komunikatívne. Z projektívnych techník vyplýva, že deti majú rady rodičov a rodičia majú radi deti.

Otec: V súčasnosti je nezamestnaný. V krátkom čase dokázal upraviť bytové podmienky tak, aby umožnil a urýchlil návrat detí a manželky do domáceho prostredia. Finančné prostriedky na tieto úpravy mu poskytol obecný úrad. Trápi ho finančná situácia. Nie sú mu vyplácané sociálne dávky, pretože manželka s deťmi sú v detskom domove.
Riaditeľka odboru sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately Ústredie práce sociálnych vecí a rodiny: Nakoľko v Slovenskej republike platí prezumpcia neviny, je potrebné zabezpečiť stretávanie sa otca s rodinou až do návratu detí domov.
Akreditovaný subjekt Úsmev ako dar: V časovom horizonte šesť mesiacov bude rodinu sprevádzať, navštevovať a podporovať na základe schváleného projektu.
Široká rodina: Nevidí dôvod aby boli deti a matka v detskom domove a má záujem angažovať sa v pomoci a starostlivosti o svojich príbuzných. Povinnosti si rozdelia.

Následne zostala celá rodina sama, aby mohli všetci spoločne vypracovať plán návštev detí a matky v domácom prostredí až do definitívneho návratu späť. Diskutovali aj o rozdelení finančnej a osobnej pomoci. Príbuzní nevidia dôvod, aby matka s deťmi zostali v detskom domove.

Prijaté opatrenia na bezpečný návrat detí do rodiny:

ÚPSVaR:
- pripraviť prípadovú konferenciu pre rodinu a DSS s cieľom objasniť trestné oznámenie.

Obec:
- finančná podpora,
- osobitný príjemca sociálnych dávok,
- byť rodine oporou pri riešení sociálnej situácie po návrate detí domov.

Akreditovaný subjekt:
- počas šiestich mesiacov realizovať dohľad nad rodinou formou návštev v čase pobytu detí v domácom prostredí.

Široká rodina a otec:
- pomôcť otcovi zabezpečiť stretnutia s deťmi v mieste jeho bydliska,
- zabezpečiť dovoz detí späť do detského domova,
- materiálne zabezpečenie, potraviny, hygiena,
- organizovať voľný čas počas víkendov.

Detský domov:
- odborné vyšetrenie otca (psychológ),
- dovoz detí k otcovi počas víkendov,
- učiť matku rodičovské zručnosti.

Prijaté opatrenia sme úspešne priebežne plnili, čo viedlo k záverečnej etape, návrat detí s matkou domov. ÚPSVaR vzal späť svoj návrh na nariadenie ústavnej výchovy a dôvody na umiestnenie na základe Uznesenia o predbežnom opatrení pominuli. Uskutočnila sa aj prípadová konferencia za účastí DSS, počas ktorej sa sledovaná rodina s DSS dohodla na pravidelných návštevách v ich zariadení. Matka s deťmi opustila detský domov pred piatimi mesiacmi. Deti dnes navštevujú pôvodnú základnú školu. Ekonomická, sociálna a emočná funkcia rodiny je stabilizovaná. Akreditovaný subjekt Úsmev ako dar zatiaľ stále vykonáva dohľad nad rodinou.

Prínos pre deti:
- sú subjektom svojich práv a nie objektom,
- ich potreby sú vnímané, akceptované a napĺňané,
- ich problémy sú riešené,
- majú pocit nádeje.

Prínos pre účastníkov prípadových konferencií:
- motivácia k práci a pomoc rodine,
- zvýšenie informovanosti a odbornosti,
- záruka objektivity v závislosti na určitých pravidlách a normách,
- posilnenie spoluzodpovednosti celého odborného tímu a prevencia jednotlivých členov pred syndrómom vyhorenia.

Kontakt:

Mgr. Alena Plešková
sociálna pracovníčka
Detský domov Topoľčany
pleskova.alena@gmail.com

KEDY JE KONTAKT S RODINOU NE/PROSPEŠNÝ?

VERONIKA PROKOPOVÁ

Na to, aby sme mohli hovoriť o vzťahoch s biologickou rodinou je potrebné si povedať niečo o stálosť. Čo to vlastne stálosť je? Stálosť tvoria vzťahy a kontinuita. Vzťahy nám dávajú pocit istoty a bezpečia – tak potrebné pre nás celý život, no najmä pre dieťa. Kontinuita je zase schopnosť udržať si vzťahy do budúcna. Podľa toho, nakoľko stabilné má dieťa prostredie, v ktorom rastie, sa učí vytvárať si vzťahy a zároveň aj tomu, ako si ich udržiavať.

Stálosť môžeme dieťaťu zabezpečiť rôznymi spôsobmi. Najstabilnejšou je pre dieťa samozrejme biologická rodina, no pokiaľ nastane situácia, že tá nie je schopná zabezpečiť dieťaťu všetko potrebné k jeho vývinu, musíme zvažovať aj iné možnosti. A to napr. náhradnú osobnú starostlivosť, či osvojenie alebo pestúnsku starostlivosť.

Ak dieťa nemôže vyrastať so svojou pôvodnou rodinou a chceme mu zabezpečiť aspoň kontakt s ňou, zvažujeme, či tento kontakt bude priamy alebo nepriamy. Priamy kontakt je buď návšteva rodiny v detskom domove, alebo návštevy dieťaťa priamo v rodine. Pri nepriamom kontakte sa využívajú telefonáty, listy, rozprávanie o rodine a pod.

Najdôležitejším krokom pri riešení kontaktu s biologickou rodinou dieťaťa je správne stanoviť cieľ. Môže to byť návrat domov, podpora kontaktu, či udržiavanie vzťahov s rodinou. Tento cieľ stanovíme v tíme, podľa plánu stálosti pre dieťa – a teda spoločne detský domov s profesionálnym rodičom ..... Ak nie je správny cieľ, tak ani návšteva nemôže priniesť to pozitívne, čo od nej očakávame.

Návšteva môže priniesť mnoho pozitív pre dieťa a to napr.: prijatie minulosti dieťaťa, rešpekt voči vzťahom dieťaťa, posilnenie identity dieťaťa, dávame dieťaťu pocit nádeje, zmiernenie pocitu viny u dieťaťa, dôkaz záujmu rodičov a dieťaťa a to, že sú v poriadku. No môžu sa objaviť aj straty, ktoré so sebou návštevy prinášajú. Bude potrebné venovať sa riešeniu pocitov dieťaťa po návšteve, riešeniu vlastných pocitov. Veľmi dôležitá je potreba podpory pre dieťa aj pre osobu, ktorá sa o dieťa stará. Môžu sa objaviť obavy z priebehu stretnutia a určite to narušení pohodu dieťaťa (samozrejme u každého sa to prejaví inak), či negatívne prejavy v správaní.

Aby sme sa zamerali na prínos návštev, je potrebné uvedomiť si, že návštevy potrebujú byť starostlivo naplánované. V tomto štádiu zisťujeme záujem rodiny (v niektorých prípadoch sa rodina nechce stretnúť s dieťaťom), vyberáme spôsob, miesto, frekvenciu,.... Dôležitá je tiež práca tímu – v ktorom je veľmi potrebná správna komunikácia. Je dobré vypočuť názor nielen dieťaťa (pokiaľ sa už k tomu môže vyjadriť), ale aj osoby, ktorá je s dieťaťom v priamom kontakte (v Ded vychovávateľ, ktorý má dieťa v osobnej starostlivosti alebo profi rodič – keďže dieťa poznajú a budú ho na návštevu aj pripravovať).

Vo fáze prípravy sa môžeme oprieť o niektoré body:

- pamätať na to, že pre dlhšiu návštevu doma, je potrebné dodržať povinnosť osobných návštev dieťaťa s rodinou (v Ded alebo doma)
- snažiť sa stanoviť a dodržiavať frekvenciu návštev, aby sme poskytli dieťaťu istotu
- rozhovor s dieťaťom v dostatočnom predstihu pred plánovaným kontaktom
- brať do úvahy aj názor dieťaťa (kontakt vs. návštevy)
- príprava biologickej rodiny (zmeny u dieťaťa, možné reakcie a pod.)

Po návšteve je veľmi dôležité venovať dostatočný priestor rozhovoru s dieťaťom, o prežívaní a pocitoch z kontaktu s rodinou (zvláštnu pozornosť venovať tomu, čo dieťa povie o tom, čo v rodine jedlo, robilo, kde spalo a pod.). Rovnako potrebný je rozhovor v tíme, pri ktorom sa vyhodnotia prínosy a negatíva kontaktu – a podľa toho upraviť prípadný cieľ návštevy a teda aj plány návštev a kontaktov.

Samozrejme nikdy by sme nemali sľubovať dieťaťu to, čo už vopred vieme, že nebudeme môcť dodržať – dieťa je oveľa citlivejšie na každé slovo, ktoré vo vzťahu ku kontaktu s rodinou vyjadríte.

Bez ohľadu na to, ako komplikovaný sa kontakt s rodinou javí a koľko problémov je potrebných pri tom riešiť, je veľmi dôležité nezabúdať na to, že každý z nás potrebuje prijať svoje korene. Ak sa nám podarí zabezpečiť deťom podporu a návštevy alebo kontakt s rodinou dobre pripraviť, môže to znamenať veľa nielen pre dieťa, ale aj pre každého, kto s dieťaťom pracuje.

Kontakt:

Mgr. Veronika Prokopová
Úsmev ako dar
Košice
0903 781 468

SKÚSENOSTI SO STRETNUTÍM RODINNÉHO KRUHU OČAMI SOCIÁLNEHO PRACOVNÍKA ÚPSVAR TOPOĽČANY

EVA RIEČICOVÁ, SILVIA SLEZÁKOVÁ

Model Family Group Conference (u nás používame výraz Stretnutie rodinného kruhu) ďalej (SRK) je nástrojom prirodzeného posilnenia rodinnej siete a priameho zapojenia, zmobilizovania vnútorných zdrojov rodiny pri plánovaní a hľadaní adekvátnych riešení v živote dieťaťa. Sociálna práca s rodinou je tvorivý proces, každá rodina má okruh problémov, s ktorým prichádza, prináša nové pohľady a otvára nové otázky. Možnosti intervencie, čas a zdroje sociálnych pracovníkov sú limitované.

SRK je inšpirovaný Maurskou kultúrou na Novom Zélande. Do zákonodarstva na Novom Zélande prešiel v roku 1989 (Mladistvý a zákon o rodine), ako právo rodiny hovoriť o svojom probléme a hľadať riešenie vo svojom vlastnom kruhu (Connolly, Mckenzie,1998). Tento model je taký starý ako ľudstvo samo. V Holandsku sa SRK odvodzuje z Rodinnej skupinovej konferencie na Novom Zélande. Konferencia predstavuje stretnutie rodiny v širšom zmysle slova: lepšie sa definuje cez príbuzenské a susedské vzťahy ako len pomocou pojmu rodina. SRK sa skôr stavia na základných kultúrnych skutočnostiach, ako na vedecké teórii. Tieto kultúrne skutočnosti boli popísané podľa vedeckej teórie. Zaoberajú sa vývinom osobnosti a identity u detí a adolescentov, oddanosťou v rámci vzťahov, pričom domáce prostredie berie ako sociálny systém.

V niektorých regiónoch Európy a v USA je dokonca možnosť usporiadať SRK rodine ponúknutá ako zákonné právo pred zasiahnutím sociálneho systému do života rodiny. Niektoré krajiny aplikujú tento model aj pre rodiny, ktoré už v sociálnom systéme zahrnuté sú, aby im umožnili zmobilizovať svoje sily a prevziať zodpovednosť za dieťa v tímovom procese sanácie, stabilizácie rodiny (Macrae, Zehr, 2004).

Výskumy dokazujú, že ľudia vedia veľmi dobre formulovať svoje problémy a vedia pripraviť vhodný plán. Na ktorého základe je sociálny pracovník schopný poskytnúť požadované služby. Až v 20 % plány SRK nepožadovali žiadne služby sociálnej starostlivosti a rodina bola schopná pokračovať využívaním vlastných zdrojov. Tým, že môžu občania formulovať potrebnú starostlivosť a pomoc, ktorú vyžadujú sa zvyšuje ich záväzok a s ním aj šanca na úspech.

Pri zachovaní a dôslednom dodržiavaní princípov modelu, proces prípravy a vedenia výrazne a viditeľne napomáha uzdravovaciemu procesu rodiny a jej účastníci – ohrozená rodina, širšia rodina, komunita a celá podporná sieť rodiny spoločne nachádza bezpečné a dobré riešenia pre dieťa v svojom strede. Pracovné metódy SRK sú tesne spojené s etickým princípom, v ktorom je osoba zodpovedná za svoje vlastné konanie a rešpektujú osobný názor na to, ako sa zoberať s problémom ktorý existuje a bol diagnostikovaný.

Cieľom procesu prípravy a SRK je posilnenie rodiny, jej silných stránok, vzťahov a hodnôt, prenos zodpovednosti za rozhodovanie pri riešení svojich problémov naspäť na rodinu a jej sociálnu sieť, mobilizácia a motivácia jej zdrojov založená na tímovej spolupráci a partnerskom prístupe, čím by sa podmienila spolupráca celej – aj širšej rodiny a iných blízkych osôb dieťaťa. Aby bola pomoc a podpora rodine prospešná a dlhodobá, malo by sa v procese hodnotenia aktuálnej situácie, plánovania a rozhodovania počítať s jej priamou a aktívnou účasťou.

Východiská modelu SRK

Všetky rodiny majú z času na čas problémy, a niektoré pri ich riešení potrebujú pomoc zvonka. V tradičnej rodine dostal pomoc a podporu širokej rodiny pri naplnení svojej tradičnej role jej člen tak, aby sa zabezpečila starostlivosť a ochrana pre dieťa v rámci rodiny. Postupom času prebrala z tejto tradičnej úlohy rodiny mnoho spoločnosť a jej sociálny systém. Keď rolu ochrany dieťaťa prebrala úradná moc, mnohí členovia širšej rodiny sa buď rozhodli vzdať sa svojej tradičnej úlohy v prospech úradnej moci, alebo zistili, že boli z procesu napriek záujmu vylúčení. Narušenie rovnováhy a rozbitie rodinného systému má dlhodobé negatívne dôsledky aj pre nasledujúce generácie (Butler, 2011).

SRK je cesta ako spojiť rodinu a pre dieťa dôležitých ľudí, aby urobili potrebné rozhodnutia pre najlepší záujem dieťaťa a spoločnými silami vytvorili plán na ich uskutočnenie. Je to praktický nástroj vytvorenia živého partnerstva medzi rodičmi, rodinou, jej sociálnou sieťou a komunitou, v ktorej rodina žije tak, aby boli naplnené potreby dieťaťa. Rodina, vrátane detí, zostáva zodpovedná aj za tvrdé rozhodnutia. Tento prístup v sociálnej oblasti aktivizuje vlastné kapacity rodiny – zužitkováva zdroje rodiny a ich blízkych, čím sa zabezpečí, že poskytovaná pomoc vychádza z dobrého poznania problému a je odrazom skutočnej potreby a požiadaviek klienta (Marsh, Crow, 1997).

Aktivizácia, mobilizácia širokej rodiny a sieťovanie s cieľom zužitkovať ich vlastný potenciál a posilniť ich spoluzodpovednosť za riešenie problémov vo vlastnej rodine sú princípmi SRK.

Charakterom procesu SRK a špecifickým prístupom dochádza k posilneniu pozície klienta a presunu zodpovednosti v rozhodovacom procese na členov rodiny a priateľov. Pričom sa prihliada najmä na potreby, práva a právom chránené záujmy dieťaťa. Odbúrava sa časť časovo, finančne a organizačne náročnej agendy a intervencie zo strany štátu, ktorá je limitovaná predovšetkým personálne, materiálno-technickým zabezpečením a nemôže reflektovať svojimi postupmi a zásahmi skutočný problém detí a ich rodiny a poskytnúť dieťaťu a rodine služby, ktoré potrebujú (Lupton, Nixon, 1999).

Preťažený sociálny pracovník bez zaangažovania ďalších členov rodiny okolo dieťaťa nemôže reálne zvládnuť charakter problémov rodín. Sociálne plány rodiny sú potom často len formálne, a neefektívne. Prostredníctvom nezávislého koordinátora získava sociálny pracovník do tímu okolo dieťaťa blízkych ľudí, ktorí sú ochotní a pripravení prevziať zodpovednosť a svoj podiel rodinou plánovaných úloh v prospech dieťaťa.

Cieľom je pomocou nezávislého koordinátora so špecifickým postupom SRK vytvoriť podmienky pre obnovenie vnútorných mechanizmov rodiny a aktivovať a využiť vnútorné sily v najlepšom záujme dieťaťa. Koordinátor SRK zručnosťami, dobrou prípravou všetkých zúčastnených, vytvorením prostredia bezpečia a vzájomného rešpektovania, potvrdením kompetentnosti a prirodzeného práva členov širokej rodiny byť zaangažovaný do procesu riešenia svojho problému spája členov rodiny. Tiež mobilizuje sociálnej siete rodiny a pripravuje ich na to, aby spoločne hľadali riešenia problému dieťaťa, prijali zodpovedné rozhodnutia a vytvorili vlastný plán rodiny pre dieťa, s ktorým sú osobitne prepojení. Rozšírenie kruhu okolo ohrozenej rodiny je zámerom SRK a do jeho stredu postaviť potreby dieťa a vytvoriť okolo neho bezpečnú sieť z ľudí, ktorým na ňom záleží (Lupton, Nixon, 1999).

SRK je formou riešenia problémových situácií v rodine, ktorá na Slovensku v nemá obdoby. Prináša riešenie problémových momentov, ktoré vznikajú pri realizácií opatrení sociálno-právnej ochrany v súčasnosti:

- do úvahy sa berie postoj a ponuka širokej rodiny, a iných dôležitých ľudí v živote dieťaťa a takisto samotného dieťaťa k otázkam jeho budúcnosti,
- aktivuje sa skrytý potenciál rodiny a jej sociálnej siete, čo pomôže vytvoriť priestor pre také opatrenia, aké by bez KRS nemohli vzniknúť,
- dáva možnosť vcítiť sa a pochopiť motívy konania druhej strany a posilňuje tímovú spoluprácu a pozíciu klienta,
- dieťa nie je vystavené stresu z dôvodu, že nevie, čo sa s ním bude diať, pretože je samo prítomné a zapojené do otvorenej komunikácie a procesu riešenia rodinnej situácie,
- pri vyjadrovaní svojich pocitov môže každý účastník SRK bezprostredne cítiť oporu a podporu rodiny a blízkych, s ktorými má vzťah, zároveň má k dispozícii v celom procese určenú podpornú osobu (Nixon, 2007).

SRK pripravuje, organizuje a vedie koordinátor. Je nezávislý a nie je zamestnancom, ani spolupracovníkom žiadnej inštitúcie, či organizácie, ktorá má moc a kompetencie rozhodovať, nariadiť, alebo poskytovať starostlivosť. Kľúčovým a podstatným prvkom je teda nezávislosť koordinátora procesu rodinných konferencii. Nesmie byť nijako zaangažovaný na výstupoch z konferencie. Koordinátor pripravuje a organizuje SRK. Rozširuje okruh účastníkov okolo dieťaťa na maximum a zodpovedá za dôkladnú prípravu každého účastníka. Čím viac zdrojov, tým lepšie. Rola koordinátora je postavená na tvorivých zručnostiach, ale súčasne má postavené jasné hranice úloh, zodpovednosti a času. Samotnej RSK predchádza systematická príprava všetkých účastníkov konferencie. Práve nezávislosť koordinátora je to, prečo sa neodporúča, aby túto funkciu plnil niekto z pracovníkov orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately (ďalej SPODaSK) aj napriek tomu, že by mal na to adekvátne vyškolenie, pretože vo vnímaní členov rodiny stále môže byť tým, kto má v rukách moc rozhodnúť, čo sa s rodinou bude diať a rodine sa môže zdať, že ju a jej rozhodnutia nebude dostatočne akceptovať.

So spoločným rodinným kruhom, či rodinnými konferenciami ako nástrojom práce s rodinou v kríze mali možnosť sa úrady práce, sociálnych vecí a rodiny (ďalej ÚPSVaR) oboznámiť prostredníctvom projektu, ktorý priniesla na Slovensko Spoločnosť priateľov detí z detských domovov – Úsmev ako dar. Prvýkrát mali pracovníci orgánov SPODaSK možnosť zoznámiť sa na pôde Vysokej školy zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety n. o., kedy si mohli z úst zahraničných lektorov vypočuť skúsenosti s rodinnými skupinovými konferenciami. Súčasťou prednášky boli materiály, na základe ktorých mali sociálni pracovníci orgánov SPODaSK možnosť zapojiť sa do projektu, kedy Spoločnosť priateľov detí z detských domovov – Úsmev ako dar bezplatne usporiadala ako príklad inovatívnej metódy práce s rodinou rodinné skupinové konferencie. ÚPSVaR Topoľčany prijal možnosť zapojiť sa do tohto projektu, rovnako ako aj do viacerých ďalších organizovaných Úsmevom ako dar. Vo fáze zavádzania tejto metódy v tom čase ešte nazývanej ako rodinná skupinová konferencia sme využili zapojenie dvoch rodín, pričom v prípade jednej z nich sa zabránilo umiestneniu dieťaťa do zariadenia na výkon rozhodnutia súdu a v druhom prípade sa rodina zaktivizovala tak, že v spolupráci s detským domovom sa matka dieťaťa naučila zvládať starostlivosť o svoje dieťa. Dnes je z dieťaťa matka dvoch zdravých krásnych detí a z matky dieťaťa príkladná stará mama

a neraz si spomenú na pomocnú ruku, ktorú im podal koordinátor z Úsmevu ako dar, pracovníci orgánu SPODaSK, ale najmä detský domov.

V roku 2013 v rámci národného projektu financovaného z Európskeho sociálneho fondu - Podpora deinštitucionalizácie náhradnej starostlivosti sa posilnili nielen rady zamestnancov orgánu SPODaSK o rodinných asistentov, ale v spolupráci zo zamestnancami orgánu SPODaSK Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny a Úradov práce, sociálnych vecí a rodiny vznikol materiál Inovatívny model manažmentu sanácie rodiny. Aj v ňom sa v jednotlivých fázach ako metodický nástroj a postup odporúča už zmienený SRK v tomto prípade nazývaný naďalej pôvodne používaným názvom rodinná konferencia. Jej využitie sa odporúča pri Sanácii rodiny, v ktorej je dieťa ohrozené, s cieľom predísť vyňatiu dieťaťa z rodinného prostredia, Sanácii rodiny, z ktorej je dieťa vyňaté, sanácii rodiny po návrate dieťaťa do rodinného prostredia.

Na základe doterajších skúseností sa domnievame, že ak by bol systém práce nastavený na kvalitnejšej práci multidisciplinárneho tímu, ktorá je však pri súčasnom zosieťovaní stále nedostatočná, tak by bolo vhodné kombinovať motivačnú prípadovú konferenciu multidisciplinárneho tímu so spoločným kruhom rodiny. Zlepšenie vo výraznej miere očakávame práve posilnením oddelení SPODaSK o rodinných asistentov, ktorí tým, že nemajú rozhodovacie kompetencie a ich pozícia má slúžiť na priamu pomoc rodine, tak môžu zefektívniť a skvalitniť sanáciu rodiny. Keďže pracovníci orgánu SPODaSK sú vnímaní skôr ako pracovníci s rozhodovacími právomocami a možnosťami využitia reštriktívnych opatrení, tak rodinní asistenti by mohli byť vnímaní skôr ako tí, ktorí rodinu sprevádzajú a sú jej nápomocní. Práve využitie rodinných asistentov by bolo vhodné a účelné aj pri prípadových konferenciách a aj pri stretnutiach rodinného kruhu, na ktorých sa ÚPSVaR Topoľčany v spolupráci s Detským domovom Topoľčany, ktorý prípadové konferencie vedie zúčastnil pri niekoľkých rodinách. V prípadoch dvoch rodín spolu so šiestimi deťmi dokonca s úspechom vrátenia detí do rodinného prostredia a spoluprácou so samosprávou, aby návrat nebol krátkodobý. Kľúčovou osobou pri riešení situácie v rodine nie je sociálny pracovník, ale rodina, ktorá nemá byť vystavená príkazom a odsúdeniu zo strany štátnej moci, ale má mať možnosť vyjadriť svoj názor na svoju budúcnosť, názor na to, čo si predstavuje, že by išlo zmeniť, aby sa situácia zlepšila. Rodine je potrebné dať priestor, aby našla vlastné zdroje a možnosti, ukázať jej cestu, po ktorej je potrebné kráčať, ale nie je nutné kráčať za ňu.

ÚPSVaR Topoľčany mal v zariadeniach na výkon rozhodnutia súdu k 30. 09. 2013 umiestnených 63 detí, pričom 54 z nich sa nachádza v týchto zariadeniach na základe rozsudku súdu o nariadení ústavnej starostlivosti, príp. na uznesenie o vydaní predbežného opatrenia o zverení dieťaťa do starostlivosti niektorého zo zariadení. Deväť detí nachádzajúcich sa prevažne v diagnostických centrách alebo v resocializačnom centre má uložené výchovné opatrenie. Veľa alebo málo? Ťažko povedať, pretože každé dieťa si zaslúži rodinu. Ak nie je možné, aby vyrastalo v tej biologickej, tak je potrebné mu hľadať náhradnú rodinu. Najbližší, ktorí môžu vytvoriť dieťaťu náhradné rodinné prostredie sú práve jeho príbuzní. Pre porovnanie práve 118 detí z okresu Topoľčany sa nachádza v náhradnej rodinnej starostlivosti, pričom medzi najrozšírenejšiu formu patrí náhradná osobná starostlivosť, v ktorej sa nachádza 90 detí a tie boli do rodiny umiestnené aj vďaka rýchlemu zaktivizovaniu rodiny buď stretnutím s rodinou a rozobratím možností alebo prípadovou konferenciou, pretože to bola práve rodina, ktorá sa zmobilizovala a nedovolila, aby sa pri kríze v starostlivosti rodičov deti nedostali do zariadení na výkon rozhodnutia súdu, prípadne sa z nich po usporiadaní pomerov v rodine skôr, či neskôr vrátili. 19 detí sa nachádza v pestúnskej starostlivosti a 9 detí v poručníctve, ktoré je buď z dôvodu maloletosti rodiča alebo z dôvodu úmrtia rodiča, či rodičov. Práve v rodine sa nachádza aj potenciál náhradných rodičov, pričom najviac

zastúpenou skupinou sú práve starí rodičia ako sa hovorí v zákone o rodine o vyživovacej povinnosti potomkov a predkov, tak tu to platí doslovne, starí rodičia prevzali rolu, v ktorej dočasne alebo natrvalo zlyhali biologickí rodičia. Za nimi nasledujú rôzny príbuzní, ktorých môžeme pomenovať ako širšia rodina.

Napriek tomu, že sa domnievame, že prípadová konferencia a aj spoločný rodinný kruh má veľa pozitív pre ďalšiu prácu s rodinou a jej aktivizáciu, tak musíme poukázať z pohľadu pracovníka ÚPSVaR aj na mnohé prekážky. Časť z prekážok sa nachádza na strane pracovníkov orgánu SPODaSK a časť na strane rodín, s ktorými by bolo vhodné, ba priam nutné pracovať. Jedným z úskalí je, že na využívanie danej metódy nie sú na orgánoch SPODaSK vyškolení nezávislí koordinátori, ktorí s rodinou bežne nepracujú. Tento faktor je však možné v prípade záujmu zo strany pracovníkov odstrániť ich dovzdelávaním. K používaniu prípadových konferencií a aj konferencií spoločný rodinný kruh je však potrebné aj osobnostné nastavenie pracovníka ako aj k mnohým iným inovatívnym metódam, ktoré je vhodné do práce s rodinami zavádzať. Ak je pracovník negativisticky nastavený, tak je možné pri práci s danou metódou využiť len možnosť jeho výmeny za niekoho, kto vo využití takéhoto postupu práce vidí cestu pomoci rodine. Samozrejme ako najčastejší argument je uvádzaná časová náročnosť usporiadania prípadovej konferencie alebo SRKu, ale je potrebné si uvedomiť, že ak je takémuto postupu venované viac času, tak tento sa naopak môže vrátiť v podobe rýchlo získaných informácií a vo vylúčení niektorých možností vykonávania pomoci rodine, ktoré subjekty tripartity – ÚPSVaR, zariadenie na výkon rozhodnutia súdu a samospráva zvažovali vykonať, a pritom by nepriniesli želateľný efekt. Prekážku priestorových možností, ktoré nie vždy je možné využiť na ÚPSVaR je možné odstrániť usporiadaním stretnutí v priestoroch samosprávneho orgánu.

Prekážky na strane rodín sú však už horšie odstrániteľné. Rodinu k účasti na prípadovej konferencii alebo SRKu nemožno prinútiť, ak sama nechce prijať túto metódu ako pomoc. Taktiež analýzou stavu ÚPSVaR Topoľčany sme zistili, že pri mnohých rodinách, z ktorých boli deti vyňaté, tak sa jedná buď o rodiny, kde sa rodičia nachádzajú vo výkone trestu odňatia slobody, nie je možné ich nájsť, sú v zahraničí, prípadne zomreli. V rodine sa nepodarilo nájsť nikoho, kto by mal záujem situáciu s maloletým dieťaťom riešiť. Veľkou skupinou sú deti, kde otcovstvo k deťom nie je určené, prípadne zo strany matky bolo bránené vytvoreniu vzťahu s otcom dieťaťa alebo tento nemal nikdy záujem a keď sa rodina ocitla v kríze, na riešení situácie nemá žiadny z členov rodiny chuť sa podieľať. Vtedy uvažovať o väčšej angažovanosti otcov je niekedy nemožné, inokedy sa to k nemožnosti blíži, ale je potrebné to skúsiť. Možno pomôže práve otec, ktorý dlhodobo kontakt nemal, ale podporí ho jeho rodina, niekedy jeho nová rodina. V mnohých prípadoch aj samotné deti odmietajú akékoľvek stretnutie s rodičmi, ktorí ich sklamali alebo rodičia odmietajú deti so zdravotným postihnutím. V niektorých prípadoch sa stretli viaceré nepriaznivé faktory a to bezdomovectvo, spolu s nezvládaním starostlivosti, prípadne s nezáujmom rodiča.

V prípade detí umiestených do reedukačných centier má rodina problém dieťa v rodinnom prostredí zvládať, pretože často sami rodičia nedokážu dodržať nastavené pravidlá pre dieťa, avšak majú záujem na návrate dieťaťa do rodinného prostredia, keď pominú dôvody, pre ktoré bolo umiestnené napr. z dôvodu neplnenia povinnej školskej dochádzky alebo tiež aj ponúknutím pomoci, ukázaním cesty ako sa to dá robiť aj inak, ako to robili, ale vždy najcennejšie pre rodinu je, ak na to príde napr. zážitkovou formou, či zamyslením sa nad bežnými situáciami v rodine.

Keďže stúpajúcu tendenciu sme za roky 2012 a 2013 zaznamenali v umiestňovaní detí do resocializačných stredísk, ktoré majú súčasťou terapie aj prácu s rodinou, nielen s dieťaťom ako klientom, tak ďalšie využitie prípadových konferencií, alebo akejkoľvek

forme konferencie rodinného typu vidíme aj pri prepustení dieťaťa zo zariadenia pri jeho návrate do rodiny a aj po istom časovom úseku jeho fungovania mimo spomínané zariadenie.

Veríme, že rovnako ako spolupracujeme na možnosti využitia prípadových konferencií s Detským domovom Topoľčany, tak táto možnosť alebo možnosť stretnutí spoločného rodinného kruhu bude používaná čoraz častejšie ako metóda, ktorá môže buď zabrániť vyňatiu dieťaťa z rodiny alebo ho do rodiny čo najskôr vráti z prostredia ústavnej starostlivosti, či profesionálnej rodiny.

Literatúra:

BUTLER, I., HICKMAN, C.: Social Work with Children and Families: Getting Into Practice. Jessica Kingsley Publisher, 2011, 304 s. ISBN: 1843105985

CONNOLLY, M., MCKENZIE, M.: Effective Participatory Practice: Family Group Conferencing in Child Protection. Transaction Publishers (USA), 1998. 140 s. ISBN: 020236108X

LUPTON, C., NIXON, P.: Empowering Practice? A Critical Appraisal of the Family Group Conference Approach. Policy Press (UK), 1999. 232 s. ISBN: 1861341490

MACRAE, A., ZEHR, H.: Little Book of Family Group Conferences New Zealand Style. Good Books, 2004, 74 s. ISBN: 1561484032

MARSH, P., CROW, G.: Family Group Conferences in Child Welfare. Wiley-Blackwell, 1997, 212 s. ISBN: 0632049227

NIXON, P.: Seen but Not Heard? Children and Young People's Participation in Family Group Decision Making: Concepts and Practice Issues. Exploring Practice, Philosophical and Political Complexities with the Implementation of Family Group Decision Making, 2007, s. 20 – 37.

Kontakt:

PhDr. Mgr. Eva Riečicová
Mgr. Silvia Slezáková
ÚPSVaR Topoľčany

DIEŤA NA CESTÁCH ŽIVOTOM

JUDITA STEMPELOVÁ

Aj keď želaním spoločnosti a väčšiny ľudí je, aby dieťa dostalo všetky potrebné podmienky na dobrý životný štart, rast a osobnostný vývin, realita je iná, nevynímajúc deti Slovenskej republiky. I medzi nami je skupina „znevýhodnených občanov – matiek “, ktorým by spoločnosť mala venovať väčšiu pozornosť pri zvládaní problémov týkajúcich sa ich života s dieťaťom. Prof. Peter Fedor Freybergh vo svojej knihe „Prenatálne dieťa“ (2013) píše, že situácia dieťaťa po narodení je naznačená ďaleko skôr ako sa ono narodí. Rodina matky, jej genetické predispozície, ale aj konštelácia vzťahov, v ktorých sa žena pohybuje majú určujúce znaky pre neskorší vývin dieťaťa.

Gravidita či už chcená alebo nechcená je novou životnou situáciou, či už po fyzickej alebo psychickej stránke, s ktorou sa žena vyrovnáva. Strach, neistota, neriešené konflikty v partnerských vzťahoch, ale aj mizerná ekonomická situácia, môžu byť príčinou psychických symptómov, postupne odzrkadľujúcich sa na zdraví ženy. Vieme, že silné emócie a stres uvoľňujú rôzne biochemické pochody, menia hormonálnu činnosť a výrazne zasahujú do diania celého organizmu. (Křivohlavý, 2001). Chronická stresová situácia u matky vedie k zvýšenej produkcii adrenalínu a rezultuje do hypertenzných prejavov v cievach, ktoré v ťažkých prípadoch majú vážne následky na dieťa – od potlačenia rastu až po intrauterinnú smrť (Freybergh, 2013, s.l9) . Existuje veľa odborných prác o vplyve toxických látok na dieťa počas gravidity (užívanie liekov, alkoholu, drog, nikotínu), tiež o vplyve vegetatívnych porúch a neuróz u žien na prenatálny život detí. Psychologické podnety z vonkajšieho prostredia, ako zlá sociálne-ekonomická situácia, neistota vo vzťahoch, frustrácia základných životných potrieb a ďalšie okolnosti sú aktuálnymi spúšťačmi stresu a okolnosťami majúcimi následok nedostatočnej identifikácie a sebaralizácie v dospelosti.

V mojom príspevku chcem hovoriť o osamelých matkách, ktoré bez pomoci rodiny sa starajú o svoje deti, nemajú stále zamestnanie z rôznych dôvodov. Ak sú deti väčšie, nájdenie stálej práce je problém, nakoľko matky majú nízke vzdelanie a pracovných príležitostí v menších mestách či na vidieku je málo. Ženy sa nachádzajú v chronicky v ťažkej životnej situácii, poberajúc dávky v sociálnej núdzi, alebo rodičovský príspevok na dieťa, z čoho nevedia vyživiť viacčlennú rodinu.

Jednu skupinu osamelých matiek – tvoria odchovankyne detských domovov, ktoré síce dostali základy starostlivosti o seba, ale nemajú životné návyky týkajúce sa rodiny a starostlivosti o dieťa. Najviac u nich absentuje citová výchova, odovzdávanie materinských citov deťom a tiež hospodárenie s finančnými prostriedkami. U mnohých zostáva povedomie, že „ktosi sa o mňa postará“ ak bude zle, tak ako to bolo v DD. Všimli sme si, že v mnohých prípadoch namiesto toho, aby matka sama hľadala kontakty na riešenie problému, hľadá OZ Úsmev ako dar, alebo inú inštitúciu, s ktorou mala dobré skúsenosti. Finančný príspevok, ktorý dostávajú míňajú najprv pre seba (káva, cigarety, niekedy pivo alebo iný alkohol, mobil) až potom strava pre dieťa, prípadne plienky a i., a na platenie poplatkov na byt, prípadne splácanie zostáva bez odozvy. Tak sa kopia dlhy nezaplatených telefónnych účtov a exekučných poplatkov. Nie sú výnimky osôb, ktoré majú dlhy v zdravotnej a sociálnej poisťovni.

Druhú skupinu tvoria matky – „hrdinky“, ktoré sa nechceli vydať, dokonca si nedali zapísať ani otcov detí do rodných listov detí, čo v novej situácií poklesu sociálneho statusu tvorí značný problém. Tieto osoby nedostávajú výživné na dieťa (alebo veľmi nízke náhradné výživné) a z jedného zamestnaneckého príjmu sa ťažko žije, zvlášť ak je v rodine viac detí. Moderný trend spoločnosti nepoukazuje na právne znevýhodnenie

týchto detí v spoločnosti, skôr vyzdvihuje „pokrokové myslenie“, žien, ktoré sa môžu samé rozhodnúť, samé vychovať dieťa podľa vlastných predstáv, bez autority muža, Ak táto žena nemá podporu širšej rodiny (rodičia, súrodenci), životná cesta jej detí býva problematická.

Ďalšou skupinou sú choré matky, mentálne slabšie vybavené, prípadne trpiace na vážnu psychickú či neurologickú poruchu akou sú psychózy, skleróza multiplex, epilepsia DMO a i.). Potreba stálej zdravotnej starostlivosti finančne znevýhodňujú ženu a následne aj jej deti. Tieto matky sú insuficientné vo všetkých oblastiach, nestačia na pomoc pri vzdelávaní detí, nie sú výchovnou oporou, neraz musia byť deti zverené do náhradnej starostlivosti. Myslíme si, že ak by takáto matka mala nejakú „tútorskú rodinu“, ktorá by jej pomáhala v denných činnostiach, mohli by sa deti pohybovať v širšom sociálnom prostredí, ktoré nie je až tak patologické.

Týrané matky, ktoré odišli od svojich druhov či manželov sú špecifickou skupinou. Majú ambivalentný postroj k svojim partnerom, na jednej strane ich nenávidia, ale nechcú od nich žiadne financie, boja sa podať trestné oznámenia za dlhoročné zneužívanie v partnerskom vzťahu. Tieto matky majú strach, chronický stres zo sociálnych situácii, sú neisté bez zdravého sebavedomia, nevedia samostatne fungovať. Preto po krátkej dobe odlúčenia sa vracajú k svojim tyranom.

Napokon sú to matky**, ktoré sa náhodne ocitli v situácii sociálne znevýhodnených** osôb, z rôznych dôvodov, ale dokážu sa za pomoci rýchlo zorientovať v situácií a po istej dobe sa dokážu začleniť do riadneho života. Tento dočasný status nemusí mať nejaké trvalé následky na deťoch, prechodné znevýhodnenie sa neodráža v nápadnom správaní či zhoršením školského prospechu.

Každá skupina je charakterizovaná nízkym ekonomickým statusom (na jedného člena pripadá max. 60 eur mesačne), dávka ktorá nestačí na stravovanie dieťaťa, nie to na výdavky spojené s obliekaním, kultúrnym vyžitím, cestovaním za rodinou, s potrebami školy, atď.

Do zariadení núdzového bývania sa dostávajú ženy s týmito charakteristikami a pracovníci týchto a podobných sociálnych ubytovní (krízové centrá, útulky, domy na polceste) majú problém s ich ďalším zaradením do života. Každé zariadenie môže mať tieto matky rok, výnimočne tri roky (podľa zákona 448/2008/ a tak deti putujú ako pútnici bez konca niekedy tri, päť či desať rokov. Spoznávajú inštitúcie, porovnávajú domáce poriadky, musia sa prispôsobovať novým spolužiakom, priateľom, nemajú čas na vytvorenie si silnejšej citovej väzby. Nie je výnimkou, že niektoré rodiny za rok vymenia dve aj štyri zariadenia, čo sa odráža na prospechu dieťaťa i na jeho psychickom zdraví. Deti majú svoje záujmy, avšak ich uspokojovanie je obmedzené. Nemajú prístup k informáciam tak ako deti z rodín (nevlastnia počítače, mobily), školské záujmové krúžky nenapĺňajú ich potreby- v menších obciach majú spravidla len jeden športový krúžok, nie je tam ľudová škola umenia, resp. nemajú financie na jej úhradu. Podobne je to aj s kultúrnymi akciami, za ktorými škola chodí do mesta – výchovné koncerty, divadlá, kino, výstavy, to všetko si vyžaduje financie navyše. Rovnako je to s trávením voľného času počas letných či zimných prázdnin – sami nie sme schopní zaplatiť viac ako jeden týždenný pobyt, z vlastných zdrojov sme usporiadali v lete stanovačku, zaplatili niektoré výlety. V zime by deti mali záujem lyžovať- to je len sen pre deti z DD, lebo nevlastníme ani výstroj, oblečenie, či financie na cestovanie. Za závažný považujeme fakt, že ženy neodovzdávajú deťom žiadne trvalé hodnoty, ani ich nevedú k cieľavedomú hodnotovému rebríčku, nakoľko aj ony samé ho nemajú. Teda duchovná zložka detskej osobnosti nerozvíja sa tak, ako by sa mohla.

Azda najhoršia je skutočnosť, že ich budúcnosť je bezperspektívna – nemajú nádej na pridelenie bytu, na možnosť trvalejšieho pobytu, na vytvorenie si istej väzby na

miesto a na spoločenstvo ľudí. Psychologické štúdie, skúmajúce väzbu na miesto (Naništová, 2008) hovoria, že ak dieťa, matka či rodina nemajú možnosť vytvoriť si spoločenské väzby, citové väzby na miesto, následne v živote je tendencia opakovať spôsob túlavého spôsobu života.

Medzi najhlbšie existenciálne túžby človeka je potreba byť milovaný, potreba niekam patriť, byť vo vzťahu na citový a „duchovný domov". V užšom význame autorka definuje domov ako súkromný priestor (vlastná izba, byt, dom), obydlie, kde sa človek cíti bezpečne a v širšom význame ide o rodisko, kde sa človek narodil, urobil si väzbu na miesto, lokalitu, ktorú má rád, kde sa rád aj vracia. Domov sa spája aj so spirituálnym kontextom, presahujúcim prirodzený svet s kontextom planetárnym – obyvateľ Zeme – tiež s kontextom intrauterinárnym ako primárnym domovom človeka – od počatia po narodenie. (Naništová, 2008, s.98).

Skúmajúc zážitky matiek a ich výchovu, miesta, kde boli vzdelávané a vychovávané, prichádzame k záveru, že už v ich živote boli hlboké deficity vo vzťahu na miesto, či absencia plnohodnotnej rodiny. Okrem pobytu v detských domovoch sú to ženy vychovávané len matkou, či starou matkou, alebo tetou, či náhradnou matkou bez vytvorenia si hlbšej citovej väzby. Napokon aj skúsenosť niektorých sociálnych pracovníkov je taká, že následná generácia takto vychovaná kopíruje spôsob ubytovania svojich matiek, opäť sú na ubytovniach či v sociálnych zariadeniach.

Z našej štvorročnej skúsenosti s matkami možno konštatovať, že iba v dvoch prípadoch sme získali pre nich ubytovanie vďaka osvieteným ľuďom- starostom obcí, v dvoch prípadoch si platia matky podnájom (nie lacný), čo predpokladá stále, dobre platené miesto. Všetky ďalšie ženy sú pútničky hľadajúce miesto v nejakom zariadení, či rezignujú na svoju situáciu a vrátia sa k druhom, ktorí ich ďalej týrajú. Prechodné zariadenia nie sú východiskom pre budúcnosť detí, myslíme si, že aj developeri zarábajúci na našej spoločnosti by mohli pri každej odovzdanej stavbe nejaké byty dať v rámci solidarity do trvalého prenájmu týmto osobám.

Aké by boli možnosti riešenia:

1. Prístup k sociálnym bytom ako to bolo v minulosti, kde náklady na bytovú jednotku boli prístupné sociálne znevýhodneným skupinám ľudí. Komunálna sociálna politika v tomto smere viazne, nie je záujem zo strany VÚC a obecných úradov pomáhať matkám s deťmi v samostatnom bývaní, úradníci hľadajú pre nich riešenie prevažne v sociálnych zariadeniach.
2. Iným náhradným riešením by bol zavedenie „tútorstva" u matiek, ktoré nie sú spôsobilé samé vychovávať deti. Riešenie, že sa matkám odoberú deti, nepovažujeme za dobré, deti stratia aj tú jedinú vúzbu na matku. Dobre fungujúcou tútorská rodina, by okrem psychologickej podpory sledovala aj hospodárenie matiek, prípadne pomáhala riešiť niektoré východné problémy. Vyžaduje si to vysokú mieru solidarity a bezhraničnej obety zo strany tútorov. Na druhej strane vieme, že je veľa bezdetných rodín, alebo rodín, ktorým už odišli deti a mohli by na istý čas prevziať túto zodpovednosť.
3. Hľadať možnosti aspoň prechodného ubytovania v neobývaných priestoroch, tieto svojpomocne zveľadiť a dať do užívania. K tomu by bola potrebná nadácia, finančne zabezpečujúca prestavby obytných priestorov.
4. Ďalšou možnosťou je čerpanie európskych fondov na „ochraňované bývanie", ktoré je zakotvené aj v našom zákone o sociálnej pomoci, avšak na Slovensku je skôr zvláštnosťou, kým Českách majú značne rozvinutú túto pomoc.

5. Nestotožňujeme sa s návrhom stavby kontajnerových bytov pre sociálne rodiny, je to opäť marginalizácia už aj tak sociálne vylúčenej rodiny.
6. Oživiť občianske združenia, ktoré by sa starali práve o osamelé matky s deťmi, ktoré vzhľadom na aktuálne potreby absentujú.

Literatúra:

FEDOR-FREYBERGH, P., G.: Prenatálne dieťa. Vydavateľstvo F: Trenčín. s.65, 2013, ISBN -80-88952-74-9
KŘIVOHLAVÝ, J.: Psychologie zdraví. Portál s.r.o.: Praha, 2001, s.279, ISBN 80-7178-551-2
KŘIVOHLAVÝ,J:: Psychologie moudrosti dobrého života. Grada Publishing, a.s : Praha,2009, s. 137. ISBN 978-80-247-2362-4
NANIŠTOVÁ, E., a kol.: Domov ako priestor BYTIA. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2008, s.340, ISBN 978-80-8082-216-3
NANIŠTOVÁ, E.: Psychológia domova: kontexty a teoretické východiská. In: Naništová E., a kol: Domov ako priestor BYTIA. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2008, s.340, ISBN 978-80-8082-216-3

Kontakt:

Judita Stempelová
Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety v Bratislave
Katedra psychológie

PREDSTAVA MLADÝCH DOSPELÝCH Z RODÍN A DETSKÝCH DOMOVOV O RODINE A RODIČOVSTVE

MÁRIA SZABÓOVÁ, MARKÉTA RUSNÁKOVÁ

Abstrakt:

Cieľom predloženého príspevku je diseminácia vybraných výsledkov výskumu, ktorý sa zaoberal zistením predstavy o rodičovstve a rodine z pohľadu mladých dospelých z rodín a detských domovov a ktorý bol realizovaný na prelome rokov 2012 a 2013. V príspevku uvádzame súčasné špecifiká rodičovstva a v závere odporúčania pre prax.

Kľúčové slová:

Detský domov. Mladý dospelý. Predstava. Rodičovstvo. Rodina.

Úvod

Jedným z dôvodov, prečo sme sa rozhodli pre spracovanie problematiky rodičovstva mladých dospelých z detských domovov, bolo vyjadrenie mladej ženy, ktorá celý život vyrastala v detskom domove. Na otázku, či sa chce stať matkou odpovedala, že nevie, pretože si nevie predstaviť v čom spočíva úloha matky. Rodina a prostredie v ktorom sa dieťa nachádza, ho formuje a ovplyvňuje už od jeho počatia. Počas celého dospievania sa človek učí byť rodičom tým, že prijíma opateru od svojich rodičov, ktorú sa zároveň učí a prirodzene si ju osvojuje. Absencia rodiny a domova môže pri deťoch z detských domovov vyvolať skreslené predstavy o rodičovstve, v zidealizovanom alebo negatívnom zmysle. Aj na základe uvedených dôvodov je potrebné venovať sa problematike rodičovstva mladých dospelých z detských domovov. Realizovali sme výskum, ktorý veríme, že pomôže pri načrtnutí súčasného stavu predstavy o rodičovstve a rodine z pohľadu mladých dospelých z detských domovov a rodín a ak vďaka nemu prispejeme k zefektívneniu prípravy na rodičovstvo v prostredí detských domovov, splnila svoj hlavný účel.

Špecifiká rodiny a rodičovstva v 21. storočí

Pri definovaní rodičovstva sa autori navzájom dopĺňajú, alebo opakujú, podstata definovania rodičovstva však ostáva zachovaná. Rodičovstvo je dôležitá etapa v živote človeka, na ktorú sa nepriamo človek pripravuje už v detstve (napodobňovaním rodičov, kŕmením bábiky, ochraňovaním mladšieho súrodenca a pod.) a je prirodzeným vyústením partnerského života dvoch ľudí. Ide o výraznú a nezvratnú zmenu v živote, ktorá je sprevádzaná pozitívnymi i negatívnymi skúsenosťami a človek v sebe objavuje nový, doposiaľ neznámy druh lásky. Stať sa rodičom je vrodená biologická potreba, ktorá sa u každého človeka prejavuje v inom časovom rozpätí a v inej intenzite. Rodičovstvo môže u človeka uspokojovať všetky základné psychické potreby rovnako ako ich môže i blokovať. Nová rola človeka – rodičovská, prináša do života mladých ľudí závažné zmeny, s ktorými sa každý jedinec vysporiada inak.

V minulosti (napr. ešte v polovici 20. storočia) bolo rodičovstvo spojené so zakladaním manželstva, v súčasnosti je dieťa narodené mimo manželstvo štandardným spoločenským fenoménom. Podľa Markoviča (2012, s. 118) sa mladí ľudia v súčasnosti sobášia, keď sú starší, inak preferujú spolužitie v podobe kohabitácie. Rovnako

zisťujeme, že mladí ľudia pripisujú rodičovstvu menší význam ako pred 50 rokmi. Podľa Markoviča (2010, s. 72) výskumy síce poukazujú na konzervatívne postoje Slovákov k rodine, ale realita hovorí o znižovaní významu rodiny v ich životoch.

Na základe tvrdení autorov Lengmeier, Krejčíková (2006), Možný (2008), Sobotková (2007) a Vágnerová (2008) sme zhrnuli zmeny, ktoré nastávajú bezprostredne po vzniku rodičovstva. Ide predovšetkým o zmenu finančnej situácie v mladej rodine, spomalenie kariéry matky, zmena denného režimu v mladej rodine, prispôsobenie trávenia voľného času potrebám dieťaťa, zmena sexuálneho spolunažívania partnerov, psychická záťaž na rodičov najmä v prvých mesiacoch veku dieťaťa, pocit zodpovednosti za dieťa. V dôsledku výraznej zmeny v živote, akým rodičovstvo je, dochádza k tomu, že sa rodičia o svoje dieťa nechcú, nemôžu alebo nedokážu postarať. Ak náprava nie je možná, dieťa je odobraté z biologickej rodiny.

Rodičmi sa stávajú vo väčšine prípadov dospelá žena a dospelý muž. Rodičovské pudy sú prirodzene zakotvené u každého jedinca a boli u neho ešte skôr, než partnerské role. „Etoiologia totiž vie, že rodičovské správanie je pôvodnejšie než partnerské“ (Matoušek, 1997, s. 13). V procese prípravy na rodičovstvo vplýva na dieťa rodina a rodinné prostredie resp. náhradné rodinné prostredie, školské prostredie a celková spoločnosť, v ktorej dieťa vyrastá. Počas dospievania si dieťa preberá určité vzorce správania sa rodičov k sebe navzájom a k nemu ako k dieťaťu. Na základe týchto osvojených správaní sa, je dieťa v dospelosti ako rodič do značnej miery ovplyvnené svojimi rodičmi. U detí, ktoré nevyrastajú s rodičmi, ani s inými dospelými, ktorí ich majú v priamej starostlivosti, ale žili v detskom domove, absentujú rodičovské vzory správania sa. Naše tvrdenie sa opiera i o autorov Matějček et al (1994), Oakleyová (2000), ktoré uvádza Vágnerová (2008). Tvrdia, že potreba založiť si rodinu je významne ovplyvnená skúsenosťami z detstva a tým, ako vnímal potencionálnu záťaž materskej a rodičovskej role, ako ju zvládli rodičia a akú majú skúsenosť s ich správaním sa k nemu ako k ich dieťaťu. O vplyve rodičov na svoje dieťa a jeho budúce rodičovstvo, hovorí i Hašto (2005), keď definuje patogénne rodičovské správanie. Medzi dieťaťom a rodičom vzniká tzv. vzťahová väzba. Hašto hovorí, že vytvorenie vzťahovej väzby býva sťažené, či nemožné, ak sa dieťa stretáva s určitými patogénnymi vzorcami správania sa svojich rodičov (resp. opatrujúcich). To má potom dôsledky na psychodynamiku dieťaťa, pre jeho interpersonálne správanie, ktoré môže v dospelosti viesť k početným rôznym frustráciám a konfliktom.

Teoretické a metodologické východiská výskumu

Uskutočnili sme výskum, ktorého cieľom bolo zistiť predstavu mladých dospelých z rodín a detských domovov o rodičovstve a rodine. Predmetom bola predstava o rodičovstve mladých dospelých z detských domovov a objekt výskumu tvorili mladí dospelí z detských domovov a rodín. Vekovú hranicu mladých dospelých charakterizuje Zákon NR SR č. 305/2005 Z. z., t. j. od 18 – 25 rokov veku života. So žiadosťou o spoluprácu pri výskume sme oslovili všetky detské domovy na Slovensku. Výskumnú vzorku, ktorú tvorili mladí dospelí z detských domovov, tvorilo 48 respondentov, (19 žien a 29 mužov). Priemerný vek žien bol 19,73 rokov veku života, mužov 19,55. Kontrolnú vzorku respondentov, ktorá slúži na komparáciu vybraných výskumných zistení sme kvantitou prispôsobili výskumnej vzorke. Tvoria ju mladí dospelí z úplných rodín rovnako v počte 48 respondentov, (19 žien a 29 mužov). Priemerný vek žien bol 20,94 rokov života a u mužov 21,19.

Znaky (kritéria) výskumnej vzorky:

- mladí dospelí od 18 – 25 rokov veku života
- študent/študentka
- v súčasnosti byť umiestnený/á v detskom domove

Znaky (kritéria) kontrolnej vzorky:

- mladí dospelí od 18 – 25 rokov veku života
- študent/študentka
- trvalé bydlisko pri rodičoch
- pochádzať z úplnej rodiny – pre účely výskumu za úplnú rodinu považujeme život v rodine s vlastným žijúcim otcom a vlastnou žijúcou matkou.

V stanovenom cieli výskumu pojem predstava definuje viacero autorov. Kiczka a kol. (1997, s. 207), definujú predstavu ako: „určitý obsah vedomia, subjektívny obraz predmetu vytvorený na základe minulej skúsenosti (vnemy a zážitky), ktorý je predpokladom vytvárania pojmov, myslenia a vôľového konania.“ Predstavu o rodičovstve a rodine sme si rozdelili do štyroch oblastí:

- predstava o dieťati,
- obavy spojené s predstavou o rodičovstve,
- rodičovské zručnosti a vlastnosti,
- promiskuita mladých dospelých.

Výskum mal charakter kvantitatívneho výskumu, kde sme si ako metódu zberu dát zvolili metódu dotazníka. Metódu dotazníka sme si zvolili predovšetkým z dôvodu náročnosti prístupnosti k respondentom výskumnej vzorky.

Vybrané výsledky výskumu o predstave o rodičovstve a rodine z pohľadu mladých dospelých z detských domovov a rodín

Podľa trojrozmernej teórie interpersonálneho správania W. C. Schutza (In Nohejl, 2001), negatívne skúsenosti, ktoré jedinec v detstve zažíva vedú k deficitnému, excesívnemu (nadmernému) alebo k patologickému správaniu. Pokiaľ je dieťa v detstve milované a má na seba pozitívnu spätnú väzbu, jeho správanie je podľa Schutzovho rozdelenia napĺňania uspokojenia interpersonálnych vzťahov ideálne. Predpokladáme, že dieťa, ktoré je umiestnené v detskom domove prešlo v detstve min. jednou traumatizujúcou udalosťou. V našom ponímaní je ňou najmä strata matky (smrťou, iným dôvodom a pod.), ku ktorej si dieťa buduje vzťahovú väzbu už počas prenatálneho obdobia. Vo výskume sme prostredníctvom škálových otázok zisťovali mieru súhlasu mladých dospelých z detských domovov a rodín s výrokmi, ktoré sú uvedené v nasledujúcej tabuľke.

Tabuľka 1 Komparácia modusov predstavy o dieťati mladých dospelých

Výrok	**Mladí dospelí z DeD**	**Mladí dospelí z ÚR**
	Modus	
keď je človek dobrým rodičom, môže byť vo svojom živote úplne spokojný	**1**	**2**
domov s deťmi je jediným miestom, kde sa človek môže cítiť úplne šťastný a uvoľnený	**1**	**2**
dieťa je oporou, keď sa človek cíti sám	**1**	**2**
dieťa stmeľuje rodinu	**1**	**1**
pre rodičov je najväčšou radosťou keď môže sledovať svoje dieťa rásť	**1**	**1**
dieťa považujem za nevyhnutnú podmienku pre naplnenie svojho života	**1**	**1**
rodičia svojim deťom všetko odpustia	**1**	**2**
na prvom mieste rodičov je vždy dieťa	**1**	**1**
svojmu dieťaťu dám všetko to, čo mne v detstve chýbalo	**2**	**2**

Respondenti mali možnosť zaznačiť mieru súhlasu na stupnici 1 až 5 s tým, že hodnota 1 znamenala súhlas a 5 nesúhlas. Zistili sme, že predstava o dieťati mladých dospelých z detských domovov sa mierne odlišuje od predstavy o dieťati mladých dospelých z rodín. Zaujímavé je zistenie, že u mladých dospelých pochádzajúcich z detských domovov je táto predstava o dieťati pozitívnejšia a to hneď vo štyroch skúmaných výrokoch.

Samotná predstava o dieťati môže byť ovplyvnená aj vzťahovou osobou. Tá vzniká najčastejšie medzi matkou a dieťaťom a autori ju tiež nazývajú ako potrebu blízkosti, starostlivosti o dieťa a jemnocitu matky. Z interakcií so vzťahovou osobou a dieťaťom si dieťa vytvára vnútorné pracovné modely, ktoré sú založené na reálnych skúsenostiach dieťaťa vo vzťahu s blízkou osobou. Vznikajú z nich očakávania dieťaťa, ktoré má v sociálnych vzťahoch. Správanie v týchto vzťahoch si dieťa utvára podľa minulých skúseností a zážitkov s matkou a inými vzťahovými osobami, ktoré ovplyvňujú utváranie vzťahov v dospievaní a v dospelosti (Hašto, 2005). V zrealizovanom výskume sme zisťovali, koho považujú mladí dospelí za najbližšiu tzv. vzťahovú osobu a výsledky uvádzame v nasledujúcej tabuľke.

Tabuľka 2 Vzťahová osoba mladých dospelých

Najbližšia osoba	**Mladí dospelí z DeD**	**Mladí dospelí z ÚR**
	%	**%**
kamarát/kamarátka	29,31	8,33
matka	5,17	**54,17**
otec	6,89	6,25
priateľ/priateľka	3,45	22,92
profesionálny rodič	1,72	0
riaditeľ DeD	5,17	0

sociálny/a pracovník/čka	10,34	0
stará mama/starý otec	1,72	0
súrodenec	**31,03**	8,33
vychovávateľ/ka	5,17	0

Zistili sme, že ja za najbližšiu osobu považujú mladí dospelí z detských domovov súrodenca. Mladí dospelí z úplných rodín považujú za najbližšieho človeka matku. Zaujímavosťou je, že za najmenej blízku osobu považujú otca, pred ktorým im sú bližší kamaráti, súrodenci aj priatelia.

V súvislosti s predstavou o dieťati resp. o rodičovstve uvádzame i vybrané výsledky konkrétnych obáv mladých dospelých. Získané výsledky uvádzame v tabuľke č. 3. Mladí dospelí z rodín aj detských domovov sa najviac obávajú finančných problémov. 0 % mladých dospelých z detských domovov sa neobáva neschopnosti vedieť prejaviť svojim deťom lásku, na rozdiel od mladých dospelých z úplných rodín, u ktorých je toto percento 2,78. Najväčším rozdielom v odpovediach dvoch skupín respondentov sme zaznamenali pri obave záväzku a zodpovednosti, ktorej sa obáva 12,5% mladých dospelých z úplných rodín na rozdiel od 5,97% mladých dospelých z detských domovov.

Tabuľka 3 Konkrétne obavy mladých dospelých v súvislosti s ich budúcou úlohou rodiča

Výrok	**Mladí dospelí z DeD**	**Mladí dospelí z ÚR**
	%	**%**
budem ako moja matka/otec	11,94	5,56
nebudem sa vedieť postarať o choré dieťa	5,97	8,33
finančných problémov	**46,27**	**33,33**
nebudem vedieť svojim deťom prejaviť lásku	0,00	2,78
výchovy dieťaťa	10,45	11,11
záväzku a zodpovednosti	5,97	12,50
svojich zlých vlastností a závislostí	8,96	13,89
nebudem mať nikoho, kto mi pomôže	1,48	4,17
nebudem mať čas na svoje záujmy	8,96	8,33

Záver

Zistili sme, že predstava o dieťati mladých dospelých z detských domovov je pozitívnejšia oproti mladým dospelým z úplných rodín. Dôvodom môže byť zidealizovaná predstava spôsobená nedostatkom skúseností, alebo naopak iným rebríčkom hodnôt, vďaka ktorému si mladí dospelí z detských domovov viac vážia „samozrejmosti“ ako stať sa dobrým rodičom a túto úlohu zvládnuť. Prostredníctvom výskumu sme pomenovali oblasti obáv, ktoré sú spojené s predstavou o rodičovstve. Mladí dospelí z detských domovov sa najviac obávajú finančných problémov a samostatného života a nezávislosti. Vďaka zrealizovanému výskumu môžu pracovníci, ktorí pracujú v detskom domove získať prehľad o predstave o rodičovstve mladých dospelých z detských domovov a tiež z úplných rodín. Môžu ich tak efektívne pripravovať na rodičovstvo. Keďže zrealizovaný výskum a publikácia jeho vybraných výstupov v predloženom príspevku skúmala tému iba povrchne, bez analyzovania

konkrétnych súvislostí, navrhujeme sa spomenutým štyrom oblastiam venovať podrobnejšie prostredníctvom kvalitatívneho výskumu. Navrhujeme i ďalšie odporúčania pre prax:

1. I naďalej pracovať na zlepšení vzťahu medzi deťmi v detských domovoch a biologickými rodičmi.
2. Snažiť sa o to, aby každé dieťa malo v detskom domove minimálne jednu vzťahovú osobu.
3. Snažiť sa o to, aby malo každé dieťa v detskom domove každý deň v neustálej prítomností staršieho muža a ženu, ktorí by určitým spôsobom nahrádzali pozitívny vzor otca a matky.
4. Systematicky pracovať na rozvíjaní samostatnosti detí v detských domovoch už od detstva, na prevzatí zodpovednosti za svoj život.
5. Pripravovať deti v detských domovoch na partnerský vzťah medzi mužom a ženou, rozvíjaním (aj) ich sociálnych zručností. Zabezpečiť, aby mali deti v detských domoch vo svojom blízkom okolí na očiach harmonický partnerský vzťah (ideálne manželský).
6. Systematicky pripravovať deti v detských domoch na rodičovstvo (napr. starostlivosťou o domáce zviera), rozvíjať rodičovské zručnosti a vlastnosti, poznať povinnosti a úlohy rodiča a poslanie rodičovstva.
7. Zabezpečovať kontakt mladých dospelých s malými deťmi a učiť sa o dieťa starať.
8. Podporovať a prehlbovať vierovyznanie, s čím je spojená sebaúcta, úcta k iným, k opačnému pohlaviu, vernosť a pod.

Literatúra

HAŠTO, J. *Vzťahová väzba Ku koreňom lásky a úzkosti.* Trenčín: Vydavateľstvo F, Pro mente sama s. r. o., 2005. 300 s. ISBN 80-88952-28-X.

KICZO, L. a kol. *Slovník spoločenských vied*. 1. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1997. 303 s. ISBN 80-08-025-92-1.

LANGMEIER, J. - KREJČÍKOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 4. vyd. Praha: Portál, 2006. 368 s. ISBN 80-247-1284-9.

MARKOVIČ, D. *Manželstvo na vysokej škole.* In: *Manželstvo dnes.* Ružomberok: Verbum, 2010. S. 70-78. ISBN 978-80-8084.

MARKOVIČ, D. *Marriage and Family during University Studies*. In*: Rodzina dysfunkcyjna – analiza wybranych problemów*. Plock: Wydawnictwo naukowe Nowum, 2012. S. 117-132. ISBN 978-83-62709-23-6.

MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994, 98 s. ISBN 80-85282-83-6.

MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. 144 s. ISBN 80-85850-24-9.

MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství Slon, 2008. 324 s. ISBN 978-80-86429-97-8.

NOHEJL, M. *Lebenswelt a každodennost v sociologii Alfreda Schütze: pojednání o východiscích fenomenologické sociologie.* Praha: Sociologické nakladatelství. 2001. 117 s. ISBN 80-86429-02-4.

OAKEYOVÁ, S. Pohlaví, gender a společnost. In VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie II. Dospělost a stáří.* 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze. 2008. 461 s. ISBN 978-80-246-1318-5.

PAPŠO, P. *Vplyv života v detských domovoch na sociálnu adaptáciu mladých dospelých po ukončení náhradnej starostlivosti*. In: *Mosty k rodine 2011: Zborník z konferencie konanej 25. 10. 2011 v Banskej Bystrici*. Banská Bystrica: 2011. ISBN 978-80-969616-8-9

SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007. 224 s. ISBN 978-80-7367-250-8.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie II. Dospělost a stáří.* 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze. 2008. 461 s. ISBN 978-80-246-1318-5.

Zákon NR SR č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Kontakt

PhDr. Mária Szabóová, doc. PhDr. Markéta Rusnáková, PhD.
Pedagogická fakulta Katolíckej univerzity v Ružomberku, Katedra sociálnej práce
Hrabovská cesta č. 1, 034 01 Ružomberok
maria.szaboova@ku.sk, marketa.rusnakova@ku.sk

DETSKÉ DOMOVY A SYSTÉM SOCIÁLNEJ POMOCI

VOJTECH TKÁČ

Rok 2013 je charakteristický viacerými historickými výročiami vývoja sociálnej sféry, ktoré sa priamo alebo nepriamo dotýkajú aj rodiny, náhradnej rodinnej starostlivosti a agendy, ktorú nezištne mnoho rokov presadzuje *Spoločnosť priateľov detí z detských domovov Úsmev ako dar*.

Významné 250. výročie ustanovenia prvého sirotínca na území Slovenska (1. júl 1763) v obci Tomášikovo sa môže pripomínať aj z hľadiska ďalších výročí, týkajúcich sa priamo alebo nepriamo ľudských práv a osobitne ľudských práv detí.

Pred šesťdesiatimi piatimi rokmi, dňa 10. decembra 1948, bola Valným zhromaždením Organizácie Spojených národov prijatá *Všeobecná deklarácia ľudských práv*.

Tento významný právny rámec ľudských práv vyjadruje túžby mnohých generácií po spravodlivom usporiadaní spoločnosti s úctou k ľudským právam a slobodám. Jeho aktuálnym posolstvom je skutočnosť, okrem iného, že sociálne práva a ekonomické práva sú neoddeliteľnou súčasťou základných ľudských práv a ich rozvoj, dodržiavanie a rešpektovanie sú súčasťou a podstatou právneho štátu, demokracie a svetovej i európskej sociálnej a právnej kultúry.

Pred pätnástimi rokmi na jar 1998 Slovenská republika, ako druhý postsocialistický štát po Poľsku, ratifikovala *Európsku sociálnu chartu Rady Európy*, ktorá v Článku 14 obsahovala po prvýkrát v modernej sociálnej i právnej histórii Slovenska ustanovenia o sociálnej práci. V tejto súvislosti si možno tiež pripomenúť aj pätnáste výročie prijatia komplexného *zákona č. 195/1998 Z. z. o sociálnej pomoc*i, ktorý tvoril s ďalšími právnymi predpismi právne východiská transformácie sociálnej sféry Slovenskej republiky a kompletizoval aj systém sociálnej práce v rámci tretieho piliera sociálnej pomoci.

Zákon o sociálnej pomoci vo vzťahu k detským domovom na zákonnej úrovni v ustanoveniach § 26 ustanovil, že v detskom domove možno poskytovať starostlivosť dieťaťu od narodenia do dosiahnutia plnoletosti a ďalej do osamostatnenia, najdlhšie do 25. roka veku, pričom deťom sa v detskom domove poskytuje starostlivosť nahrádzajúca prirodzené rodinné prostredie. Ako osamostatnenie sa na účely tohto zákona považovalo zabezpečenie svojho bývania.

Vykonávacia vyhláška Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky č. 198/1998 Z. z. na vykonanie niektorých ustanovení zákona o sociálnej pomoci upravila podrobnosti o činnosti detského domova atď. Citovaná vyhláška detailne ustanovila podrobnosti o poskytovaní starostlivosti v detskom domove podľa spôsobu organizácie starostlivosti v detskom domove internátneho typu, v sieti samostatných skupín alebo v profesionálnych náhradných rodinách, vrátane detského domova typu detského mestečka.

Profesionálna náhradná rodina sa stala organizačnou súčasťou detského domova, ktorá poskytovala na dohodnutý čas starostlivosť dieťaťu s nariadenou ústavnou výchovou, najviac však trom deťom. Ak boli zamestnancami detského domova manželia, bolo možno poskytovať starostlivosť šiestim deťom. Vykonávací predpis ďalej ustanovoval podrobnosti o osobnom vybavení a úschove cenných vecí, počet detí v skupine v domove sociálnych služieb pre deti, podrobnosti o oznamovacej povinnosti detského domova pri nástupe dieťaťa do detského domova, postupy pri komunikácii s rodičmi alebo inými zákonnými zástupcami dieťaťa atď.

Domnievame sa, že v týchto predpisoch bola zavŕšená úvodná etapa transformácie detských domovov v komplexnom systéme sociálnej pomoci.

Vznikla tak moderná architektúra sociálnej sféry, v ktorej pôsobil systém sociálnej pomoci spolu so systémom sociálneho poistenia a sociálnej podpory, a to v intenciách moderných systémov a na základe skúseností vyspelých európskych štátov.
Citovaný zákon bol po Európskej sociálnej charte Rady Európy ďalším právnym dokumentom, ktorý do právneho poriadku Slovenskej republiky (do Zbierky zákonov) transponoval sociálnu prácu ako právny inštitút v rámci sociálnej pomoci.
Zákon o sociálnej pomoci bol po niekoľkých dňoch účinnosti v júli 1998 konfrontovaný, z hľadiska svojej pôsobnosti, s riešením sociálnych dôsledkov najtragickejšej prírodnej katastrofy v dejinách samostatnej Slovenskej republiky, a to povodne na východnom Slovensku, pri ktorej zahynuli desiatky ľudí, vrátane detí.
Nový systém sociálnej pomoci z uvedeného obdobia konca deväťdesiatych rokov vytvoril aj legislatívny priestor pre prebiehajúcu transformáciu detských domovov na Slovensku.
Samotná myšlienka transformácie detských domovov vznikla spontánne už v roku 1994 ako prístup vtedajšieho vedenia Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky k politickému cieľu prevedenia kompetencií riadenia detských domovov z pôsobnosti Ministerstva školstva Slovenskej republiky do kompetencie sociálneho rezortu.
„*Spúšťacím mechanizmom*“ a inšpiráciou bola návšteva Detského domova v Dobšinej, kde sa porovnávali životné podmienky detí v detských domovoch s podmienkami obyvateľov vtedajších „*ústavov sociálnej starostlivosti*“.
Pre úplnosť možno uviesť, že v čase politického rozhodovania o prevzatí kompetencií do riadiacej pôsobnosti Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky bolo na území Slovenska 74 detských domovov s asi 4700 deťmi. Počty ústavov sociálnej starostlivosti sa pohybovali okolo 270 zariadení.
Systémovo, aj po prevzatí z bývalého socialistického systému, sa systém sociálnej pomoci tvoril na základe systémov tzv. *socialistickej sociálnej starostlivosti*.
Analýza východísk prevzatej sústavy detských domovov nebola priaznivá.
V pôvodnom systéme detských domovov, pod riadením rezortu školstva, boli technická vybavenosť, budovy a priestory na takej úrovni, ktorá sa so sociálnymi zariadeniami ústavov sociálnej starostlivosti nedala porovnať. Niektoré detské domovy pripomínali príslušné zariadenia najnižšej cenovej skupiny, iné detské domovy boli v bývalom režime preferované na úrovni „*výkladnej skrine*“.
Právna úprava v tejto oblasti bola z päťdesiatych rokov, legislatíva „*vyháňala*“ deti z detských domovov po dosiahnutí plnoletosti doslova na ulicu.
Neuveriteľne diskriminačné bolo nerovnaké financovanie s rozdielmi, ktoré v porovnaní dvoch alebo viacerých domovov dosahovali aj desaťtisícové korunové rozdiely dotácie na jedno dieťa.
Začali sa prejavovať aj subjektívne bariéry, časť riaditeľov detských domovov otvorene vystupovala proti prechodu kompetencií na Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky, zrejme nechceli mať narušené dosiahnuté výhody.
Osobitnou kapitolou boli kritériá hodnotenia vtedajších vedúcich funkcionárov detských domovov, postavené na rôznych iných kritériách, iba nie na hodnotení úspešnosti umiestnenia ich klientov do rodinnej starostlivosti.

V rokoch 1996 a 1997 sa uskutočnili reformné kroky, o čom svedčia aj niektoré tlačové správy, ktoré, žiaľ, nemáme identifikované relevantnými citačnými normami: „Za účasti ministerky práce, sociálnych vecí a rodiny Oľgy Keltošovej a štátneho tajomníka Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky Vojtecha Tkáča sa v týchto dňoch konali v Košiciach, Banskej Bystrici a v Bratislave pracovné stretnutia s riaditeľmi detských domovov, zástupcami poskytovateľov sociálnych služieb v oblasti

náhradnej rodinnej výchovy a predstaviteľmi Krajských úradov. Pracovné stretnutia sa uskutočnili v súvislosti s prechodom dojčenských ústavov a detských domovov spod riadenia ministerstiev školstva a zdravotníctva do kompetencie Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky. Na programe rokovania bola, okrem iného, transformácia sociálnej sféry, príprava koncepcie náhradnej rodinnej výchovy, model rodinného práva, právne vymedzenie postavenia a pôsobnosti detských domovov, ich prevádzka a financovanie ako aj pripravované zmeny všeobecne záväzných právnych predpisov v zmysle Koncepcie transformácie sociálnej sféry SR."*(január 1997)*.
V školskom rezorte v uvedenom období prevládali záujmy a „odborná" preferencia, podľa ktorej detský domov mal základnú a rozhodujúcu tzv. *edukačnú funkciu*, pričom o sociálnych funkciách sa ani nediskutovalo.
Treba uviesť, že aj v súčasnosti sa v tomto rezorte tento nenormálny prístup uplatňuje aj naďalej vo vzťahu k „*filozofii*" potláčania sociálnych funkcií školy. Práva a slobody detí sa musia realizovať v priebehu ich života aj v systéme školstva, vzdelávania a celoživotného vzdelávania. Súčasný platný *zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon)* zotrváva na nerešpektovaní sociálnych funkcií zariadení v pôsobnosti rezortu školstva.
Podľa ustanovení § 120 a nasledujúcich školský zákon ustanovuje pôsobnosť *špeciálnych výchovných zariadení*, ktorými sú *diagnostické centrum, reedukačné centrum* a *liečebno-výchovné sanatórium*.
Resocializácia a sociálna práca v týchto zariadeniach musí dominovať aj pred edukáciou.
Školský zákon však pri ustanoveniach o možnosti zdravotnej starostlivosti v týchto zariadeniach konštatuje, že „ zariadenia uvedené v § 120 môžu *okrem poskytovania výchovnej vzdelávacej činnosti* (zvýraznil V. T.) vytvárať organizačné a iné podmienky na poskytovanie zdravotnej starostlivosti a poskytovať v zariadení zdravotnú starostlivosť. Zúžiť pôsobnosť takýchto inštitúcií iba na edukačné funkcie (výchovná vzdelávacia činnosť) je ignorovanie sociálnej funkcie školstva a podcenenie sociálnej práce v školách. Od čias začiatkov transformácie detských domovov z deväťdesiatych rokov minulého storočia sa teda prístupy rezortu školstva k deťom temer vôbec „nesocializovali".
Pochybnosti a nedôvera časti manažérov detských domovov sa až postupne rozptýlili a v súčasnosti sa asi ťažko nájdu argumenty na resentimenty a na presadzovanie návratu do pôvodného stavu manažovania rezortu v rezorte školstva.
Pri porovnávaní kvantitatívnych ukazovateľov, najmä podľa počtu zariadení a počtu klientov v súčasnosti, ktorá je temer zhodná so stavom v prvej dekáde deväťdesiatych rokov sa zdá, že sa vývoj zastavil a transformácia detských domovov sa *akoby* zastavila.
Spomenieme ešte jeden poznatok z praxe a z problematiky riešenia otázok zamestnanosti „*domovákov*".
V roku 1995 bola prijatá *Koncepcia transformácie sociálnej sféry Slovenskej republiky ako* koncepčný a komplexný dokument, na základe ktorého sa vypracovali dve stovky nových právnych predpisov so sociálnym zameraním, ktoré spolu s inštitucionálnymi, organizačnými, finančnými a ostatnými nástrojmi transformovali slovenskú sociálnu sféru.
Ich súčasťou bolo aj prevzatie a aproximácia legislatívy a praxe Európskej únie.
V oblasti zamestnanosti sa použila prax Bruselu a v rámci politiky zamestnanosti sa mali na Ministerstve práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky vypracúvať hlavné smery politiky zamestnanosti, ktoré mali realizovať tripartitou riadené úrady práce.
Po presadení osobitnej úlohy o prístupe úradov práce k mladým ľuďom z detských domovov ako skutočne znevýhodnených uchádzačov na trhu práce sa v národných

prioritách politiky zamestnanosti ako objekt i subjekt pôsobenia inštitúcií politiky zamestnanosti ocitli aj ľudia z detských domovov.
Pri kontrole sa však zistilo, že tieto priority nepoznali ani funkcionári úradov práce a ani funkcionári detských domovov.
Osobitný zásah z vedenia ministerstva a kontrolné podnety mali prispieť k pružnejšiemu zaraďovaniu mladých ľudí z detských domovov do zamestnania.
Postupne sa skúšali nové námety, napríklad vytváraním osobitných foriem bývania, ktoré experimentálne overoval kolektív v Šarišských Michaľanoch pod vedením riaditeľky Evy Džodlovej.
Postupná „*dekodifikácia*“ zákona o sociálnej pomoci z roku1998 a jeho diverzifikácia do seriálu osobitných zákonov sa prejavila aj v právnej regulácii, ale najmä v chápaní zaradenia detských domovov v celkovom systéme sociálnej práce a sociálnej pomoci.
Vznikom samostatného piliera sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately v *zákone č. 305/2003 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele* (ustanovenia § 49 až 61) sa detský domov charakterizuje ako prostredie, ktoré je utvorené a usporiadané na účely vykonávania rozhodnutia súdu o nariadení ústavnej starostlivosti, predbežného opatrenia a o uložení výchovného opatrenia. Má dočasne nahrádzať (§ 49 ods. 2 citovaného zákona) dieťaťu jeho prirodzené rodinné prostredie alebo náhradné rodinné prostredie.
Začlenenie sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately v systéme sociálnej pomoci zodpovedá európskej sociálnej a právnej kultúre. Účelom sociálnoprávnej ochrany detí je súborom opatrení zabezpečiť ochranu dieťaťa, ktorá je nevyhnutná pre jeho blaho, rešpektuje jeho najlepší záujem a realizuje sa v intenciách *Dohovoru Organizácie Spojených národov o právach dieťaťa*, ratifikovaného bývalou federáciou a publikovaného v Oznámení č. 104/1991 Zb.
V ustanoveniach § 3 citovaného zákona sa opatrenia sociálnoprávnej ochrany detí vykonávajú pre dieťa najmä prostredníctvom sociálnej práce v rámci princípov *lege artis*, teda predovšetkým metódami, technikami a postupmi zodpovedajúcimi poznatkom spoločenských vied a poznatkom o stave a vývoji sociálnych a patologických javov v spoločnosti.
Medzi aktuálnymi riešeniami sa veľa očakáva od pripravovanej právnej úpravy v zákone o sociálnej práci, v projektoch zmien kompetencií v štátnej správe a v samospráve i v procesoch deinštitucionalizácie.

Kontakt:

prof. JUDr. Vojtech Tkáč, CSc.
Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce Sv. Alžbety, Bratislava
e-mail: vtkac@atlas.sk

PRÍSPEVOK SESTIER CONGREGATIO JESU

Dobrý deň,

sme sestry Congregatio Jesu. 20 rokov pracujeme na Zakarpatí v Užhorode. 7. rok máme SCMW, kde jedno poschodie je pre deti z detských domovov, polosiroty a invalidov. Mladí, ktorí prichádzajú k nám z detských domov sú na tom s prípravou do života všelijako. Ak prichádzajú z internátov, tam ťažko hovoriť o pripravenosti. Väčšinou lietajú v oblakoch. Tieto deti nie sú pripravené pre samostatný život. Nie sú naučené základným potrebám – zodpovednosti, poriadku okolo seba, nie sú ochotné pracovať. Sú zvyknuté, že všetko dostanú hotové, prídu navštevy zo zahraničia, dajú im peniaze, na celé leto ich berú napr. do Holandska a znova majú o všetko postarané.

Opät musíme pozerať na to, v akej náhradnej rodine boli vychovavaní. Mali sme mladých, ktorí prišli k nám z DDRT, ale boli neprispôsobiví, nevedeli si udržať poriadok, nevedeli narábať s peniazmi, klamali, robili nepokoje medzi mladými na poschodí, nevedeli sa správať slušne, nikoho nerešpektovali, kradli, boli s nimi problémy v škole a v dodržiavaní domových pravidiel, ktoré sami mladí zostavili. Nakoniec sme ich museli preradiť do štatného internátu.

Máme mladých z DDRT, ktorí sú celkom dobre pripravení na samostatnosť. Vedia sa o seba postarať, vedia urobiť okolo seba poriadok, sú komunikatívni, vedia si pripraviť jedlo, niektorí sú na seba prísni a chcú niečo dosiahnuť. Jedno, na čo nie sú pripravení je používanie a manipulácia s peniazmi.

Aká je starostlivosť o deti bez rodičov (siroty a deti nechané na pospas iným)? Ak deti ostanú pri rodine – babke, tete – bez vybavenia opekúnstva –(v SR pestúnstvo alebo NOS), od štátu majú nejaké zľavy na energiu, ostatné zľavy pre deti môže vybaviť škola, ale záleží od školy, aké kontakty majú a čo im možu vybaviť. Ak si tá osoba, ktorá sa stará o deti siroty alebo deti, ktoré matka nechala, väčšinou pre alkohol, vybaví opekúnstvo, od štátu dostáva niečo nad 1 000 hrn teda priblížne 100 Eur a zľavy na energiu.

Profesionálni rodičia v DDRT a internáty, dostávajú na každé dieťa priblížne 2 000 hrn (asi 200Eur)+ nejaké % na energiu a plat matke. Nie sú to dnes veľké peniaze, ale dá sa s nimi už niečo urobiť. Dá sa zabezpečiť nejaký vklad pre dieťa, keď bude odchádzať z DD. Je škoda, že nie každý náhradný rodič na to myslí. Opäť sa vrátim k mladým, ktorí prišli k nám z takýchto domov. Nie všetci mali na účte peniaze. Po odchode z DDRT, internátu, mladí dostávajú svoju penziu, ktorú do 18-tky dostávali ich náhradní rodičia. A tu je problém. Dostanú 2000 hr sirotský dôchodok + štipendium, ktoré záleží od školy, aké ktorá škola poskytuje. Obyčajne to býva okolo 700 – 900 hrn.(70-90Eur) V prvom rade si kúpia drahé telefóny, značkové veci, veď na to majú. Niektorí si dajú poradiť, čo si asi môžu dovoliť kúpiť, iní si nedajú povedať.

Kým sú mladí u nás, nepotrebujú peniaze, ktoré by teoreticky mali mať na účte. Keď po vyštudovaní majú odísť, nastáva problém s bývaním. Prenájmy bytov sú veľmi drahé, štipendium a sirotský dôchodok sa končí po doštudovaní alebo dovršení 25 rokov života. A čo ďalej? Ak nie je nič na účte, ako im žiť ďalej? Nad tým sa asi málo ľudí zamýšľa. Po ukončení učilišťa či univerzitného štúdia je veľmi ťažko nájsť si prácu. Niektorí si hľadajú prácu v zahraničí, často je to ako únik pred skutočnosťou. Vracajú sa sklamaní, nenaplnení. Aj po niekoľkých rokoch sú v štádiu hľadania samých seba. Niektorým sa darí, vedia sa za seba postaviť. Iným stále niečo vybavujeme a máme pocit, že to my chceme viac, aby sa zaradili do života, ako oni sami. Jedno, čo nás teší je, že žiaden mladý, ktorý od nás odišiel, nie je odsudený, aj keď sa ťažko zaraďujú do života.

Ďakujeme.

Spoločnosť priateľov detí z detských domovov Úsmev ako dar

KTO SME:
Spoločnosť priateľov detí z detských domovov Úsmev ako dar je najstaršou a najväčšou mimovládnou organizáciou pôsobiacou v oblasti náhradnej starostlivosti a pomoci krízovým rodinám. Zameriava sa na podporu detí v detských domovoch, na prácu s ohrozenou rodinou, vzdelávanie a sprevádzanie náhradných rodín a pomoc mladým dospelým po odchode z detského domova. Svoju víziu *„…aby každé dieťa malo rodinu“* presadzuje do praxe už viac ako 30 rokov. Prvoradým záujmom organizácie Úsmev ako dar je skvalitniť život detí v ohrozených rodinách a náhradnej starostlivosti, o čo sa usiluje ako na individuálnej, tak na systémovej úrovni.

ČO ROBÍME:
• **Staráme sa o deti v detských domovoch a náhradných rodinách.** Rozvíjame ich osobnosť a motivujeme ich k tomu, aby sa venovali zmysluplným činnostiam – štúdiu, umeniu a športu. Organizujeme pre nich vzdelávacie aktivity a rozvojové pobyty. Spájame súrodencov, ktorí v systéme náhradnej starostlivosti vyrastajú oddelene.

• **Pripravujeme a sprevádzame náhradných rodičov.** Vedieme ich k porozumeniu potrieb, skúseností a pocitov detí, ktoré stratili svoje pôvodné zázemie. Rozvíjame ich rodičovské zručnosti a podnecujeme ich k bezpodmienečnému prijatiu, ako aj k úcte a rešpektu voči biologickej rodine detí.

• **Pracujeme s ohrozenými rodinami**, v ktorých môže dôjsť k vyňatiu dieťaťa, a rodinami, v ktorých už k vyňatiu došlo. Považujeme za kľúčové zachovať integritu a kontinuitu života dieťaťa. Preto sa usilujeme, aby deti nemuseli svoje rodinné prostredie vôbec opúšťať, alebo aby sa doňho mohli čím skôr vrátiť.

• **Vzdelávame a supervidujeme dobrovoľníkov pre prácu s deťmi.** Dbáme na to, aby všetky deti z domovov mali vedľa seba blízku podpornú osobu. Vzhľadom na to, že ich vnútorný svet je poznačený traumou odlúčenia, staráme sa o kvalitnú prípravu dobrovoľníkov.

• **Prevádzkujeme krízové centrá a nízkoprahové kluby.** V spolupráci s nadáciou DeDo budujeme celoslovenskú sieť sociálnych zariadení, v ktorých nájdu dočasný domov a odbornú asistenciu rodiny s deťmi a mladí dospelí po odchode z detských domovov.

• **Poskytujeme pomoc a poradenstvo mladým dospelým** po ukončení ústavnej starostlivosti. Sme im oporou v náročnom procese osamostatňovania sa a začlenenia do spoločnosti.

• **Sieťujeme odborníkov.** Vytvárame priestor pre odbornú diskusiu a výmenu informácií z viacerých vedných a kompetentných oblastí, čo prehlbuje poznanie problematiky.

• **Vyvíjame koncepčnú činnosť**, ktorá podnecuje zmeny legislatívneho rámca s priamym dopadom na sociálne prostredie. Našou snahou je zlepšovať starostlivosť o dieťa a rodinu aj úpravou právnych noriem a predpisov.

• **Komunikujeme s verejnosťou.** Otvorene komunikujeme o problematike náhradnej starostlivosti, robíme osvetu a otvárame spoločenskú debatu. Snažíme sa vykoreniť vžité predsudky a ukázať situáciu opustených detí v pravdivom svetle.

To všetko robíme v zmysle Deklarácie ľudských práv dieťaťa, Dohovoru o právach dieťaťa a v zmysle Charty práv rodiny.

NAŠA FILOZOFIA:
Sme presvedčení, že dieťa potrebuje pre svoj harmonický vývoj prostredie úplnej rodiny s otcom a mamou. Len tak môže naplniť svoje potreby a zažiť bezpečnú vzťahovú väzbu, ktorá je základom kvality neskoršieho osobného i spoločenského života. Ak dieťa nemôže vyrastať vo vlastnej funkčnej rodine, je preňho najvhodnejším riešením vyrastať u príbuzných. Pokiaľ to nie je reálne, môže pôvodnú rodinu zastúpiť náhradná rodina vo forme osvojenia alebo pestúnstva. V prípade, že sa nedarí naplniť ani túto alternatívu, je potrebné pre dieťa zabezpečiť starostlivosť zariadenia, ktoré preňho vytvorí prostredie čo najviac pripomínajúce to rodinné.

www.usmev.sk
www.nahradnarodina.sk

Úsmev ako dar
...aby každé dieťa malo rodinu

Poznámky:

Názov: Mosty k rodine 2013: Zborník príspevkov z regionálnych konferencií

Editori: prof.MUDr. Jozef Mikloško, PhD., Mgr. Emília Bezáková, PhD., PhDr. Peter Papšo, PhD., PhDr. Michaela Šavrnochová, PhD.

Recenzenti: prof. PaedDr. Schavel Milan, PhD., prof. PhDr. Ing. Vincent Kovačič, CsC.

Vydavateľ: Inštitút ochrany práv dieťaťa a rodiny pri Fakulte zdravotníctva a sociálnej práce Trnavskej univerzity v spolupráci s SPDDD Úsmev ako dar

Náklad: 100 ks

Rok vydania: 2013

ISBN **978-80-970879-4-4**

Za formálnu a obsahovú stránku príspevkov uverejnených v tomto zborníku zodpovedajú ich autori.

Zborník neprešiel jazykovou korektúrou.